

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 5 (199) 2017

Certificatul de înregistrare

nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova

Universitatea de Studii Politice

și Economice Europene

„Constantin Stere” din Moldova

Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF

Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare *Antonina DEMBIȚCHI*

Asistență computerizată *Maria BONDARI*

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice, profesor
universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),

Gheorghe Rusnac (doctor habilitat, profesor universitar, academician),

Ion Diaconescu (profesor doctor, academician Academia Internațională
„M.Eminescu”, România),

Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),

Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),

Flavius-Antoniu Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),

Sergiu Brînză (doctor habilitat în drept, profesor universitar),

Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, membru
correspondent Academia Internațională „M.Eminescu”, România),

Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),

Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),

Ion Dogaru (doctor, profesor universitar, academician,
Academia Română),

Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician
(Grecia), director al Organizației Europene de Drept Public),

Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
membru corespondent al AȘM),

Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),

Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),

Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),

Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),

Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),

Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății
de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),

Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Lituania),

Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),

Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii Juriștilor
din Federația Rusă),

Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar, rectorul Universitatea
„Alexandru Ioan Cuza”, Iași),

Alexandru Țiclea (doctor în drept, rectorul Universității Ecologice
București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Tel./fax. (022) 241207; e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Teodor CĂRNAȚ, Sergiu ȘCOLNIC
Considerații privind posibilitatea controlu-
lui constituționalității asupra actelor puterii
executive 2

Vitalie STATI
Sugestii și observații pe marginea unor pro-
iecte de hotărâri ale plenului Curții Supre-
me de Justiție..... 5

Teodor CĂRNAȚ, Cristina POPA
Tipologia regimului de guvernare..... 16

Alexandru CUZNEȚOV
Condițiile de formă ale validității contractu-
lui de mandat comercial..... 22

Sergiu CRIJANOVȘCHI,
Alexandru BOGDAN
Unele viziuni doctrinare moderne și soluții
de lege ferenda referitoare la viața privată
în Dreptul penal substanțial al Republicii
Moldova 24

Angela SERBINOV
Subiectul infracțiunilor prevăzute la art.290
și 291 CP RM..... 31

Ștefan ȘAPTEFRĂȚ
Analiza reglementărilor penale ale unor sta-
te străine în materia infracțiunilor de con-
trabandă..... 42

Victoria POPA
Personalitatea infractorului minor: concept,
formare, clasificări 51

Dragoș GRIGAN
Aspecte teoretice privind puterea constitu-
tantă..... 59

Valeriu BAESU
Constituționalizarea drepturilor economice
ale omului 62

Alina GAJA
Apărarea vieții intrauterine prin norme juri-
dico-penale: absurditate sau necesitate? 67

В. ФЛОРЯ. Рецензия на учебный ком-
плекс для студентов медицинских и юри-
дических вузов «Медицинское право»
члена-корреспондента РАМН 71

CZU 342.5

CONSIDERAȚII PRIVIND POSIBILITATEA CONTROLULUI CONSTITUȚIONALITĂȚII ASUPRA ACTELOR PUTERII EXECUTIVE

*Teodor CĂRNAȚ,
doctor habilitat în drept,
Sergiu ȘCOLNIC,
doctorand*

Cette étude est consacrée à l'analyse du contrôle de la constitutionnalité du pouvoir exécutif, et les formes de l'exercer. Dans ce contexte, la Cour constitutionnelle se limite à vérifier la conformité de la constitutionnalité des actes des gouvernants dont la inconstitutionnalité a été notifiée. Même si l'État assure le mécanisme de contrôle de la légalité des actes du pouvoir exécutif, nous croyons que les gouvernants eux-mêmes sont en mesure de vérifier individuellement la constitutionnalité des actes avant d'émettre.

Mots-clefs: pouvoir exécutif; gouvernement; président; acte administratif; contentieux constitutionnel; contrôle de la constitutionnalité; exception de non-constitutionnalité.

Prin esența sa, ca și prin funcția sa socială, Constituția are o valoare juridică superioară față de orice altă normă de drept. În consecință, toate actele normative adoptate de Parlament și Guvern, precum și actele emise de celelalte autorități publice, trebuie să se conformeze normelor și principiilor constituționale. În cazul în care un act normativ, inclusiv o lege adoptată de Parlament sau Regulamentul de organizare și funcționare al acestuia contravin Constituției, nu pot produce efecte [1], sistemele constituționale moderne prevăd, în acest sens, sancțiuni pentru încălcarea prevederilor Legii fundamentale fie de autoritățile statale care desfășoară o activitate politică propriu-zisă, cum este, de pildă, șeful statului, fie de către partidele politice [2]. Supremația Constituției este însă doar un principiu. Ea trebuie dublată de stabilirea unui mecanism care să-i dea consistență, s-o apere. Această concepție – scria profesorul George Alexianu, a făcut ca în toate constituțiile scrise să apară un mecanism special, care să asigure o superioritate normelor instituite de puterea constituantă față de legile ordinare, în sensul că ele nu pot fi modificate decât tot de puterea care le-a instituit, cu respectul unor forme și garanții speciale, diferite de cele ale legilor ordinare [3].

Pentru asigurarea supremației Constituției, doctrina și practica constituțională au creat două instituții juridice eficiente: controlul constituționalității legilor și contenciosul administrativ [4]. Astfel, înțelegem prin control al constituționalității legilor ansamblul dispozițiilor normative care reglementează activitatea de verificare a conformității legilor și altor acte normative cu dispozițiile Legii fundamentale [5]. Conform art.135 alin.(1) din Constituție [6] Curtea Constituțională a Republicii Moldova exercită controlul constituționalității următoarelor acte normative: a) legilor și hotărârilor Parlamentului; c) decretelor Președintelui Republicii Moldova; d) ordonanțelor și hotărârilor Guvernului; e) tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte. De principiu, controlul constituționalității legilor privește numai legea ca act juridic al Parlamentului sau

actele normative cu forța juridică egală cu a legii. Sunt acte normative cu forța juridică egală cu a legii acele acte care, deși sunt emise de alte organe de stat decât Parlamentul, intervin și reglementează relații sociale de domeniul legii și pot deci modifica, suspenda sau abroga o lege. Asemenea acte se regăsesc în mai toate sistemele constituționale, de regulă, sub denumirea de decrete-legi, decrete cu putere de lege sau ordonanțe [7].

În acest sens, Constituția conferă Președintelui Republicii Moldova o gamă largă de atribuții în domeniul politicii interne și externe și este firesc ca în anumite situații Președintele să poată emite decrete ce se vor publica în „Monitorul Oficial al Republicii Moldova”, deoarece nepublicarea atrage inexistența decretului. Însă nu toate decretele emise de Președinte pot fi supuse controlului constituționalității, ci numai cele cu caracter normativ, acestea fiind izvoare de drept [8]. Ca acte normative subordonate legii și întru realizarea lor, decretele Președintelui Republicii Moldova, hotărârile Guvernului sunt pasibile controlului constituționalității cu toate consecințele respective [9].

Din cele menționate, rezultă că controlul constituționalității vizează actele normative emise de către trei autorități publice ce reprezintă două puteri de stat, și anume: a) puterea legislativă – Parlamentul; b) puterea executivă – șeful statului și Guvernul.

Alt aspect al problemei constă în aceea că acest control se exercită numai la sesizare, dar nu din oficiu, pe de o parte, iar pe de altă parte, numai după intrarea în vigoare a actelor indicate. Așadar, este vorba de un control abstract *a posteriori*. Avantajele acestui tip de control sunt următoarele: a) asigură plenitudine vocației și obligației Curții Constituționale de a garanta supremația Constituției, ca una dintre condițiile *sine qua non* ale statului de drept și ale democrației constituționale; b) adeseori, abia în procesul aplicării legii sunt relevante viciile de neconstituționalitate ale acesteia [10]. De rând cu aceasta, conform jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova,

aceste argumente nu mai sunt valabile, deoarece prin Hotărârea nr.9 din 14.02.2014: „controlul constituționalității legilor cuprinde legile adoptate de Parlament, atât după, cât și înainte de publicarea în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, la sesizarea Președintelui Republicii Moldova și a celorlalți subiecți cu drept de sesizare” [11].

Reiterăm că afirmarea supremației constituției implică existența unor mecanisme de control ale conformității legilor cu constituția, în lipsa cărora acest principiu rămâne literă moartă. Este necesară asigurarea controlului constituționalității legilor, a regulilor juridice subordonate. Fără existența unei sancțiuni a violării regulilor constituționale de către una din puterile constituite, distincția de principiu dintre constituție și legi ordinare (și legi, în general) cedează locul unei confuzii de fapt. Trebuie deci stabilit un control care să ducă la anularea regulilor juridice neconstituționale [12].

O altă formă de exercitare a contenciosului constituțional, inclusiv al actelor emise de puterea executivă, reprezintă excepția de neconstituționalitate. Instanțele în fața cărora sunt ridicate excepții de neconstituționalitate sunt obligate să sesizeze Curtea Constituțională, după verificarea condițiilor de admisibilitate prevăzute de lege. Astfel, instanța judecătorească în fața căreia sunt invocate excepțiile constituie un prim filtru legal în cadrul controlului de constituționalitate, întrucât sesizarea Curții Constituționale se va face numai atunci când excepția de neconstituționalitate îndeplinește cerințele referitoare la admisibilitatea sa; cauzele de inadmisibilitate (denumite în doctrină „motive legale ce împiedică declanșarea sau extinderea procedurii de control al constituționalității legii”) determină limitele legale ale controlului pe cale de excepție, fiind legate de competența Curții Constituționale, în exercitarea acestuia au caracter imperativ și sunt de ordine publică [13].

În această ordine de idei, procedura de soluționare a excepțiilor de neconstituționalitate presupune două etape:

– Etapa judecătorească – etapa prealabilă, care începe odată cu invocarea excepției de neconstituționalitate în fața instanței judecătorești și se încheie cu sesizarea Curții Constituționale (în cazurile în care instanța nu respinge ca inadmisibilă excepția, în cazurile expres și limitativ prevăzute de lege), și

– Etapa contenciosului constituțional, care se desfășoară în fața Curții Constituționale, care are ca punct de pornire încheierea de sesizare a Curții Constituționale de către instanța judecătorească și se finalizează odată cu adoptarea deciziei Curții [14].

Având în vedere cele menționate, referindu-ne la dreptul României, rezultă că, în temeiul criteriului formal sau organic, numai actele emise de Guvern cu titlu de hotărâre și ordonanțe intră în sfera controlului, cu excepția unor acte cu același titlu ale altor autorități. În conformitate cu criteriul material al conținutului reglementării, hotărârile și ordonanțele sunt expresia exercitării unei competențe de atribuire, consecință a investiției Guvernului cu atribuții specializate [15].

Chiar dacă aparțin puterii executive, în calitate de emitent, aceste acte administrative au, de regulă, carac-

ter normativ și putere de lege, fiind supuse regimului juridic al legii în ceea ce privește efectele. Dacă, determinat de natura puterii emitente, adoptarea, elaborarea, intrarea în vigoare, aprobarea și chiar controlul lor de neconstituționalitate comportă particularități față de modul de adoptare, elaborare, dezbateri și modificare a legii *stricto sensu*, efectele celor două categorii de acte normative sunt similare, Legea României privind normele de tehnică legislativă [16] referindu-se expres la ambele categorii. De asemenea, extrem de relevant în acest context sunt reglementările instituite de constituționalul român, potrivit cărora ordonanțele Guvernului nu pot interveni în domeniul legilor constituționale, nu pot afecta instituțiile fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale, drepturile electorale și nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică. Totodată, ordonanțele simple nu pot interveni în domeniul legilor organice [17].

Cât privește actele normative ale puterii executive din Republica Moldova, decretele Președintelui Republicii Moldova și hotărârile Guvernului – întrucât ele se emit doar în executarea legilor, controlul constituționalității presupune conformitatea lor atât prevederilor legilor organice și ordinare, precum și în mod obligatoriu, Constituției.

În conformitate cu art. 102 din Constituția Republicii Moldova, Guvernul adoptă hotărâri, ordonanțe și dispoziții. Hotărârile se adoptă pentru organizarea executării legilor, iar ordonanțele se emit în caz de delegare legislativă. Cât privește dispozițiile, acestea se emit în vederea organizării activității interne a guvernului și întotdeauna sunt acte aplicative. Suntem de părere că anume această constatare a servit drept motiv pentru excluderea din Constituție în 2000 a dispozițiilor Guvernului de la controlul constituționalității. În ceea ce privește hotărârile Guvernului, ele pot fi atât aplicative cât și normative. Cu toate acestea, cele din urmă nu denotă faptul că Guvernului i se recunoaște dreptul de organ legislativ, deoarece hotărârile cu caracter normativ trebuie să aibă la bază legislația în vigoare și, în primul rând Constituția.

În Constituție este consacrat regimul constituțional al hotărârilor Guvernului, potrivit căruia hotărârile trebuie să se întemeieze pe lege sau pe un act normativ cu forță juridică a legii. Aceste dispoziții constituționale sunt dezvoltate și în cuprinsul Legii României privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, precum și, subsecvent, în Regulamentul privind procedurile, la nivelul Guvernului, pentru elaborarea, avizarea și prezentarea proiectelor de documente publice, a proiectelor de acte normative, precum și a altor documente, în vederea adoptării sau aprobării acestora. Prin urmare, hotărârile de Guvern sunt acte de reglementare secundară (*secundum legem*) ce se emit pentru organizarea executării legilor, motiv pentru care într-o lege sau ordonanță trebuie să fie precizat temeiul emiterii acestora. Ele nu pot cuprinde reglementări primare ale relațiilor sociale și nu pot fi emise în lipsa unui temei existent într-un act juridic de natură primară [18].

Unii cercetători români sunt de părerea că, deși ordonanța este emisă de puterea executivă, intrând în

categorii actelor administrative cu caracter normativ, iar legea nu distinge între actele cu caracter individual sau normativ, nu se poate reține că ordonanțele se supun aceluiași regim juridic în ceea ce privește anularea lor. Ele au putere de lege și sunt supuse aprobării Parlamentului, aceasta fiind modalitatea analizării lor sub aspectul legalității, respectiv supuse controlului de constituționalitate potrivit art.146 lit.d) din Constituția României, neputând fi anulate de către puterea judecătorească, având în vedere regimul lor juridic aparte, reglementat în legea fundamentală [19].

Dat fiind regimul juridic special al ordonanțelor Guvernului, chiar dacă în prezent nu avem în vigoare nicio ordonanță a Guvernului Republicii Moldova, vom menționa că ele nu sunt supuse examinării de către instanțele judecătorești, Constituția menționând expres și limitativ la art.106² că „Parlamentul poate adopta, la propunerea acestuia, o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice”.

Astfel, referindu-ne la dreptul comparat, legile și ordonanțele Guvernului sunt supuse controlului de constituționalitate realizat de Curtea Constituțională, neputând face obiectul controlului realizat de către instanțele judecătorești de drept comun [20]. Controlul însă poate fi exercitat de înșiși guvernanți/conducători. De exemplu, dacă un ministru vede că Prim-ministrul vrea ca acesta să contrasemneze un decret ilegal, sau mai specific neconstituțional, el trebuie să refuze să semneze. De asemenea, un Premier trebuie să refuze să semneze un act ilegal al Președintelui sau al Regelui. În majoritatea constituțiilor, această obligație nu este expres prevăzută, nici explicit potrivită unei sancțiuni. Totuși, un act ilegal poate fi contestat, cel puțin în Franța, în fața judecătorului, judecătorului administrativ pentru un act administrativ, și judecătorului constituțional în ceea ce privește legea, în timp ce în Statele Unite această lege poate fi contestată în fața oricărui judecător [21].

În ultimul timp, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a exercitat controlul constituționalității sub ambele sale forme de control a mai multor hotărâri și decrete ale puterii executive. Astfel, analizând actele normative ale Președintelui Republicii Moldova și ale Guvernului, hotărârile Curții Constituționale referitoare la constituționalitatea acestor acte normative, putem trage următoarea concluzie: calitatea actelor respective este controversată. Aceasta se explică prin faptul că proiectele nu au fost supuse unor expertize preliminare calificate și profunde. Un moment îngrijorător este și faptul că persistă încălcarea principiului constituțional de bază al separației puterilor, autoritățile asumându-și deseori atribuții improprii [22].

În unele state, actele guvernelor constituie destul de rar obiectul exercitării controlului constituționalității. De regulă, actele respective sunt supuse controlului constituționalității în acele state în care Guvernul este responsabil în fața Parlamentului. În afara controlului constituționalității actelor normative ale Guvernului, în unele state, obiectul controlului constituționalității îl formează și actele organelor centrale de specialitate – ministere, departamente, comitete de stat (Azer-

baidjan, Estonia, Lituania) [23]. Spre deosebire de Republica Moldova, în practica Curților constituționale din unele state cazurile de exercitare a controlului constituționalității actelor șefului statului sunt singulare sau lipsesc în general [24].

În concluzie, actele puterii executive trebuie să fie emise cu respectarea competenței constituționale și legale a organului emitent, precum și cu respectarea actelor normative cu forță juridică superioară, pentru a evita controlul constituționalității de către Curtea Constituțională și pentru a atinge scopul legii prevăzut în Legea fundamentală. De rând cu aceasta, în cazul devierii de către organul emitent de la prevederile legale și constituționale, garanția supremației Constituției în persoana Curții Constituționale trebuie să intervină prompt pentru a nu admite existența actelor puterii executive ce sunt contrare Constituției. Din aceste considerente, legislatorul trebuie să delimiteze mai clar competența contenciosului administrativ de competența contenciosului constituțional pentru a putea supune controlului judiciar al legalității sau constituționalității toate actele autorităților puterii executive ca acte ce emană de la o autoritate publică. În alt caz, în Republica Moldova vor mai apărea discuții practice și doctrinare referitor la conflictele de competență în examinarea unor acte, precum cele privind concesionarea unor bunuri publice sau privind retragerea cetățeniei.

Referințe:

1. Ionescu Cr., *Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală a instituțiilor politice*. Vol. I. București: Lumina Lex, 1997, p. 160.
2. Popa N., Ionescu Cr. Consecințe juridice ale neconstituționalității partidelor politice, În: *Revista de Drept Public*, 1995, nr. 2, *apud* Ionescu Cr. *Op. cit.*, p. 160.
3. Alexianu G. *Curs de drept constituțional*. Vol. I. București: Casa Școalelor, 1930, p. 220, *apud* Ionescu Cr. *Op. cit.*, p. 161.
4. Ionescu Cr. *Op. cit.*, p. 161.
5. Lepădătescu M. *Teoria generală a controlului constituționalității legilor*. București: Editura didactică și pedagogică, 1974, p. 9, *apud* Ionescu Cr. *Op. cit.*, p. 162.
6. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial* nr.1, 12.08.1994.
7. Muraru I. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Actami, 1998, p.79.
8. Zubco V. *Curtea Constituțională – unica autoritate publică politico-jurisdicțională*. Chișinău, 2000, p. 152.
9. Arseni A. *Jurisdicția constituțională*. Chișinău, 2000, p.156-157.
10. *Ibidem*, p.151.
11. Hotărârea Curții Constituționale nr.9 din 14.02.2014 pentru interpretarea art. 135 alin.(1) lit.a) din Constituția Republicii Moldova (Sesizarea nr.52b/2013). În: *Monitorul Oficial* nr.78-79/9, 01.04.2014.
12. Vrabie G. *Drept constituțional și instituții politice contemporane*. Ediția a 2-a revizuită și întregită. Iași: Ștefan Procopiu, 1993, p. 227.
13. Toader T, Safta M. *Dialogul judecătorilor constituționali*. București: Universul Juridic, 2015, p. 27.
14. *Ibidem*, p. 290.
15. Zubco V. *Op. cit.*, p. 151.
16. Legea României nr. 24 din 27 martie 2000. În: <http://legislatie.just.ro/Public/DetailDocument/21698> (vizionat 17.04.2017).
17. Popescu R.D., Gheorghe A. *Producerea efectelor juridice ale actelor normative*. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2(31)/2012, p. 120.
18. *Ibidem*, p. 121.
19. *Ibidem*, p. 120-121.
20. *Ibidem*.
21. Cohendet M.-A. *Droit constitutionnel*. Paris: LGDJ, Lextenso éditions, 2013, p. 125.
22. Zubco V. *Op. cit.*, p. 151.
23. *Ibidem*, p. 151-152.
24. *Ibidem*, p. 151.

SUGESTII ȘI OBSERVAȚII PE MARGINEA UNOR PROIECTE DE HOTĂRĂRI ALE PLENULUI CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE

Vitalie STATI,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

The object of this investigation is the four draft decisions issued to amend and complete the Supreme Court of Justice's Plenary Decision no.20 from 08.07.1999, the Supreme Court of Justice's Plenary Decision no.23 from 29.10.2001, the Supreme Court of Justice's Plenary Decision no.16 from 07.11.2005 and the Supreme Court of Justice's Plenary Decision no.4 from 19.06.2006. These decisions highlight the interpretation of art.189, art.236, art.264, art.264¹, art.265, art.266 and of art.287 PC RM. As a result of this analysis, there are recommended practical solutions to improve the draft decisions mentioned above. The recommendations purpose is to make the application of art.189, art.236, art.264, art.264¹, art.265, art.266 and of art.287 PC RM more efficient and standardized.

Keywords: the Supreme Court of Justice's Plenary Decision; regulations violation; traffic safety; transmission system operation; manufacturing; entry into service; fake money symbols; forged securities; blackmail; hooliganism.

La 14.03.2017 au fost publicate câteva proiecte de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dintre acestea, atenția ne rețin următoarele:

1) Proiectul Hotărârii cu privire la modificarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999 „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitor la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport”, modificată de Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 25 din 29.10.2001 [1] (în continuare – Proiectul nr. 1);

2) Proiectul Hotărârii pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 23 din 29.10.2001 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false (art.236 C.P.)” [2] (în continuare – Proiectul nr. 2);

3) Proiectul Hotărârii pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 16 din 07.11.2005 „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj” [3] (în continuare – Proiectul nr. 3);

4) Proiectul Hotărârii pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism” [4] (în continuare – Proiectul nr. 4).

Respectând aceeași ordine, în cele ce urmează vom supune analizei proiectele în cauză:

1

a. În denumirea Proiectului nr. 1, titlul Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999 este reprodus cu erori: „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației examinării cauzelor penale referitor la încălcarea a circulației și de exploatare

a mijloacelor de transport în cadrul regulilor de securitate”. Denumirea corectă a acestei hotărâri este: „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitor la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport”. Autorii Proiectului nr. 1 ar trebui să utilizeze această denumire corectă.

b. În pct. 4 al proiectului analizat, se menționează, printre altele: „Punctul 2 va avea următorul cuprins: „Instanțelor judecătorești li se explică că prin „mijloace de transport” pot fi înțelese toate tipurile de automobile, tractoare și alte tipuri de mașini autopropulsate, tramvaiele și troleibuzele, precum și motocicletele și alte mijloace de transport mecanice. Prin „alte mașini autopropulsate” se subînțelege transportul care circulă în mod ocazional pe drumurile publice, fiind destinat executării unor lucrări de construcție, agricole, silvice sau altor activități (macarale, excavatoare, combine de recoltare etc.). Prin „alte mijloace de transport mecanice” înțelegem orice mecanism pus în mișcare cu ajutorul unui motor cu volumul de lucru nu mai mic de 50 cm³ și este subiect al regulilor de securitate a circulației rutiere și exploatare a mijloacelor de transport”.

În esență, aceste definiții ale noțiunilor „mijloace de transport”, „alte mașini autopropulsate” și „alte mijloace de transport mecanice” nu diferă de definițiile aceluiași noțiuni din textul inițial al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999. În acest fel, autorii Proiectului nr. 1 au făcut abstracție de faptul că în calendar este anul 2017, nu anul 1999. Tocmai din cauza definiției depășite a noțiunii „alte mijloace de transport mecanice”, art.264, 264¹ și 265 CP RM nu pot fi aplicate în cazul conducerii mijloacelor de transport utilizate cu motor electric. Excepția o constituie troleibuzele. Ciclomotoarele sau autovehiculele (cu excepția troleibuzelor), utilizate cu motor electric, nu pot intra sub incidența noțiunii definite la art.132 CP RM. Noțiunea „mijloc de transport” (utili-

zată în Codul penal) este mai îngustă decât noțiunea „autovehicul” (folosită în Regulamentul circulației rutiere, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.357 din 13.05.2009 [5]). Aceasta întrucât definiția noțiunii „alte mijloace de transport mecanice” din pct. 2 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție, nr. 20 din 08.07.1999, nu conține nici o referire la autovehiculele utilizate cu motor electric (cu excepția troleibuzelor). Deocamdată, această definiție, care reprezintă interpretarea oficială a noțiunii „alte mijloace de transport mecanice”, nu poate fi ignorată.

Din analiza acestor discrepanțe de ordin terminologic, rezultă necesitatea actualizării interpretării oficiale a noțiunii „alte mijloace de transport mecanice”. Pe cale de consecință, propunem ca, în pct. 2 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999, definiția acestei noțiuni să fie formulată astfel: **„Prin «alte mijloace de transport mecanice» se înțelege orice mecanisme dotate cu motor cu ardere internă sau electric, care sunt subiecte ale regulilor de securitate a circulației rutiere și exploatare a mijloacelor de transport. Capacitatea cilindrică a motorului cu ardere internă trebuie să depășească 50 cm³. Puterea motorului, atât a celui cu ardere internă, cât și a motorului electric, trebuie să depășească 4 kW. Viteza constructivă a respectivului mecanism trebuie să depășească 45 km/h”.**

c. În pct. 5 al Proiectului nr. 1 se arată: „Punctul 4 va avea următorul cuprins: „Nu pot fi trase la răspundere penală persoanele care, deși au încălcat regulile de circulație și de exploatare a mijloacelor de transport, dar nu au pricinuit părții vătămate vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății. În asemenea caz poate surveni răspunderea contravențională potrivit art.242 Cod contravențional”.

Articolul 242 nu este singurul articol din Codul contravențional, care poate fi aplicat într-un asemenea caz. De aceea, propunem ca explicația precizată să fie reformulată în felul următor: **„Dacă încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport nu implică producerea urmărilor prejudiciabile prevăzute de art.264 CP RM, răspunderea se aplică în baza art.228, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 244 sau altele din Codul contravențional”.**

d. În pct. 6 al Proiectului nr. 1 găsim următoarea formulare: „La punctul 5 sintagma „124 C.C.A.” se substituie cu sintagma „242 Cod contravențional”. În acest mod, pct. 5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999 ar avea următorul conținut: „Acțiunile învinutului care concomitent au avut drept urmare consecințe prevăzute în diferite alineate ale art.264 CP RM și/sau în 242 din Codul contravențional, se încadrează conform unuia din alineatele art.264 CP RM care prevăd cea mai gravă din consecințele survenite. În asemenea cazuri nu se intențiază procedură administrativă. Totodată, în sentință

urmează să se indice concret toate urmările parvenite în urma accidentului rutier. Faptele cu diferite consecințe urmează a fi calificate prin cumulul de infracțiuni numai în cazurile în care ele sunt săvârșite în diferite perioade de timp”.

Nu putem fi de acord cu o asemenea explicație. În situația pe care o descrie aceasta, considerăm necesară aplicarea regulilor concursului de infracțiuni și/sau fapte contravenționale, indiferent de lipsa sau prezența concomitenței în producerea urmărilor prejudiciabile. La alin.(1), lit. a), b) alin.(3) și alin.(5) art.264 CP RM sunt prevăzute patru infracțiuni distincte. Aceasta întrucât dispozițiile de la lit. a), b) alin.(3) și alin.(5) art.264 CP RM nu presupun că vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății ar reprezenta cauza producerii: 1) vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății; 2) decesului unei sau mai multor persoane. În realitate, în cazul infracțiunilor prevăzute la lit. a), b) alin.(3) și alin.(5) art.264 CP RM, fiecare din aceste trei urmări prejudiciabile se află în legătură cauzală cu acțiunea sau inacțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Așadar, dispozițiile de la lit. a), b) alin.(3) și alin.(5) art.264 CP RM nu stabilesc circumstanțe agravante ale infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.264 CP RM. Din această cauză, nu este admisibil ca în situația analizată să fie aplicată regula descrisă la lit. c) art.117 CP RM: „Concurența dintre două norme speciale are următoarele varietăți: ...dintre două componente de infracțiuni cu circumstanțe agravante – infracțiunea se califică în baza normei penale care prevede o pedeapsă mai aspră”.

Drept urmare, recomandăm ca pct. 5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999 să aibă următorul conținut: **„În cazul când, ca rezultat al încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, se produc urmări prejudiciabile diferite, se atestă concursul de infracțiuni și/sau contravenții. În acest caz, nu contează dacă aceste urmări se produc simultan sau succesiv”.**

e. În pct. 7 al Proiectului nr. 1 se menționează: „La punctul 7, prima propoziție va avea următorul cuprins: „Subiect juridic al infracțiunilor prevăzute de art.264-266 C.P. pot fi persoanele fizice care au atins vârsta de 16 ani”. Sintagma „subiect juridic al infracțiunii” este utilizată și în pct. 18 al aceluiași proiect.

Considerăm inutil să se concretizeze că subiectul infracțiunii trebuie să fie unul juridic. În art.21 CP RM se utilizează sintagma „subiectul infracțiunii”, care este una autosuficientă. Aceeași sintagmă trebuie utilizată în textul Proiectului nr. 1.

f. În pct. 9 al Proiectului nr. 1 se arată, *inter alia*: „La punctul 9, sintagma „114 alin.2” se substituie cu cifrele „163”. Cu alte cuvinte, pct. 9 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999 ar

trebui să aibă următorul conținut: „Conducătorul mijlocului de transport, care după săvârșirea accidentului auto a părăsit persoana accidentată în pericol pentru viață, urmează să poarte răspundere conform cumulului de crime (art.163 și 264 CP RM). Dacă acțiunile lui nu pot fi încadrate în componența infracțiunii, prevăzute de art.264 CP RM, dar viața persoanei accidentate a fost pusă în pericol în urma accidentului rutier săvârșit de către acest conducător al mijlocului de transport, lăsarea cu buna știință fără ajutor a pătimitului impune răspunderea în baza 163 CP RM. Însă, în cazul decesului imediat al persoanei accidentate, când făptuitorul era conștient de acest fapt, răspunderea în baza art.163 CP RM se exclude”.

Nu putem agree o asemenea explicație. Conducătorul mijlocului de transport, care după săvârșirea accidentului rutier a părăsit persoana accidentată în pericol pentru viață, urmează să poarte răspundere conform art.163, alin.(3) sau (5) art.264 și art.266 CP RM.

Optăm pentru reținerea la calificare anume a unui asemenea concurs de infracțiuni, pentru că părăsirea locului accidentului rutier nu absoarbe lăsarea în primejdie. Aceste două infracțiuni își păstrează autonomia una față de cealaltă. Ca să ne convingem de aceasta, este suficient să observăm că, săvârșind cele două infracțiuni, făptuitorul omite să execute două obligații absolut diferite: 1) obligația să acorde primul ajutor (fixată la lit. c) alin.(1) pct. 12 din Regulamentul circulației rutiere) nu este executată în contextul lăsării în primejdie; 2) obligația să anunțe despre accident poliția și să rămână pe loc până la sosirea lucrătorilor de poliție (fixată la lit. g) alin.(1) pct. 12 din Regulamentul circulației rutiere) nu este executată în contextul părăsirii locului accidentului rutier. Este posibil ca făptuitorul să rămână la locul accidentului rutier, dar să nu acorde primul ajutor celui accidentat. La fel, este posibil ca făptuitorul să părăsească locul accidentului rutier, dar, înainte de aceasta, să acorde primul ajutor celui accidentat. Din aceste considerente, art.266 CP RM nu poate constitui o normă specială în raport cu art.163 CP RM. Soluția concursului de infracțiuni este cea care exprimă adecvat gradul de conexiune între lăsarea în primejdie și părăsirea locului accidentului rutier.

Pe cale de consecință, propunem ca explicația precitată din pct. 9 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999 să fie reformulată, după cum urmează:

„Conducătorul mijlocului de transport, care după săvârșirea accidentului rutier a părăsit persoana accidentată în pericol pentru viață, poartă răspundere conform art.163 alin.(3) sau (5) art.264 și art.266 CP RM.

Se va aplica art.163 CP RM, în cazul în care subiectul este cel care pune victima într-o situație periculoasă pentru viață (prin comiterea accidentului rutier), după care o lasă cu bună-știință fără ajutor. Dimpotrivă, se va aplica art.162 CP RM, în cazul

în care subiectul este cel care nu acordă ajutor victimei. Însă nu el a provocat accidentul rutier. Nu el a pus victima într-o situație periculoasă pentru viață.

Dacă decesul victimei s-a produs imediat, ca urmare a accidentului rutier, iar făptuitorul este conștient de aceasta, nu i se va aplica răspunderea conform art.163 CP RM. Însă aceasta nu poate afecta cu nimic oportunitatea aplicării art.266 CP RM”.

g. În pct. 10 al Proiectului nr. 1 se specifică, printre altele: „Punctul 11 va avea următorul cuprins: ...Prin stare de ebrietate se înțelege starea de dereglare psihofuncțională a organismului survenită atât în urma consumului de alcool, cât și a folosirii drogurilor și/sau altor substanțe cu efecte similare. Se atenționează că la stabilirea gradului stării de ebrietate alcoolică trebuia de luat în considerare concentrațiile prevăzute la dispozițiile alin (2) și (3) art.134¹²⁷”.

În primul rând, nu este clar de ce definiția noțiunii „stare de ebrietate”, reprodușă *supra*, diferă de definiția din alin.(1) art.134¹² CP RM: „Prin stare de ebrietate se înțelege starea de dereglare psihofuncțională a organismului survenită în urma consumului de alcool, droguri și/sau alte substanțe cu efecte similare”. Comparând cele două definiții, putem ajunge la concluzia că, în sensul Proiectului nr. 1, starea de ebrietate presupune consumul atât de alcool, cât și de droguri și/sau alte substanțe cu efecte similare. Totuși, din alin. (1) art.134¹² CP RM rezultă că starea de ebrietate presupune consumul fie de alcool, fie de droguri și/sau alte substanțe cu efecte similare.

În al doilea rând, pct. 11 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999 se referă la art.264 CP RM, nu la art.264¹ CP RM. În contextul infracțiunilor prevăzute la art.264 CP RM, considerăm generatoare de erori judiciare propoziția: „Se atenționează, că la stabilirea gradului stării de ebrietate alcoolică trebuia de luat în considerare concentrațiile prevăzute la dispozițiile alin (2) și (3) art.134¹²⁷”. Această propoziție ar putea duce la concluzia greșită că gradul de ebrietate alcoolică ar influența asupra calificării faptelor incriminate la alin.(2), (4) și (6) art.264 CP RM. În realitate, indiferent de gradul ebrietății alcoolice – minim sau avansat, oricum se va aplica alin.(2), (4) sau (6) art.264 CP RM.

Drept urmare, recomandăm ca explicația precitată din pct. 11 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999 să aibă următorul conținut: „...Prin stare de ebrietate se înțelege starea de dereglare psihofuncțională a organismului survenită în urma consumului de alcool, droguri și/sau alte substanțe cu efecte similare. În cazul ebrietății alcoolice, gradul acesteia se ia în considerare la individualizarea pedepsei stabilite de alin.(2), (4) sau (6) art.264 CP RM”.

h. Conform pct. 16 al Proiectului nr. 1, pct. 18-21 ale Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție

nr. 20 din 08.07.1999 ar urma să aibă un conținut modificat.

Astfel, se preconizează ca pct. 18 al acestei hotărâri să conțină, printre altele, următoarea explicație: „Răspunderea penală conform art.264¹ alin.(1) survine numai în cazurile în care conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare să nu provoace urmările indicate la art.264 CP, pe cale de consecință, în cazul provocării urmărilor enunțate, se va aplica calificarea corespunzător dispozițiilor art.264 alin.(2), (4), (6) CP”.

În mod regretabil, ideea, reliefată în această explicație, este prezentată într-o manieră trunchiată, fiind lipsită de valoare informativă. Ideea în cauză vizează posibilitatea existenței concursului dintre una din infracțiunile specificate la alin.(2), (4) sau (6) art.264 CP RM și infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.264¹ CP RM.

În consecință, propunem ca explicația precitată din pct. 18 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999 să fie reformulată astfel:

„În prezența stării de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau a stării de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare, este posibil ca una din infracțiunile specificate la alin.(2), (4) sau (6) art.264 CP RM să formeze concursul cu infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.264¹ CP RM. Pentru aceasta, este obligatoriu ca urmările prejudiciabile nominalizate în art.264 CP RM să nu se aple în legătură cauzală cu fapta de conducere a mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare. Legătura cauzală trebuie să fie cu o încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport alta decât conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare.

Dacă însă urmările prejudiciabile nominalizate în art.264 CP RM se află în legătură cauzală cu încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport – concretizată în conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare – atunci răspunderea urmează a fi aplicată numai în conformitate cu alin.(2), (4) sau (6) art.264 CP RM. În acest caz, nu

este necesară calificarea suplimentară în baza alin. (1) art.264¹ CP RM”.

i. În pct. 16 al Proiectului nr. 1 se sugerează ca pct. 21 al al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999 să conțină, *inter alia*, următoarea explicație: „...încălcarea regimului de lucru al șoferilor sau mecanizatorilor poate fi impusă doar în cazul în care survin consecințe indicate în art.264 C.P. și dacă aceste consecințe sunt în legătură de cauzalitate cu acțiunile persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală”.

Atenționăm că această explicație corespunde doar în parte ipotezei descrise în art.265 CP RM. Or, în prezența modalității normative de încălcare a regimului de lucru al șoferilor sau mecanizatorilor, infracțiunea prevăzută de acest articol poate avea ca subiect nu doar persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală. Din textul art.265 CP RM deducem că, în acest caz, subiect poate fi și persoana cu funcție de răspundere.

Drept urmare, recomandăm reformularea explicației precitate din pct. 21 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999, după cum urmează: „...încălcarea regimului de lucru al șoferilor sau mecanizatorilor se atestă în cazul în care survin urmările prejudiciabile indicate în art.264 CP RM și dacă aceste urmări se află în legătură de cauzalitate cu fapta persoanei cu funcție de răspundere sau a persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală”.

2

a. În pct. 4 al Proiectului nr. 2 se menționează: „Punctul 1, propoziția a doua: cuvântul „bani” se substituie cu cuvintele „bancnote și monedele metalice”.

Ca urmare a unei asemenea substituiri, propoziția, consemnată în această recomandare, ar avea următorul conținut: „Sub noțiunea „bancnote și monedele metalice” trebuie să se înțeleagă bancnote ca bilete de hârtii, monedele metalice emise de Banca Națională a Republicii Moldova precum și valuta străină ca ban al altui stat sub formă de bancnote ori monede metalice aflate în circulație”. O asemenea explicație ar avea o valoare îndoielnică și nu ar contribui cu nimic la interpretarea art.236 CP RM.

De aceea, considerăm mai potrivită o altfel de expunere a conținutului propoziției a doua din pct. 1 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 23 din 29.10.2001:

„Prin «bancnote emise de Banca Națională a Moldovei» trebuie de înțeles semnele bănești de hârtie (leii moldovenești) puse în circulație de Banca Națională a Moldovei (în continuare – BNM). Prin „monede metalice, inclusiv cele jubiliare și comemorative, emise de Banca Națională a Moldovei” trebuie de înțeles semnele bănești metalice (ba-

nii priviți ca monedă divizionară) puse în circulație de BNM.

Bancnotele și monedele metalice, inclusiv cele jubiliare și comemorative, emise de organul autorizat al unui stat străin sau al unei uniuni monetare de state străine, utilizate pentru efectuarea plăților, trebuie să reprezinte mijloace de plată legale. Aceasta înseamnă că astfel de semne bănești trebuie să fi fost puse în circulație de autoritățile străine competente (de exemplu, de băncile naționale (centrale)) ale unor state recunoscute pe plan internațional, inclusiv recunoscute de Republica Moldova. În caz contrar, fabricarea în scopul punerii în circulație a unor asemenea falsuri trebuie calificată ca pregătire de una dintre faptele prevăzute la art.190 sau 196 CP RM ori la art.105 sau 106 din Codul contravențional. Punerea lor în circulație poate constitui una dintre faptele consumate prevăzute la art.190 sau 196 CP RM ori la art.105 sau 106 din Codul contravențional.

Valori mobiliare de stat sunt valorile mobiliare emise de autoritățile administrației publice centrale (de exemplu, de Ministerul Finanțelor) sau de autoritățile administrației publice locale din Republica Moldova ori din alte state.

Prin «alte titluri de valoare» trebuie de înțeles valorile mobiliare al căror emitent este nu o autoritate a administrației publice, dar o altă persoană juridică (societate pe acțiuni, societate de investiții etc.), participantă la piața de capital din Republica Moldova sau dintr-un alt stat”.

b. Potrivit pct. 11 al Proiectului nr. 2, pct. 9 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 23 din 29.10.2001 ar urma să aibă un conținut modificat.

Astfel, se preconizează ca acest punct al hotărârii să conțină următoarea explicație: „Nu pot fi divizate în componente de acțiuni separate acțiunile de fabricare ori procurare a unei sume de bani falși o singură dată și care ulterior a fost pusă în circulație în timp și de persoane diferite. Astfel de acțiuni au un caracter prelungit, se compun dintr-un șir de acțiuni criminale identice, sunt cuprinse de intenție unică și alcătuiesc în cumulul lor o singură infracțiune”. Ideea în sine, exprimată în această explicație, este corectă. Totodată, modul de exprimare a acestei idei este unul defectuos. În scopul accesibilizării explicației precitate, propunem reformularea acesteia, după cum urmează: „Este posibil ca fabricarea în scopul punerii în circulație sau punerea în circulație a semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false să se realizeze prin mai multe acte, dar în baza uneia și aceleiași intenții infracționale. În această ipoteză, fapta adoptă caracterul unei infracțiuni unice prelungite, care trebuie deosebită de concursul de infracțiuni”.

c. Considerăm necesară completarea Proiectului nr. 2. În concret, pct. 1 al Hotărârii Plenului Curții Supre-

me de Justiție nr. 23 din 29.10.2001 ar trebui să conțină și explicații referitoare la delimitarea infracțiunilor prevăzute la art.236 CP RM de infracțiunile specificate la art.250¹ CP RM, deoarece atestăm cazuri de aplicare în practică a art.250¹ CP RM [6].

Drept urmare, recomandăm completarea pct. 1 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 23 din 29.10.2001 cu următoarele explicații:

„Monedele cu marcaj fals (privite ca articole din metale prețioase cu marcaj fals (în sensul art.250¹ CP RM)) nu pot cumula calitatea de semne bănești, emise de BNM sau de organul autorizat al unui stat străin sau al unei uniuni monetare de state străine, utilizate pentru efectuarea plăților. De aceea, fabricarea sau comercializarea monedelor cu marcaj fals (privite ca articole din metale prețioase cu marcaj fals) intră sub incidența prevederilor art.250¹ CP RM, nu a art.236 CP RM. În același timp, în cazul fabricării sau punerii în circulație a monedelor metalice false (în sensul art.236 CP RM), se exclude calificarea în baza prevederilor art.250¹ CP RM. În acest din urmă caz, monedele au calitatea de semne bănești utilizate pentru efectuarea plăților, nu cea de articole din metale prețioase.

Altfel spus, monedele metalice false reprezintă obiectul material (produsul) al infracțiunilor prevăzute la art.236 CP RM, atunci când făptuitorul le percepe ca mijloace de plată în economia națională. Dimpotrivă, monedele metalice false constituie obiectul material (produsul) al infracțiunilor specificate la art.250¹ CP RM, dacă făptuitorul le percepe în calitate de articole din metale prețioase, care prezintă o valoare numismatică sau de tezaurizare”.

3

a. În pct. 2 al Proiectului nr. 3 se specifică: „Punctul 11 se completează cu un nou alineat ce devine alineatul doi cu următorul conținut: „Este necesar de accentuat că componența infracțiunii prevăzute la art.189 alin. (2) lit. c) Cod penal exclude calificarea suplimentară și în baza art.78 alin.(2) Codul contravențional. Însă, cele comise urmează a fi calificate în baza art.189 alin.(1) Cod penal și în baza art.78 alin.(2) Codul contravențional, dacă după cererea de a transmite bunurile ori dreptul asupra lor, însoțită de amenințarea cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătatea persoanei a fost aplicată o astfel de violență, or, componența infracțiunii prevăzute la art.189 alin. (2) lit. c) Cod penal nu prezumă în prealabil expunerea unei amenințări cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață și sănătate”.

Și de această dată constatăm valoarea redusă a explicației propuse, datorată stilului alambicat de expunere. În vederea accesibilizării explicației precitate, recomandăm reformularea acesteia, după cum urmează: „Aplicarea răspunderii în baza lit. c) alin.(2) art.189 CP RM exclude calificarea suplimentară

în baza alin.(2) art.78 din Codul contravențional. Accentuăm: comiterea infracțiunii prevăzute la lit. c) alin.(2) art.189 CP RM nu presupune că, în prealabil, este expusă amenințarea cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate. Cele săvârșite urmează a fi calificate în baza alin.(1) art.189 CP RM și alin.(2) art.78 Cod contravențional, dacă – după cererea de a se transmite bunurile proprietarului, posesorului sau deținătorului ori dreptul asupra acestora sau de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial, însoțită de amenințarea cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate – a fost aplicată violența nepericuloasă pentru viață sau sănătate. În această situație este inaplicabilă prevederea de la lit. c) alin.(2) art.189 CP RM”.

b. În pct. 4 al Proiectului nr. 3 se menționează: „Punctul 12: alineatul 1 în final se completează cu sintagma „sau a art.104 Codul contravențional”. Se completează cu un nou alineat ce devine alineatul doi, după cum urmează: „Este de atenționat instanțele de judecată că va constitui concursul infracțiunilor prevăzute la art.189 alin.(1) Codul penal și art.197 Codul penal, sau a art.104 Codul contravențional, dacă după cererea de transmitere a bunurilor, însoțită cu amenințarea cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor a fost comis actul de deteriorare sau distrugere a bunurilor. Or, comiterea infracțiunii prevăzute la art.189 alin.(2) lit. e) Codul penal, nu presupune ca în prealabil să fie expusă amenințarea cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor”.

În această explicație este utilizată sintagma „concurusul infracțiunilor”, deși art.104 Cod contravențional nu stabilește răspunderea pentru o infracțiune. Din aceste considerente, dar și din cauza stilului de expunere mediocru, propunem ca în pct. 12 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 16 din 07.11.2005, cea de-a doua propoziție a alineatului unu, precum și alineatul doi să aibă următorul conținut: „Aplicarea răspunderii în baza lit. e) alin.(2) art.189 CP RM exclude calificarea suplimentară în baza art.197 CP RM sau a art.104 Cod contravențional. Accentuăm: comiterea infracțiunii prevăzute la lit. e) alin.(2) art.189 CP RM nu presupune că, în prealabil, este expusă amenințarea cu deteriorarea sau cu distrugerea bunurilor proprietarului, posesorului, deținătorului. Cele săvârșite vor constitui concursul infracțiunilor prevăzute la alin.(1) art.189 și art.197 CP RM (sau infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.189 CP RM va subzista alături de fapta prevăzută la art.104 Cod contravențional), dacă – după cererea de a se transmite bunurile proprietarului, posesorului sau deținătorului ori dreptul asupra acestora sau de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial, însoțită de amenințarea cu deteriorarea sau cu distrugerea bunurilor

proprietarului, posesorului, deținătorului – a fost săvârșită deteriorarea sau distrugerea bunurilor respective. În această situație, este inaplicabilă prevederea de la lit. e) alin.(2) art.189 CP RM”.

c. În pct. 5 al Proiectului nr. 3 se arată: „Punctul 13: alineatul doi se completează în final cu sintagma „ori a art.78 alin.(3) Codul contravențional”. Se completează cu un nou alineat ce devine alineatul trei cu următorul conținut: „Se va constitui concursul infracțiunilor prevăzute la art.189 alin.(1) și/sau art.151, 152 Codul penal, art.78 alin.(3) Codul contravențional, dacă după cererea de transmitere a bunurilor, dreptul asupra acestora, însoțite de amenințarea cu aplicarea violenței periculoase pentru viață și sănătate, a fost aplicată violența periculoasă pentru viața, sănătatea proprietarului, posesorului sau deținătorului acestor bunuri care se pretind a fi transmise”.

În prezent, pct. 13 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 16 din 07.11.2005 are următorul conținut: „În cazul săvârșirii infracțiunii de șantaj în prezența acestei circumstanțe nu este necesară o calificare suplimentară conform art.151 alin.(1) sau alin.(2) CP”. Astfel, completarea, propusă în pct. 5 al Proiectului nr. 3, nu ia în considerare că violența periculoasă pentru viață sau sănătate se poate concretiza nu doar în vătămarea gravă sau ușoară a integrității corporale sau a sănătății, ci și în vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății. Un alt neajuns constă în recurgera la sintagma „concurusul infracțiunilor”, deși alin.(3) art.78 Cod contravențional nu prevede răspunderea pentru o infracțiune.

Luând în calcul aceste imperfecțiuni, recomandăm ca alineatele doi și trei din pct. 13 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 16 din 07.11.2005 să aibă următorul conținut: „Aplicarea răspunderii în baza lit. c) alin.(3) art.189 CP RM exclude calificarea suplimentară în baza art.151 sau 152 CP RM ori a alin.(3) art.78 Cod contravențional. Accentuăm: comiterea infracțiunii prevăzute la lit. c) alin.(3) art.189 CP RM nu presupune că, în prealabil, este expusă amenințarea cu aplicarea violenței periculoase pentru viață sau sănătate. Cele săvârșite vor constitui concursul infracțiunilor prevăzute la alin.(1) art.189 și art.151 sau 152 CP RM (sau infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.189 CP RM va subzista alături de fapta prevăzută la alin.(3) art.78 Cod contravențional), dacă – după cererea de a se transmite bunurile proprietarului, posesorului sau deținătorului ori dreptul asupra acestora sau de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial, însoțită de amenințarea cu aplicarea violenței periculoase pentru viață sau sănătate – a fost aplicată violența periculoasă pentru viață sau sănătate. În această situație, este inaplicabilă prevederea de la lit. c) alin.(3) art.189 CP RM”.

d. În pct. 8 al Proiectului nr. 3 se menționează: „Punctul 15 se completează cu un nou alineat care de-

vine alineatul cinci în următoarea redacție: „Este necesar de menționat că va constitui concurs de infracțiuni prevăzut la art.189 alin.(1) Codul penal și art.164 Codul penal, precum și în situațiile expuse *supra*, dacă după cerința de transmitere a bunurilor însoțită de amenințarea cu răpirea persoanelor indicate în dispoziția art.189 Codul penal, a fost comisă acțiunea de răpire a persoanei”.

În vederea sporirii calității de ansamblu a acestei explicații și a dezvoltării ideilor pe care le conține, propunem reformularea ei, după cum urmează: **„Comiterea infracțiunii prevăzute la alin.(4) art.189 CP RM nu presupune că, în prealabil, este expusă amenințarea cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora. Cele săvârșite vor constitui concursul infracțiunilor prevăzute la alin.(1) art.189 și art.164 CP RM, dacă – după cererea de a se transmite bunurile proprietarului, posesorului sau deținătorului ori dreptul asupra acestora sau de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial, însoțită de amenințarea cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora – a fost săvârșită răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora. În această situație, este inaplicabilă prevederea de la alin.(4) art.189 CP RM”.**

e. În pct. 11 al Proiectului nr. 3 se sugerează ca alineatul doi al pct. 17 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 16 din 07.11.2005 să fie formulat astfel: „Este necesar de accentuat, că operarea acestor modificări nu influențează delimitarea infracțiunii unice prelungite de concursul infracțiunilor, ultima constituind din mai multe acte infracționale”. Considerăm că această formulare este prea concisă, nu ia în considerare toate condițiile stabilite de art.30 CP RM, și, de aceea, nu contribuie la delimitarea precisă a infracțiunii unice prelungite de concursul de infracțiuni. Pe cale de consecință, recomandăm reformularea ei în felul următor: **„Operarea acestor amendamente legislative nu trebuie înțeleasă în nici un caz ca temei pentru a nu delimita infracțiunea unică prelungită prevăzută la una dintre dispozițiile de la art.189 CP RM de concursul infracțiunilor specificate la art.189 CP RM. Concursul infracțiunilor prevăzute la art.189 CP RM trebuie deosebit de infracțiunea unică prelungită specificată la una dintre prevederile de la art.189 CP RM, care constă din mai multe acte infracționale identice, caracterizate prin unitatea intenției infracționale, și care în ansamblul lor alcătuiesc o infracțiune unică prevăzută la una dintre dispozițiile de la art.189 CP RM”.**

f. În pct. 12 al Proiectului nr. 3 se arată, printre altele: „Punctul 21: ...Alineatul patru se completează cu o nouă propoziție „Incidente reprezintă armele care nu pot fi folosite în vedere neutralizării unei persoane

(art.2 al Legii privind regimul armelor și a munițiilor cu destinație civilă)”.

Autorii proiectului analizat propun inventarea unei noi noțiuni – „arme incidente”. Este o noțiune incorectă, care nu se regăsește în legislație. În plus, termenul „incidente” este utilizat într-un sens care nu corespunde semantismului autentic al acestui termen, stabilit de dicționarele explicative ale limbii române. În consecință, propunem autorilor Proiectului nr. 3 să nu inventeze o bicicletă defectată și să reformuleze întreg alineatul patru al pct. 21 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 16 din 07.11.2005, după cum urmează: **„În sensul prevederii de la lit. b) alin.(3) art.189 CP RM, în conformitate cu alin. (1) art.129 CP RM, prin «arme» înțelegem instrumentele, piesele sau dispozitivele astfel declarate prin dispozițiile legale. Asemenea dispoziții legale conține Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă. Excepții constituie armele care nu sunt utilizabile în vederea anihilării unei persoane (de exemplu: arma dezactivată; arma de recuzită; armă de panoplie; arma inutilizabilă etc.)”.**

g. În același pct. 12 al Proiectului nr. 3 se menționează, *inter alia*, că pct. 21 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 16 din 07.11.2005 ar urma să fie completat cu un nou alineat care devine alineatul șase: „Dacă în procesul comiterii infracțiunii, din motive independente de voința infractorului nu i-a reușit aplicarea armei, calificarea se va efectua în conformitate cu art.27, 189 alin.(3) lit. b) Codul penal. De exemplu, făptuitorul are asupra sa arma, dar nu a demonstrat-o victimei și nu a aplicat-o din motivul, că acesta s-a defectat”.

Atragem atenția asupra faptului că exemplul prezentat *supra* ilustrează nu etapa de tentativă de infracțiune, dar cea de pregătire de infracțiune. Tentativa de infracțiune presupune începerea executării laturii obiective a infracțiunii, nu crearea de condiții pentru săvârșirea acesteia. În cazul infracțiunii prevăzute la lit. b) alin.(3) art.189 CP RM, făptuitorul ar trebui să înceapă aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă, pentru a fi în prezența etapei de tentativă de infracțiune. Drept urmare, recomandăm reformularea alineatului șase al pct. 21 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 16 din 07.11.2005 în modul următor: **„Dacă, în procesul comiterii infracțiunii, din cauze independente de voința făptuitorului, acestuia nu-i reușește aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă (de exemplu, din cauza defectării de armă sau de muniție aplicate de către făptuitor), calificarea se va face conform art.27 și lit. b) alin.(3) art.189 CP RM”.**

h. În pct. 13 și 14 ale Proiectului nr. 3 se specifică: „Punctul 22: se completează cu un nou alineat ce devine alineatul doi: „Mărimea prejudiciului cauzat

prin infracțiunea prevăzută la art.189 alin.(3) lit. e) Codul penal, nu poate depăși 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei (art.126 alin.(1) Codul penal), deoarece survine răspunderea prevăzută la art.189 alin.(5) Codul penal. Iar, în cazul în care mărimea prejudiciului cauzat depășește 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei (art.126 alin.(2) Codul penal), survine răspunderea prevăzută la art.186 alin. (6) Codul penal”.

În aceste două propoziții, autorii Proiectului nr. 3 au încercat să se refere tocmai la trei ipoteze diferite care sunt prevăzute la lit. e) alin.(3), alin.(5) și (6) art.189 CP RM. În plus, nu este clar de ce se face referire la art.186 CP RM. Avem îndoieli că o asemenea manieră de expunere poate ajuta un judecător să interpreteze aceste prevederi, fără a încălca principiul legalității. În consecință, propunem ca explicația precizată să fie formulată altfel:

„Mărimea prejudiciului, cauzat prin infracțiunea prevăzută la lit. e) alin.(3) art.189 CP RM, nu cunoaște o limită inferioară cuantificată legalmente. În Codul contravențional nu există o normă complementară cu art.189 CP RM. Eventual, dacă mărimea prejudiciului cauzat prin infracțiunea în cauză este mult prea mică, poate opera prevederea de la alin.(2) art.14 CP RM. În același timp, mărimea prejudiciului cauzat prin infracțiunea prevăzută la lit. e) alin.(3) art.189 CP RM nu poate să depășească 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare în momentul săvârșirii faptei. În caz contrar, răspunderea se va aplica în conformitate cu alin.(5) art.189 CP RM.

În cazul infracțiunii prevăzute la alin.(5) art.189 CP RM, mărimea prejudiciului cauzat depășește 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare în momentul săvârșirii faptei. În cazul în care mărimea prejudiciului cauzat depășește 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare în momentul săvârșirii faptei, răspunderea se aplică pentru infracțiunea prevăzută la alin.(6) art.189 CP RM”.

4

a. În pct. 1 al Proiectului nr. 4 se sugerează ca alineatul cinci al pct. 3 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 să aibă următorul conținut: „Este necesar de explicat, că prin prisma art.287 Cod penal, prin „violență” se înțelege fie violența soldată fie cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, fie, că cu leziuni corporale care nu presupun nici dereglarea de scurtă durată a sănătății, nici pierderea neînsemnată și stabilă a capacității de muncă”.

Recomandăm autorilor proiectului examinat să modifice această explicație, pentru a o face inteligibilă și utilă. Astfel, propunem ca explicația precizată să fie formulată, după cum urmează: **„În sensul art.287 CP RM, prin «violență» se are în vedere violența soldată fie cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, fie cu leziuni corporale care nu presupun nici dereglarea de scurtă durată a sănătății, nici pierderea neînsemnată și stabilă a capacității de muncă”.**

b. În pct. 2 al Proiectului nr. 4, în legătură cu pct. 3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006, se mai arată: „Alineatul opt, finalul propoziției, se complinesște cu sintagma: „înteruperea temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor sau organizațiilor etc.”.

Considerăm insuficientă interpretarea sintagmei „cinism sau obrăznicie deosebită”, folosită în art.287 CP RM, în maniera propusă de autorii Proiectului nr. 4. O astfel de interpretare nu permite delimitarea netă a infracțiunii de huliganism de fapta prevăzută la art.354 Cod contravențional. Or, practica demonstrează necesitatea unei asemenea delimitări [7]. Drept urmare, recomandăm completarea pct. 2 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 cu următoarea explicație: **„Acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită trebuie diferențiate de acțiunile care formează contravenția de huliganism nu prea grav (art.354 Cod contravențional). Amploarea acțiunilor care, prin conținutul lor, se disting printr-un cinism sau obrăznicie deosebită, atinge asemenea cote încât produce nu indignarea izolată a unei persoane, nu un comentariu negativ particular. Este vorba de o manifestare care provoacă indignarea sau revolta unei colectivități de persoane care asistă la fapta săvârșită sau iau cunoștință de aceasta. Pentru a atinge gradul prejudiciabil al unei infracțiuni, acțiunile respective trebuie să producă o rezonanță socială considerabilă, revoltând la maxim opinia publică, tulburând pentru mult timp buna desfășurare a relațiilor interumane, devenind subiect de scandal în numeroase publicații de presă etc.”.**

c. În pct. 2 al Proiectului nr. 4, în scopul explicării înțelesului noțiunii „modul public de săvârșire a infracțiunii”, se reproduce distorsionat definiția noțiunii „loc de utilizare publică”, formulată în art.134⁷ CP RM: „Conform art.134⁷ Cod penal, prin loc de utilizare publică se înțeleg părțile clădirii, ale terenului, ale străzii, ori ale unui alt loc care sunt accesibile sau deschise publicului permanent, periodic sau ocazional și care includ orice loc comercial, cultural, educațional, de divertisment, de recreație sau oricare alt loc similar accesibil sau deschis publicului”. În realitate, definiția în cauză are următorul conținut: „Prin loc de utilizare publică se înțeleg părțile clădirii, ale terenului, ale străzii, ale canalului navigabil

ori ale unui alt loc care sunt accesibile sau deschise publicului permanent, periodic sau ocazional și care includ orice loc comercial, de afaceri, cultural, istoric, educațional, religios, de stat, de divertisment, de recreație sau oricare alt loc similar accesibil sau deschis publicului”.

Trecând peste această improvizare lamentabilă, ne întrebăm: la ce ar folosi definirea noțiunii „loc de utilizare publică” într-o hotărâre explicativă referitoare la infracțiunea de huliganism? Or, această noțiune nu este utilizată nici în art.287 CP RM, nici în art.131 CP RM. Noțiunea „loc de utilizare publică” este folosită doar în contextul infracțiunilor prevăzute la art.278¹ CP RM. Deci, ea poate avea semnificație în vederea interpretării exclusiv a acestui articol.

În consecință, propunem excluderea definiției noțiunii „loc de utilizare publică” din pct. 2 al Proiectului nr. 4.

d. În pct. 2 al Proiectului nr. 4 se sugerează ca alin.13 din pct. 3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 să aibă următorul conținut: „Desconsiderarea deplină a ordinii publice o demonstrează dorința făptuitorului de a profita de un pretext neînsemnat pentru răfuiala cu victima. În frecvente cazuri, pretextul pentru săvârșirea infracțiunii din motive huliganice este, în genere, aproape imposibil de identificat. Aceasta deoarece un astfel de pretext este în totală necorespondere cu fapta comisă și cu urmările produse de aceasta”.

Susținem o asemenea explicație. Însă, în pct. 3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006, ea este ruptă de context. Or, în pct. 10 al Proiectului nr. 4, se propune o explicație care se referă la motivele infracțiunii de huliganism. De aceea, considerăm că explicația, sugerată pentru alin.13 din pct. 3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006, trebuie să se regăsească în pct. 10 al Proiectului nr. 4.

e. În pct. 2 al Proiectului nr. 4, referitor la pct. 3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006, se menționează: „După alineatul paisprezece se adaugă un nou alineat devenind cincisprezece cu următorul conținut: „Instanțele de judecată la examinarea cauzelor penale ce au ca obiect infracțiunile de huliganism, vor ține cont, comiterea infracțiunii de huliganism într-un loc public nu este o caracteristică obligatorie a acestei infracțiuni, obligatoriu este modul public al infracțiunii de huliganism: fie actele huliganice sunt săvârșite în prezența unor persoane, fie rezultatul actelor huliganice devine inevitabil cunoscut altor persoane”.

Fără a face abstracție de erorile de stil ce caracterizează textul precitat, considerăm inutilă repetarea în el a ideii deja exprimate anterior în pct. 2 al Proiectului nr. 4. În plus, explicația în cauză este ruptă de context. Drept urmare, recomandăm excluderea ei.

f. Aceeași remarcă poate fi făcută în legătură cu

o altă explicație propusă în pct. 2 al Proiectului nr. 4 pentru pct. 3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006: „În cele mai frecvente cazuri, infracțiunea de huliganism este comisă în prezența altor persoane, care au rol de victime sau martori. Însă, este de menționat, că nu poate fi exclusă ipoteza, ca acțiunile de huliganism să fie comise în absența persoanelor străine. Însă este important, ca autorul să recurgă la astfel de procedee care să facă posibil, ca fapta sau comunicarea despre aceasta să ajungă la cunoștința publicului (de exemplu, afișează unele texte sau unele imagini cu caracter ofensator pe timp de noapte într-un loc public care este gol la moment)”. Observăm că această explicație repetă ideea deja exprimată anterior în pct. 2 al Proiectului nr. 4.

Dacă autorii Proiectului nr. 4 insistă ca explicația precitată să fie prezentă în textul Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006, atunci ar trebui să demonstreze mai multă coerență și să-i asigure locul potrivit în cadrul acestui text. În caz contrar, fragmentarismul textului în cauză va avea un efect debusolant asupra destinatarilor lui.

g. În pct. 7 al Proiectului nr. 4 se sugerează ca subpct. 6) pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 să aibă următorul conținut: „acțiunile huliganice săvârșite de două sau mai multe persoane cu urmările prevăzute la art.151 și 152 CP se încadrează în baza art.287 alin.(2) Cod penal și art.151 alin.(2) lit. d) și, respectiv, art.152 alin.(2) lit. e) CP”.

Accentuăm că această explicație vine în contradicție cu explicația propusă în pct. 7 al Proiectului nr. 4 pentru subpct. 4) pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006: „omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății poate să reprezinte violența care este aplicată tocmai în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice, în acest caz, calificarea trebuie făcută conform art.145, 151 sau 152 CP RM și art.354 „Huliganismul nu prea grav” din Codul contravențional. În cazuri de acest gen, nu este admisibilă aplicarea răspunderii în baza art.145, 151 sau 152 și art.287 CP RM. Or, principiul de neadmitere a sancționării duble a aceleiași fapte interzice tragerea de două ori la răspundere penală pentru aceeași faptă în cazurile de acest gen, violența este cea pe care o desemnăm prin sintagma „aceeași faptă”.

Pe cale de consecință, propunem autorilor proiectului analizat să fie consecvenți și să excludă din pct. 7 al Proiectului nr. 4 explicația privind subpct. 6) pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006.

h. În pct. 7 al Proiectului nr. 4 se mai sugerează ca subpct. 10) pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 să fie formulat astfel: „acțiunile huliganice cu urmările prevăzute la

art.201¹ Cod penal se încadrează în baza art.287 Cod penal și art.201¹ Cod penal”. Și această explicație vine în contradicție cu explicația propusă în pct. 7 al Proiectului nr. 4 pentru subpct. 4) pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006.

Drept urmare, recomandăm ca subpct. 10) pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 să fie reformulat, după cum urmează: **„este posibil ca săvârșirea violenței în familie să aibă legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice. În acest caz, calificarea trebuie făcută conform art.201¹ CP RM și art.354 Cod contravențional. Nu este admisibilă aplicarea răspunderii în baza art.201¹ și 287 CP RM”**.

i. De asemenea, în pct. 7 al Proiectului nr. 4 se propune ca subpct. 14) pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 să fie formulat astfel: „huliganismul însoțit de amenințarea sau violența săvârșită asupra unei persoane cu funcție de răspundere sau a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească urmează a fi calificat în baza art.287 și 349 Cod penal”.

Nu putem accepta o asemenea explicație. Ea vine în dezacord cu principiul inadmisibilității dublării calificării, care interzice tragerea de două ori la răspundere penală pentru aceeași faptă. De aceea, considerăm că ea ar trebui reformulată, luând în considerare opinia exprimată de Gh. Pavliuc:

„Motivele care stau la baza infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM și motivele care stau la baza infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM sunt incompatibile. Spre deosebire de motivele care stau la baza infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM, cele care stau la baza infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM nu sunt personalizate. Drept urmare, nu este posibil ca o singură acțiune să intre concomitent sub incidența art.287 și 349 CP RM. Respectând regula stabilită la art.115 CP RM, în funcție de motivul care-l ghidează pe făptuitor, va trebui să reținem la calificare fie art.287 CP RM, fie art.349 CP RM.

Atunci când este săvârșită din motive huliganice, opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice trebuie calificată în baza art.287 CP RM. Atunci când are la bază alte motive (de exemplu, motivul de răzbunare în legătură cu îndeplinirea datoriei obștești), opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice trebuie calificată potrivit art.349 CP RM” [8].

j. În pct. 7 al Proiectului nr. 4 se mai sugerează ca subpct. 15) pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 să fie formulat în felul următor: „huliganismul însoțit de pătrunderea sau rămânerea ilegală în domiciliul sau în reședința unei

persoane fără consimțământul acesteia, ori de refuzul de a le părăsi la cererea ei, sau de perchezițiile și cercetările ilegale trebuie calificat conform art.287 și 179 CP”.

Explicația în cauză se referă la concursul ideal al infracțiunilor prevăzute la art.179 și 287 CP RM. Despre aceasta mărturisește sintagma „însoțit de”. Susținem această explicație. Totuși, ea necesită o precizare, legată de agravanta prevăzută de alin.(2) art.179 CP RM, care presupune aplicarea violenței sau amenințarea aplicării ei. Aceasta pentru a se respecta principiul inadmisibilității dublării calificării. Astfel, considerăm necesară completarea explicației precitate cu următoarea propoziție: **„În cazul în care săvârșirea huliganismului implică violența sau amenințarea cu violența, aplicarea art.179 CP RM exclude reținerea la calificare a circumstanței agravante prevăzută la alineatul (2) al acestui articol”**.

k. La fel, în pct. 7 al Proiectului nr. 4 se propune ca subpct. 16) pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 să fie formulat astfel: „huliganismul însoțit de amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății nu necesită calificarea prin concurs cu art.155 CP. La caz, reieșind din circumstanțele concrete în care se expune amenințarea, victima trebuie să o perceapă ca fiind considerabilă plauzibilă (*subl. ne aparține*) realizării amenințării. În ipoteza dată, nu este necesară calificarea suplimentară conform art.155 CP RM. În caz contrar, va fi încălcat principiul de neadmitere a sancționării duble a aceleiași fapte. În ultimul caz, amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății este cea pe care o desemnăm prin sintagma „aceeași faptă”.

O asemenea explicație este necesară. Totodată, pentru a i se asigura funcționalitatea maximă, propunem redactarea ei (în special, a părții pe care am subliniat-o).

l. În același scop, sugerăm respectarea regulilor de sintaxă și de punctuație în explicația propusă în pct. 10 al Proiectului nr. 4 pentru alin.2 pct. 18 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006: „Motivele huliganice sunt inerente în cazul infracțiunii prevăzute la art.287 Cod penal, și în acest context, instanța de judecată urmează să țină cont de diferența dintre motivul infracțiunii și pretextul de a comite infracțiunea. La baza motivelor huliganice poate o (*subl. ne aparține*) emoție negativă însoțită de o izbucnire emoțională aparent fără careva motiv, lipsită de vreun pretext, fie are la bază un pretext neînsemnat. Motivele huliganice se pot manifesta și prin teribilism, frondă, autoafirmare, capătă proporții fenomenul (*subl. ne aparține*) săvârșirii infracțiunii și din amuzament, pentru distracție, când procesul săvârșirii infracțiunii este înregistrat pentru ca ulterior imaginile înregistrate să fie afișate în rețeaua internet”.

m. În pct. 10 al Proiectului nr. 4 se menționează că

alin.4 și 5 ale pct. 18 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 ar trebui să aibă următorul conținut: „Alături de motivele huliganice pot coexista, în subsidiar, alte motive, precum cele de ură – socială, rasială, națională, religioasă, ideologică sau politică. Atunci când infracțiunea de huliganism are la bază un asemenea motiv subsidiar, ea se consideră a avea atât calitatea de infracțiune, cât și calitatea de activitate extremistă. Aceasta o confirmă prevederea de la lit. a) art.1 al Legii privind contracararea activității extremiste, potrivit căreia se consideră activitate extremistă activitatea asociației obștești sau religioase, a mijlocului de informare în masă sau a unei alte organizații ori a persoanei fizice în vederea planificării, organizării, pregătirii sau îndeplinirii unor acțiuni orientate spre comiterea faptelor de huliganism pe motive de ură sau vrajbă ideologică, politică, rasială, națională sau religioasă, precum și pe motive de ură sau vrajbă față de vreun grup social”.

În legătură cu aceasta, consemnăm că, în conformitate cu alin.(2) art.12 al Legii nr. 54 din 21.02.2003 privind contracararea activității extremiste [9], persoanei care a participat la desfășurarea activității extremiste îi poate fi limitat, pe un termen de până la 5 ani, accesul la serviciul public, la serviciul militar prin contract și la serviciul în organele de drept, precum și la activitatea în instituțiile de învățământ și la practicarea activității nestatale de depistare-protecție. *De facto*, sancțiunea stabilită de alin.(2) art.12 al Legii privind contracararea activității extremiste, are un caracter de pedeapsă „penală”. Ea nu se deosebește principial de pedeapsa de privare de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, prevăzută de art.65 CP RM. Sancțiunea, stabilită de alin.(2) art.12 al Legii privind contracararea activității extremiste, are ca efect agravarea pedepsei prevăzute de art.287 CP RM, deoarece ea presupune sancționarea tocmai a infracțiunii de huliganism (deși având la bază un motiv anume). În contextul descris, aplicarea unei asemenea sancțiuni ar încălca prevederile din § 1 art.7 „Nici o pedeapsă fără lege” din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care stabilește în special: „... nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii”.

În consecință, recomandăm completarea alin.5 al pct. 18 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Jus-

țiție nr. 4 din 19.06.2006 cu următoarea propoziție: **„În cazul în care infracțiunea de huliganism cumulează calitatea de activitate extremistă, aplicarea pedepsei prevăzute de art.287 CP RM exclude aplicarea sancțiunii stabilite de alin.(2) art.12 al Legii privind contracararea activității extremiste”.**

Referințe:

1. Proiectul Hotărârii cu privire la modificarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 08.07.1999 „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitor la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport”, modificată de Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 25 din 29.10.2001. Disponibil: <https://goo.gl/LmOJSw>
2. Proiectul Hotărârii pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 23 din 29.10.2001 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false (art.236 C.P.)”. Disponibil: <https://goo.gl/c78gFs>
3. Proiectul Hotărârii pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 16 din 07.11.2005 „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj”. Disponibil: <https://goo.gl/65hj6G>
4. Proiectul Hotărârii pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19.06.2006 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism”. Disponibil: <https://goo.gl/g8512x>
5. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 92-93.
6. A se vedea în acest sens: Приговор Суда района Тараклия от 3 мая 2016 г. Дело № 1-127/15. Disponibil: <https://goo.gl/IayyLF>; Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Cahul din 14.12.2016. Dosarul nr. 05-1a-588-2605201. Disponibil: <https://goo.gl/9aznTk>
7. A se vedea în acest sens, de exemplu: Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 26.01.2016. Dosarul nr. 1ra-148/16. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5664
8. Pavliuc Gh. *Răspunderea penală pentru amenințarea sau violența săvârșită asupra unei persoane cu funcție de răspundere sau a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească*. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 238-239.
9. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 56-58.

CZU 342.5

TIPOLOGIA REGIMULUI DE GUVERNARE

Teodor CÂRNAȚ,
doctor habilitat în drept
Cristina POPA,
doctorandă (USM)

The article deals with the identification of definitory features of governing regime and analysis all its types. This, in the doctrine there are presented the following types of governing regime, in dependence of distribution of power functions between political institutions and on before who the executive is politically responsible: presidential regime, parliamentary regime, semipresidential regime and semiparliamentary regime.

Keywords: governing regime, democracy, presidential, parliamentary, semi-presidential, semi-parliamentary.

Având fundamentul în principiul separației puterilor în stat și depinzând de distribuirea funcțiilor puterii între instituțiile politice, precum și în fața cui răspunde politic executivul, regimul de guvernare poate fi de următoarele tipuri:

– regim de guvernare prezidențial, unde executivul răspunde politic numai în fața poporului (de ex., SUA);

– regim de guvernare parlamentar, unde executivul răspunde politic în fața parlamentului (de ex., Italia, RFG, Marea Britanie);

– regim de guvernare mixt sau semiprezidențial, în care șeful statului are o poziție activă în procesul de guvernare, iar guvernul poartă răspundere politică în fața parlamentului;

– regim de guvernare mixt sau semiparlamentar în care șeful statului are o poziție pasivă în procesul de guvernare, iar guvernul nu poartă răspundere politică în fața parlamentului.

Așadar, **regimul de guvernare prezidențial** se caracterizează prin rolul important al Președintelui în sistemul organelor de stat. Potrivit acestui regim, separarea atribuțiilor dintre Guvern și Parlament este foarte rigidă. Aceste două puteri de bază sunt strict independente una de altă, neavând instrumente de influențare reciprocă. În cadrul regimului politic prezidențial, Șeful statului, respectiv și al Guvernului, nu poate fi demis din funcție de către Parlament, dar nici nu poate să dizolve Parlamentul [1].

În viziunea profesorului Alexandru Arseni, principalele trăsături ale regimului prezidențial sunt: o strictă repartitie între puterea legislativă și cea executivă; independența celor două puteri; ele nu dispun de instrumente de presiune reciprocă pentru adoptarea deciziilor; Șeful statului este, totodată, Șeful guvernului ales prin sufragiu universal [2, p.163-164]. Iar profesorul T.Cârnaț adaugă la acestea și faptul că Guvernul nu acționează ca organ colegial și solidar, membrii Guvernului fiind numiți în funcție cu acordul Parlamentului, ei răspunzând individual în fața Șefului statului [3].

În doctrina de specialitate, se consideră că regimul prezidențial se împarte în funcție de atribuțiile pe care le are un Șef de stat. Respectiv, acestea se pot împărți în: legislative și nelegislative. Shugart și Carey [4] identifică șase domenii în care puterile legislative ale unui președinte variază. Acestea sunt: dreptul de veto, dreptul de veto suprascris, competențe de decret, competențe

bugetare, introducerea exclusivă a legislației, precum și propunerea de referendumuri. Există patru tipuri de puteri nelegislative și toate se referă la originea separată și supraviețuirea executivului și a legislativului. Acestea sunt puteri prezidențiale asupra formării Guvernului, cabinet de concediere, dizolvare a parlamentului, precum și puterile de cenzură de către legislativ a guvernului sau miniștrilor [5]. Când puterile legislative ale președintelui sunt slabe, conflictele și impasurile sunt regulate mai ușor, deoarece legislativul prevalează. Aceasta întărește reprezentativitatea regimului, fiindcă legislativul, de obicei, înglobează mai multe puncte de vedere decât executivul.

Orice proces de guvernare presupune instituirea unor organe investite cu autoritate, care să desfășoare neîntrerupt și potrivit regulilor specifice de un anumit gen de activități. Utilitatea instituției șefului de stat este determinată de necesitatea existenței unui arbitru național însărcinat cu asigurarea funcționării normale a instituțiilor, cu dreptul de a recurge la opinia poporului și care să răspundă, în caz de pericol major, de independența și integritatea statului. Dacă prezidențialismul promovează unificarea calității de șef al statului cu cea de șef al guvernului (executiv monocefal), regimurile constituționale de natură parlamentară sau semiprezidențială optează pentru un executiv bicefal, format dintr-un șef al statului cu rol predominant ceremonial și un șef al guvernului (prim-ministru, cancelar sau președinte al Consiliului de Miniștri) care exercită efectiv puterea executivă, pe baza principiului răspunderii în fața parlamentului. Funcția de menținere a echilibrului puterilor este răspândită în special în regimurile semiprezidențiale, unde președintele (deși, conform doctrinei constituționale, este parte a executivului) mediază de multe ori între guvern și parlament. Această prerogativă nu lipsește nici din atribuțiile președinților de republici parlamentare, dar în acestea șeful statului joacă un rol predominant ceremonial [6].

Prin urmare, în regimul de guvernare prezidențial, separarea puterilor este strictă și echilibrată, cu alte cuvinte, autorități diferite au zone specializate și nu dispun de diferite mijloace de presiune pentru a influența alte puteri. Acesta este un regim care a rămas fidel lui Montesquieu care a aplicat teoria echilibrului puterilor (de exemplu, Statele Unite ale Americii în 1787 și Franța în 1791 și 1795).

Am dori să evidențiem câteva *caracteristici* ale re-

gimului prezidențial ținând seama de cele exprimate *supra*. Așadar, o primă caracteristică este faptul că executivul și legislativul sunt alese prin sufragiu universal și au legitimitate egală, executivul nu este mai presus de legislativ și viceversa. Un moment important este că calendarul electoral este neatins, în sensul că mandatele sunt duse până la capăt, iar alegerile au loc întotdeauna la o dată fixă. Aici am putea aduce exemplul Statelor Unite ale Americii, potrivit legislației acesteia [7], Președintele Statelor Unite este ales pentru patru ani, cu un vicepreședinte. El nu poate avea mai mult de două mandate consecutive, iar senatorii americani sunt aleși pentru un timp de șase ani. Senatul, care reprezintă statele, se reînnoiește la fiecare doi ani de către terțe părți. Mai mult, membrii Camerei Reprezentanților, reprezentând națiunea, sunt aleși pentru doi ani, iar reînnoirea Camerei are loc tot o dată la doi ani.

O altă caracteristică a regimului prezidențial este faptul că executivul este în întregime investit de Președinte, care este atât șeful statului, cât și șeful guvernului. Președintele nu este responsabil în fața Parlamentului. În schimb, Parlamentul poate fi dizolvat de către Președinte.

Un regim clasic prezidențial întâlnim în SUA, în cadrul căruia Președintele statului este figură proeminentă. Fiind ales prin sufragiu universal, acestuia nu îi poate fi acordat vot de neîncredere de către adunările legislative înainte de expirarea mandatului său. Mai mult, în acest regim nu doar Președintele statului, ci și șefii diferitelor ramuri ale administrației de stat, adică așa-numiții secretari, chemați să-l ajute pe Președinte la îndeplinirea activității executive, nu răspund din punct de vedere politic în fața Congresului, ci, numiți de Președinte, raportează despre activitatea lor exclusiv în fața acestuia [8].

În acest context, considerăm că o democrație stabilă are loc, atunci când un regim de guvernare prezidențial oferă atribuții legislative slabe Președintelui și există un sistem puternic de partid. Specialistul Linz argumentează că regimul de guvernare prezidențial creează partide slabe, cu alte cuvinte, cele care nu au o disciplină de partid [9]. Partidele slabe creează coaliții slabe. Linz este îngrijorat că impasurile sau prea multă putere în mâinile unui președinte poate duce la instabilitatea democrației dintr-un stat. Totuși, ce este o stabilitate a democrației? Aceasta nu este altceva decât democrație consolidată, iar aceasta, la rândul său, se datorează unui regim de guvernare consolidat. Noi conectăm consolidarea unui regim de guvernare direct proporțional cu stabilitatea trăsăturilor acestui regim. Astfel, considerăm că un regim de guvernare consolidat este acel care întrunește toate criteriile procedurale ale unuia dintre categoriile regimului de guvernare și, de asemenea, unde toate grupurile politice importante acceptă să stabilească instituții politice și aderă la regulile unui astfel de regim.

Mai mult, și cercetătoarea Silvia Goriuc [10] critică regimul prezidențial declarând că acesta își are puncte de reper în succesul sistemelor parlamentare occidentale și în experiența negativă de realizare a regimului prezidențial în America Latină. În același timp, mai complicate sunt de explicat cazurile de funcționare re-

ușită și existența îndelungată a acestui sistem în SUA. Cauzele acțiunii îndelungate a Constituției prezidențiale din 1787 sunt explicate, în primul rând, prin faptul că ea a ajuns până în prezent nu în forma sa inițială, dar cu modificări esențiale, dictate de evoluția firească a societății (de ex.: amendamentele 14 și 15). În al doilea rând, particularitățile culturii politice în țară permit utilizarea și interpretarea maleabilă a Constituției în condițiile sociale schimbătoare. În al treilea rând, existența îndelungată a instituției prezidențiale se mai explică și prin nivelul înalt al mobilității sociale în țară.

Într-un regim prezidențial, comparându-se cu cel parlamentar, atât executivul, cât și legislativul se bucură de legitimitate directă din partea oamenilor prin alegeri. Președintele ar putea pretinde că el reprezintă poporul și că are legitimitatea acestuia, dar legislativul este, la fel, ales în mod direct. Acest lucru înseamnă că nu există nicio metodă care ar decide cine cu adevărat reprezintă voința electoratului. Problema apare atunci când opoziția are majoritatea în adunarea legislativă, fiindcă, în cazul unui conflict între legislativ și președinție, în cazul regimului parlamentar, prevalează cel legislativ, deoarece supraviețuirea guvernului depinde de sprijinul acestuia în legislativ. Mai mult decât atât, un președinte cu o majoritate stabilă în legislativ poate fi verificat de către acesta, deoarece legislativul este independent de guvern. Și un președinte poate verifica un legislativ prin dreptul de veto asupra propunerilor legislative cu care el nu este de acord.

În literatura de specialitate, sunt argumentate mai multe varietăți ale regimului de guvernare prezidențial. Aceste varietăți sunt determinate de următoarele criterii: în funcție de numărul de persoane care constituie organul suprem al puterii executive, avem regim de guvernare prezidențial unipersonal (SUA) și colegial (Bosnia și Herțegovina); în funcție de limitarea împuternicirilor președintelui, avem regimuri de guvernare prezidențiale limitate (de ex., SUA) și nelimitate (de ex., Uzbekistan, Tadjikistan, Kazahstan, Belarus) [11, p.47].

În opinia doctorului habilitat în drept Marcel Cușnir, opinie la care ne raliem și noi parțial, fiindcă noi nu suntem de acord cu termenul de sistem utilizat de autor, regimurile de guvernare prezidențial pot fi: 1) sisteme prezidențiale cu un președinte „slab”; 2) sisteme prezidențiale cu un președinte puternic; 3) sisteme superprezidențiale de tip nedictatorial și de tip dictatorial [12].

În **regimul de guvernare parlamentar**, separarea puterilor este flexibilă, există un echilibru între puterile guvernului și ale parlamentului. Astfel, se definește ca un regim de colaborare și dependență reciprocă între Guvern și Parlament sub arbitrajul Șefului statului. În acest tip, există o distribuție a funcțiilor de stat între diferite organe (de exemplu, în sensul că se poate vorbi de separare a puterilor), dar această separare este mai flexibilă decât în regimul prezidențial atât organic cât și funcțional. Drept reper, în opinia dr. hab. Teodor Cârnaț, Președintele statului este ales de către Parlament, iar atribuțiile acestuia ce țin de administrarea puterilor publice sunt destul de restrânse. Specific pentru Guvern aici este faptul că acesta poartă răspundere po-

litică în fața Parlamentului. Regimul parlamentar are la bază ideea colaborării puterilor, unde organul legislativ și organul executiv sunt distincte, dispunând de mijloace politice care le permit să se controleze reciproc [13]. Astfel, regimul parlamentar se caracterizează prin existența permanentă a unui dialog între diferite organe, funcțiile fiind dispersate diferit între acestea. Parlamentul va vota legea, dar și Guvernul poate înainta proiecte de legi.

Doctorul în drept S. Goriuc [14] abordează într-o lucrare a sa conceptul de „sistem constituțional”, iar mai apoi îl denumește și „regim”, așa precum o face și doctrinarul M. Cușnir, fapt demonstrat mai sus că nu este adecvat folosit. Cu toate acestea, cercetătoarea susține că problema avantajelor și a dezavantajelor unui sau altui sistem constituțional s-a aflat în atenția multor juriști, filozofi și politologi. Adepții sistemului parlamentar, considerându-l, din punct de vedere istoric, tipul de organizare a puterii politice mai perfect, în comparație cu sistemele prezidențiale și cele mixte, aduc următoarele argumente teoretice și pragmatice: predispunerea guvernelor spre adoptarea și exercitarea hotărârilor în baza majorității parlamentare; aptitudinea mare de a conduce în condiții pluripartidiste; tendința minoră a puterii executive de a încălca ordinea constituțională, datorită simplității procedurii de demitere a puterii executive centrale; probabilitate minimalizată a loviturii de stat armate, tendința sporită de susținere din partea societății politice, mizând pe procedurile raționale de formare a administrației (în cazul existenței partidului majoritar în Parlament).

Pierre Pactet definește regimul parlamentar ca un regim în care Guvernul trebuie să dispună permanent de încrederea majorității parlamentare. În esență, acest regim constituțional se caracterizează prin: a) disocierea organelor executive și procedura de contrasemnare; b) responsabilitatea politică a guvernului și dizolvarea parlamentului; c) colaborarea guvernului cu parlamentul. Regimul parlamentar acordă o însemnătate considerabilă Parlamentului, care devine, de fapt, adevăratul forum politic de guvernare. Guvernul condus de un Prim-ministru eficient și cu largi puteri este obligat să răspundă pentru guvernare în fața Parlamentului, care îi poate retrage încrederea, în condițiile în care apreciază că nu-și îndeplinește mandatul. Ca trăsături caracteristice pot fi nominalizate: Președintele republicii, de regulă, este ales de Parlament, dar nu poartă răspundere politică în fața acestuia; Guvernul este format în baza votului de încredere acordat de Parlament; Guvernul este responsabil numai în fața Parlamentului; Parlamentul decide asupra celor mai importante probleme de stat [15].

Mai mult, într-un regim parlamentar, parlamentul poate demite guvernul printr-un vot de neîncredere. În schimb, în regimurile de guvernare prezidențiale, pentru a evita situațiile de impas, Legislativul este echipat cu puterea de veto. O caracteristică a regimului de guvernare parlamentar este faptul că Guvernul poartă răspundere politică și colectivă în fața Parlamentului, în schimb și Guvernul poate recurge la dreptul de dizolvare.

Observăm în doctrina dreptului constituțional că se

apreciază pozițiile destul de slabe ale șefului de stat în cadrul regimului parlamentar, atribuindu-i prerogative nominale; șeful statului nu are decât un rol protocolar. Președintele ar putea servi și drept un arbitru într-un conflict politic, ceea ce ar fi necesar atunci când acesta nu are susținere majoritară în parlament. Aceasta, în schimb, nu este posibilă într-un regim parlamentar, unde guvernul e dependent de încrederea legislativului. Pot, de exemplu, atribuțiile președintelui de a emite decrete să fie comparate din punct de vedere numeric cu atribuția de a iniția un referendum? Atribuțiile prezidențiale în Republica Moldova sunt constante de mai bine de un deceniu, dar asta oare demonstrează o consolidare a regimului de guvernare? Părerea noastră este că relațiile dintre legislativ și executiv trebuie să fie măsurabile în limita producerii unor legi calitative în Legislativ. Spre exemplu, nicio țară din America Latină, care s-a democratizat, nu a optat pentru regim de guvernare parlamentar. Astfel, e curios faptul cum regimul prezidențial sau cel mixt funcționează mai bine sau invers în această regiune?

O idee concludentă o exprimă în doctrină și cercetătorul Serghei Mișin [16] potrivit căreia parlamentarismul contemporan se caracterizează prin câteva trăsături: existența instituției reprezentării; alegeri libere, ca mijloc de formare a instituției reprezentative; supremația legii; separația puterilor; compromisul dintre politica guvernului și dorințele politice ale parlamentului; mandatul liber al deputaților parlamentului; colaborarea reală și eficientă a parlamentului cu societatea civilă.

Constituționalistul Alexandru Arseni susține că regimul parlamentar (abstracție făcându-se de unele note specifice de la o etapă la alta) funcționează după următoarea „schemă”, de altfel, întâlnită la toți savanții în domeniu: disocierea organului executiv în funcția de Șef de stat și Șef de Guvern, cu alte cuvinte existența unui executiv bifurcat, dualist sau bicefal; Șeful de stat este iresponsabil politic în fața Parlamentului. Dacă a fost ales de adunare sau de adunări ori de către corpul electoral, Șeful statului nu poate fi revocat, aceasta fiind considerată „una din dogmele ortodoxiei parlamentare”; în schimb, Guvernul – ca organ colegial – răspunde politic în fața Parlamentului, care îl poate demite; el răspunde, indirect, și pentru activitatea Șefului statului, întrucât actele acestuia trebuie obligatoriu contrasemnate de Șeful Guvernului; Guvernul se sprijină în activitatea sa pe o majoritate parlamentară, provenită – prin sufragiu universal și direct – din interiorul propriului partid, sau pe o coaliție parlamentară, constituită în scopul desemnării Guvernului și pentru a sprijini activitatea acestuia [17].

În literatura de specialitate s-a menționat că, în cazul regimului parlamentar imperfect, nu se respectă principiul separării puterilor în stat, Președintele subordonând atât legislativul, cât și executivul. Cu alte cuvinte, regimul parlamentar confuz devine mixt având drept consecință acutizarea contradicțiilor dintre Președinte, Parlament și Guvern și, prin urmare, instabilitate politică [18].

Doctrina estimează o tipologie a regimului parlamentar: monist și dualist, în funcție în fața cui este responsabil Guvernul. Monist – Guvernul este responsabil

în fața doar a Parlamentului, iar cel dualist, și în fața Parlamentului și în fața Președintelui [19]. La fel, regimul parlamentar dualist se caracterizează prin intervenția activă a Președintelui statului în administrarea intereselor publice. În cazul regimului dualist, Guvernul poartă răspundere politică atât în fața Parlamentului, cât și în fața Șefului statului. În cazul regimului parlamentar monist, rolul Președintelui statului este mai redus în comparație cu rolul Executivului, iar Guvernul poartă răspundere juridică doar în fața Parlamentului.

Totodată, și Parlamentele se împart în două clase: monocamerale (o singură Cameră) și bicamerale (o Cameră formată din deputați și alta, mai înaltă, formată din senatori).

O altă caracteristică a prezentului regim este faptul că membrii guvernului, adică miniștrii, sunt aleși de Parlament în totalitate. Prim-ministrul, care este ales de majoritatea parlamentară, este responsabil în fața Parlamentului. Șeful statului (care e reprezentantul națiunii) poate fi un monarh sau un președinte de republică ales de către Parlament sau de o adunare federală a marilor electori. Totuși, în toate regimurile parlamentare, șeful statului nu poartă răspundere, iar guvernul, prin urmare, are funcția de asumare a responsabilității pentru toate actele executive, inclusiv acte ale șefului statului, care este astfel protejat în Parlament.

Totodată, Camera deputaților poate răsturna guvernul, astfel încât, stabilitatea și eficiența regimului parlamentar ar presupune că majoritatea sprijină guvernul cât mai mult timp posibil, pe durata legislaturii (termenul Adunării). Prim-ministrul sau șeful statului are puterea de a dizolva Adunarea legislativă pentru a provoca noi alegeri. Aceasta este o modalitate a echilibrului între puteri, precum și în cazul unei crize între cele două puteri. O mare deficiență a acestui regim este faptul că instabilitatea este frecventă, atunci când Parlamentul are posibilitatea să se opună Guvernului și să îl răstoarne.

Regimul parlamentar este întâlnit în mai multe state europene. Astfel, art.54 al Constituției Germaniei [20] prevede că Președintele Federal este ales, fără dezbateri, de către Adunarea Federală. Adunarea Federală este compusă din membrii Bundestagului și dintr-un număr egal de membri aleși după principiul reprezentării proporționale de către Reprezentanțele Populare ale landurilor. Adunarea Populară se întrunește cel târziu în treizeci de zile înainte de expirarea duratei funcției Președintelui Federal, iar în caz de încheiere înainte de termen, cel târziu în treizeci de zile de la acest moment. Ea va fi convocată de Președintele Bundestagului. Prin urmare, este ales cel care obține voturile majorității Adunării Federale. Dacă această majoritate nu este obținută de niciun candidat în două tururi de scrutin, este ales cel care în următorul tur de scrutin întrunește cele mai multe voturi. Important de menționat este faptul că art.55 al Constituției Germaniei prevede că Președintele Federal nu poate să aparțină nici Guvernului, nici unui corp legislativ al Federației sau al unui land.

Italia, de asemenea, este o republică cu regim de guvernare parlamentar, în care Parlamentul este format din Senat și Camera deputaților. Acestea două aleg un consiliu electoral, care, la rândul său, are competența

de a alege Președintele Republicii. Articolul 83 al Constituției Italiei [21] prevede că Președintele Republicii este ales de Parlament în ședință comună a membrilor săi. La alegerea acestuia participă trei delegați din fiecare Regiune, aleși de Consiliul regional, astfel încât să fie asigurată reprezentarea minorităților. Regiunea Valle d'Aosta are un singur delegat. Alegerea Președintelui Republicii are loc prin scrutin secret, cu majoritatea de două treimi din membrii adunării. După cel de-al treilea scrutin, este suficientă majoritatea absolută. Printre competențele de bază ale Președintelui Republicii putem enumera: numirea Prim-ministrului, dreptul de a trimite mesaje celor două Camere, poate dizolva una sau ambele Camere (dar nu în ultimele 6 luni ale mandatului prezidențial), este comandantul forțelor armate, prezidează Consiliul Superior al Magistraturii, poate grația sau micșora pedepsele penale aplicate condamnaților etc.

Grecia are un regim parlamentar. Alegerea Președintelui ține de competența Parlamentului. Art.32 din Constituția Greciei [22] prevede că Președintele trebuie ales de Parlament într-o ședință specială, cu o lună înainte de expirarea termenului actualului președinte. Candidatul care obține două treimi din numărul total al deputaților Parlamentului este considerat ales. În cazul în care n-a fost întrunit numărul necesar de voturi, peste 5 zile, are loc un nou tur de scrutin. În caz de insucces, procedura se repetă după alte 5 zile. Candidatul care obține o majoritate de trei cincimi din voturile deputaților este confirmat în funcția de Președinte. În cazul în care cel de-al treilea tur de scrutin nu se încheie cu o majoritate calificată necesară, Parlamentul este dizolvat în termen de 10 zile de la scrutin și au loc alegeri noi. Competențele de bază ale Președintelui Republicii Elene constau în aceea că el reprezintă statul în raport cu alte state, lui îi revine competența de a declara război, de asemenea, el încheie tratate de colaborare cu alte state sau cu organizațiile internaționale. Important este de menționat faptul că Președintele statului elen are drept de veto asupra legilor adoptate de Parlament. De competența Președintelui ține și numirea Prim-ministrului, iar la propunerea acestuia numește și revocă ceilalți membri ai Guvernului, precum și pe secretarii de stat. Parlamentul grec este ales de popor, iar acesta are rolul de a exercita controlul direct asupra Guvernului. Guvernul, la rândul său, determină și conduce politica generală a statului. Deși este o republică cu regim de guvernare parlamentar, Grecia prin Constituția din 11 iunie 1975 a investit președintele cu împuterniciri largi, punând în seama lui exercitarea puterii legislative și executive. Tot el numește Prim-ministrul și la propunerea acestuia numește și recheamă din funcție alți membri ai guvernului. După primirea avizului Consiliului Republicii – organul consultativ, creat pe lângă președinte, președintele poate destitui guvernul dacă acesta a pierdut încrederea. Președintele aprobă și promulgă legile adoptate de către Parlament și posibilitatea de a remite proiectul de lege Parlamentului pentru examinare repetată. Președintele are dreptul de a dizolva parlamentul dacă acesta după trei votări nu poate alege președinte sau când parlamentul se află în divergențe cu opinia publică, fie că nu poate asigura stabilitatea guvernului [23].

Așadar, în cadrul unui regim de guvernare parlamentar, șeful statului, de fapt nu este subordonat parlamentului. Ca și în regimul de guvernare prezidențial sau mixt, șeful statului nu poartă răspundere politică pentru activitatea sa, el poate fi demis din funcție numai în anumite cazuri prevăzute de constituție. La fel, Guvernul în frunte cu Prim-ministrul poartă răspundere politică în fața Parlamentului pentru activitatea sa prin demisie (moțiune de cenzură) [24].

Atât în cazul guvernării parlamentare, cât și în cel al guvernării prezidențiale, sistemul frânelor și contrabalansărilor dovedește că nu numai ambele puteri se pot reține reciproc și elabora hotărâri coordonate. Este important a nu omite faptul că, în interiorul fiecărei ramuri a puterii, există propriul mecanism al frânelor și contrabalansărilor, care îi permite să examineze multilateral o anumită problemă, până ca ea să nimerească în câmpul de vedere al altei ramuri a puterii. La guvernarea parlamentară mecanismul acesta are un sistem suficient de complicat și bifurcat de legături verticale și orizontale [25]. În literatura de specialitate sunt argumentate mai multe varietăți ale regimului de guvernare parlamentar, avem: 1) regim de guvernare parlamentar cu dominarea puterii executive; 2) regim de guvernare parlamentar cu dominarea parlamentului; 3) regim de guvernare parlamentar echilibrat [26].

Regimul de guvernare mixt sau semiprezidențial se descrie drept un regim hibrid care cumulează caracteristici ale regimului parlamentar și ale celui prezidențial. Introducerea conceptului de „regim politic semiprezidențial” aparține constituționalistului Maurice Duverger, care consideră că modelele clasice de separare a puterilor (regimul parlamentar și regimul prezidențial) sunt insuficiente pentru descrierea noului regim al Republicii a V-a franceze. Pornind de la faptul că Președintele este ales prin vot național, acesta are atribuții de administrare a intereselor publice mai largi (printre care: dizolvarea Parlamentului, este șeful armatei naționale, reprezintă statul în realizarea angajamentelor internaționale etc.).

Autorul I. Rusu a evidențiat următoarele trăsături ale regimului mixt:

– Președintele nu mai este ales de Parlament, ci de corpul electoral, prin sufragiu universal. Din acest punct de vedere, putem afirma că Președintele se află pe picior de egalitate, în ce privește reprezentativitatea, cu autoritatea legiuitoare;

– Președintele nu mai are nevoie de o contrasemnătură pentru a lua anumite măsuri cerute de instituțiile republicane, independența națiunii, integritatea teritoriului ori executarea angajamentelor internaționale, dacă sunt amenințate în mod grav și imediat;

– Președintele are dreptul de a recurge la referendum, acesta constituind de fapt un mijloc de presiune împotriva Parlamentului, pe lângă dreptul de dizolvare a acestuia;

– păstrându-se trăsăturile de regim parlamentar, executivul este bifurcat în Șeful de stat, care nu răspunde politic, și un Guvern răspunzător pentru activitatea sa în fața Adunării Naționale;

– Președintele nu poate să numească discreționar Guvernul, el trebuind să-l desemneze, astfel încât

acesta să se bucure de încrederea majorității Adunării Naționale [27].

Acest regim a fost instituit în Franța în 1962, pentru a reduce instabilitatea, și prin instituirea alegerii președintelui prin sufragiu universal. Președintele Franței reprezintă față de întreaga viață politică, o figură proeminentă, cu prerogative importante. Articolul 6 din Constituția Franței [28] prevede că Președintele Republicii este ales prin vot universal, direct, pentru un mandat de cinci ani, iar art. 7 prevede că Președintele Republicii este ales cu majoritatea absolută a voturilor exprimate. Dacă aceasta nu se obține la primul tur de scrutin, se organizează un al doilea tur, în a paisprezecea zi de la primul scrutin. La cel de-al doilea tur nu participă decât cei doi candidați care, după eventuala retragere a unor candidați mai bine plasați, au obținut cel mai mare număr de voturi în primul tur de scrutin. Șeful de stat al Franței este mai puternic din punct de vedere politic decât alți președinți ai statelor europene, în special în domeniul politicii externe. El are o influență destul de mare asupra Legislativului, iar cea mai mare putere politică a șefului statului rezidă în dreptul de a alege Prim-ministrul, fără a avea puterea de demitere a Guvernului, dar și competențe efective semnificative, inclusiv puterea de a dizolva Parlamentul. Așadar, Președintele nu este responsabil față de Parlament odată ce acesta este ales de popor.

Președintele Franței prezidează Consiliul de Miniștri și Consiliului Superior al Magistraturii. Diplomația și armata sunt „zone rezervate” șefului statului, astfel el este șeful armatei și numește ambasadorii. El negociază și ratifică tratatele. El este, de asemenea, garant al Constituției și are dreptul de a grația.

O caracteristică de bază este faptul că Guvernul este responsabil dublu: în fața Parlamentului și șefului statului. În Franța, prim-ministrul, numit de președinte, este șeful guvernului. Guvernul stabilește și conduce politica națiunii. El dispune de administrarea publică și de armată pentru a pune în aplicare politicile și legile. El are inițiativă legislativă. Proiectele de legi sunt discutate în cadrul Consiliului de Miniștri, după consultarea cu Consiliul de Stat și puse pe masa legislativului [29].

În cadrul regimului de guvernare mixt, echilibrul puterilor îmbracă mai multe forme. Astfel, în cazul în care legislativul poate bloca proiectele și politicile prim-ministrului și miniștrii (sau vota o moțiune de cenzură împotriva guvernului), Președintele poate, la rândul său, să dizolve Parlamentul și să convoace electoratul la urne (de exemplu, așa precum a făcut președintele Jaques Chirac în 1997) [30]. Dreptul prezidențial de a consulta poporul prin referendum, el poate, de asemenea, cere demisia guvernului fără acordul parlamentului.

Într-un sistem mixt, puterea trebuie să fie împărțită, fiind în mâinile președintelui în cazul în care acesta din urmă deține o majoritate parlamentară pentru a-l sprijini. În alte circumstanțe, puterea este mai mult în mâinile prim-ministrului. Acesta este cazul în care, după alegerile parlamentare majoritatea membrilor nou aleși nu sunt din aceeași familie politică ca președintele. Președintele trebuie să desemneze apoi un prim-ministru din opoziție. Aceasta se numește coabitare. În astfel de circumstanțe, președintele este apoi situat puțin în

urmă; cu toate acestea, asemenea tip de regim este uneori numit sistem prezidențial mixt [31].

România, de asemenea, are un regim semiprezidențial, Președintele fiind ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat al cetățenilor. Art. 85 al Constituției României [32] prevede că Președintele statului desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru și numește Guvernul pe baza votului de încredere acordat de Parlament. În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a postului, Președintele revocă și numește, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri de Guvern.

În literatura de specialitate, sunt argumentate două regimuri de guvernare semiprezidențiale [33]:

- regimuri de guvernare semiprezidențiale în care diarhia oscilantă este condiționată de sprijinul acordat președintelui sau prim-ministrului de către majoritatea parlamentară;

- regimuri de guvernare semiprezidențiale în care diarhia oscilantă este condiționată de tratarea diferită a constituției în funcție de conjunctura politică sau de personalitatea puternică și prestigiul social al președintelui.

Regim de guvernare mixt sau semiparlamentar, în care șeful statului are o poziție pasivă în procesul de guvernare, iar guvernul nu poartă răspundere politică în fața parlamentului, conform opiniei unor autori. Acest regim de guvernare există în prezent numai în Elveția, din aceste considerente îl vom analiza destul de succint. În regimul de guvernare semiparlamentar elvețian, funcția de șef al statului este exercitată de Președintele Federal pe un mandat de un an [34]. În calitate de atribuție constituțională Președintele Federal elvețian prezidează numai Consiliul Federal, are o poziție pasivă în procesul de guvernare. Președintele Federal elvețian este și șeful Consiliului Federal (guvernului). Însă membrii guvernului adoptă hotărârile colegial, pe baza egalității votului. La rândul său, cei șapte membri ai guvernului care sunt selectați după anumite cerințe de ordin reprezentativ și votați de Adunarea Federală pe un mandat fix de patru ani, nu pot fi destituiți din funcție pe baza votului politic înainte de termen. Ceea ce înseamnă că nu poartă răspundere politică în fața parlamentului.

Prof. Cârnaț mai adaugă la cele trei tipologii ale regimului politic (parlamentar, prezidențial, semiprezidențial) și *regimul confuziei puterilor*. Acesta constă în deținerea și exercitarea de către același organ a prerogativelor constituționale de natură legislativă și executivă. Aici se urmărește controlul reciproc între autoritățile statale care exercită cele trei funcții tradiționale, asigurând astfel echilibrul și prevenind monopolul [35]. Suntem de părerea că acest element este de prisos, deoarece se poate cu ușurință încadra în regimul mixt.

În final, dorim să menționăm că, după ce se stabilește tipul regimului de guvernare, se poate identifica dacă regimul este stabil sau dacă acesta s-a consolidat sau se poate consolida. Un regim nu este consolidat, atunci când există anumite crize sau impasuri în guvernare, fiindcă este vulnerabil la schimbări radicale de politici. În această ordine de idei, susținem opinia autorilor

Juan J. Linz și Alfred Stepan care consideră că, pentru a se obține o democrație consolidată, gradul necesar de autonomie al societății civile și politice trebuie să fie „înrădăcinat și sprijinit” de domnia legii, animat de un „spirit al constituționalismului”. Acest constituționalism însă, după cum consideră autorii nominalizați, nu trebuie să fie confundat cu majoritarismul și să reclame un consens temeinic în ceea ce privește constituția și, în special, un angajament față de procedurile „auto-limitative” de guvernare, ce pot fi modificate doar cu majoritatea calificată [36].

Referințe:

1. Arseni A. ș.a. *Drept constituțional comparat*. Chișinău: CEP USM, 2003, p. 93.
2. Arseni A. *Legitimitatea puterii de stat. Principiul edificator al statului de drept și democratic contemporan*. Chișinău: CEP USM, 2015. 420 p.
3. Cârnaț T. *Drept constituțional*. Chișinău: Print-Caro, 2010, p. 202.
4. Shugart și Carey. *Presidents and Assemblies*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992, p. 131-147.
5. *Ibidem*, p. 106-130.
6. Guceac. *Instituția prezidențială – studiu de drept constituțional comparat*.
7. US Constitution <http://constitutionus.com/> vizitat la 03.03.2017.
8. Drăganu T. *Drept constituțional și instituții politice*, p. 267.
9. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABJ524.pdf vizitat 10.03.2017
10. <http://bsclupan.asm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/500/4.pdf?sequence=1> Silvia Goriuc Rolul Șefului statului în asigurarea echilibrului puterilor în stat.
11. Derbișair G.D. și Derbișair Ia. *Politică și sistemă mira*, 2004, p.51-58, citat de Cușnir M. *Sisteme constituționale europene*. Cchișinău: Adriga-Vis, 2008. 262 p.
12. Cușnir M. *Op.cit.*, p. 50.
13. Cârnaț T. *Op.cit.*, p. 201.
14. <http://bsclupan.asm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/500/4.pdf?sequence=1> S. Goriuc
15. *Ibidem*.
16. Mișin S. *Caracteristica constituțională a parlamentarismului din Republica Moldova: Studiu juridico-comparativ*, p.67.
17. Arseni A. *Legitimitatea puterii de stat. Principiul edificator al statului de drept și democratic contemporan*, p. 161-162.
18. Moșneaga V., Rusnac Gh., Sacovici V. *Politologie*. Chișinău, 2007, p. 90.
19. Davor Jancic Recasting monism and dualism in European parliamentary law: The Lisbon Treaty in Britain and France http://eprints.lse.ac.uk/51484/1/Jancic_Recasting_monism_dualism_2013.pdf, vizitat: 04.02.2017.
20. <https://constitutii.wordpress.com/2013/02/01/legea-fundamentala-pentru-republica-federala-germania/>, vizitat: 12.09.2015.
21. Constituția Italiei, <https://constitutii.wordpress.com/2013/01/28/constitutia-republicii-italiene/>, vizitat: 12.09.2015.
22. <https://constitutii.wordpress.com/2013/01/31/constitutia-republicii-elene-grecia/>, vizitat: 12.09.2015.
23. Arseni A. *Drept constitutional comparat*. p. 253.
24. Neascu S. Teza de doctor, p.83.
25. Goriuc S. *Rolul Șefului statului în asigurarea echilibrului puterilor în stat*. <http://bsclupan.asm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/500/4.pdf?sequence=1>
26. Cușnir M. *Sisteme constituționale europene*, p. 58.
27. Rusu I. *Regimul politic românesc*. București : Bren, 2000, p. 3.
28. <https://constitutii.wordpress.com/2013/02/02/constitutia-republicii-franceze/>, vizitat: 12.09.2015.
29. Constituția franceză <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp>, vizitat: 10.03.2017.
30. http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2113_97.htm vizitat la 02.03.2017.
31. <http://www.marszalek.com.pl/yearbook/docs/37/psy2008013.pdf> vizitat la 23.02.2017.
32. Articolul 81 al Constituției României. Președintele României este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.
33. Cușnir M. *Sisteme constituționale europene*, p. 86.
34. Constituția Elveției, art 176. <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19995395/201601010000/101.pdf>
35. Cârnaț T. *Drept constituțional*, p. 200.
36. J. Linz Juan, Stepan Alfred. Drumul spre o democrație consolidată. În: Larry Diamond, Yun-han Chu, Marc F. Plattner, Hung-mao Tien, p. 55.

CZU 347.44/.46

CONDIȚIILE DE FORMĂ ALE VALIDITĂȚII CONTRACTULUI DE MANDAT COMERCIAL

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Commercial term contracts are hit and conditions of its validity. In this article we will analyze what are the formalities of its validity, through the prism side comercialității.

Keywords: commercial contracts; business law; commercial mandate contract; formal requirements; validity of the contract.

În articolul precedent, am analizat condițiile de fond ale validității contractului de mandat comercial. Prezentul articol ne-a axat atenția la condițiile de formă ale validității contractului de mandat comercial.

Cu toate că este parte componentă a contractelor de reprezentare, legislatorul nu a stabilit o regulă unică în acest sens. Astfel, condiția de formă scrisă a contractului apare, de regulă, drept o condiție de opozabilitate [1].

Prin urmare, contractul de mandat comercial se încheie prin simplul acord de voință al părților (*solo consensu*) având, de regulă, caracter consensual și luând naștere prin acordul de voință al părților, fără a fi supus vreunei forme speciale [2]. Legea, respectiv Codul civil al Republicii Moldova, nu impune o anumită formă, deoarece, potrivit art. 1031, mandatul poate fi acordat în formă scrisă, verbală sau poate fi chiar tacit.

Mandatul tacit rezultă din acele împrejurări de fapt care fac neîndoiebnică intenția părților. Oferta de mandat special în orice caz, trebuie să fie expresă. În schimb, acceptarea ofertei de mandat poate fi tacită, inclusiv în cazul mandatului special sau autentic, rezultând din executarea lui din partea mandatarului.

Mandatul tacit nu trebuie confundat cu mandatul aparent; în acest caz – deși lipsește voința mandantului de a fi reprezentat (mandatarul a depășit împuternicirea sau mandatul a încetat anterior ori nici n-a existat în realitate) – terții contractează cu credința scuzabilă și legitimă (deci fără vreo culpă) că mandatarul aparent are puteri de reprezentare; cum s-a spus, „credința legitimă valorează titlu”. Astfel se întâmplă, de exemplu, în cazul revocării mandatului, care nu a fost adusă la cunoștința terților, indiferent că mandantul a fost ori nu în culpă [3].

Așadar, menționăm și opinia găsită în literatura de specialitate, conform căreia, în cazul mandatului aparent, terții încheie contractul cu convingerea că mandatarul are puterea de a reprezenta, fără ca, în realitate, mandatarul să aibă această putere. În calitate de exemplu, în acest sens, putem arăta cazul în care

mandatul a fost revocat sau mandatarul a depășit limitele reprezentării [4].

În funcție de forma expresă sau tacită a mandatului, putem face dovada acestuia. În toate cazurile, acceptarea mandatului poate fi dovedită prin executarea lui de către mandatar.

Totodată, dacă mandatul este expres, dovada se face după regulile dreptului comun, dacă nu există prevederi legale speciale, și anume, prin înscris autentic sau sub semnătură privată.

Dacă mandatul este tacit, dovada acestuia se poate face, atât de către părți, cât și de terțul cu care contractează mandatarul sau de alți terți prin orice mijloc de probă [5].

În cazul în care nu poate fi dovedită încheierea contractului de mandat, atunci raporturile dintre părți se vor soluționa potrivit regulilor gestiunii de afaceri sau îmbogățirii fără justă cauză [6].

În practică, mandatul este exteriorizat, de obicei, printr-un înscris numit procură. Cu aceeași semnificație, de reprezentare, a unei persoane față de terțele persoane, se folosește și termenul de „împuternicire” sau termenul de „delegație” (în raporturile de dreptul muncii).

Procura, ca *negotium* este un act juridic unilateral (exprimând voința mandantului, oferta de mandat), iar ca *instrumentum* este înscrisul în care se enumeră actele juridice ce urmează să fie îndeplinite de mandatar (procurator) în numele mandantului. Părțile redactează un înscris pentru ca terții să fie în măsură să verifice puterile conferite mandatarului, precum și limitele în care acesta poate contracta în numele mandantului [7].

Prin urmare, menționăm că procura are o dublă semnificație [8]:

– În primul rând, procura semnifică operațiunea juridică numită *negotium* prin care o persoană împuternicește o altă persoană (mandatar, procurator) să încheie unul sau mai multe acte juridice în numele și pe seama ei. Din acest punct de vedere, procura este un act juridic unilateral care urmează a fi acceptat de către mandatar prin executarea împuternicirii;

– În al doilea rând, procura semnifică mijlocul juridic numit *instrumentum*, care dovedește existența, și mai cu seamă, conținutul mandatului, categoriile de acte juridice care vor fi încheiate și limitele puterilor conferite mandatarului.

Întocmirea acestui înscris probator este necesară ca terții contractanți să fie în măsură să verifice puterile conferite mandatarului, precum și limitele în care acesta poate contracta în numele și în contul mandatului [9].

Procura poate fi dată sub forma înscrisului sub semnătura privată sau sub forma înscrisului autentic.

Dacă pentru actul juridic pe care mandatarul a fost împuternicit să-l încheie legea cere forma solemnă care, de regulă, este forma autentică, atunci procura trebuie să fie dată în aceeași formă, pentru că mandatul formează un tot indivizibil cu actul pentru care a fost dat, în acest fel respectându-se regula cunoscută sub numele „regula simetriei formelor” [10].

Prin urmare, forma autentică a procurii este necesară ori de câte ori actul juridic pe care-l va încheia mandatarul (procuratorul) cu terța persoană este întocmit în formă autentică.

Potrivit principiului simetriei formelor actelor juridice, procura formează un tot indivizibil cu actul juridic pentru încheierea căruia a fost dată. Deci, forma autentică a procurii este necesară ori de câte ori actul juridic pe care-l va încheia mandatarul (procuratorul) cu terța persoană este întocmit în formă autentică.

În situația unui mandat bilateral (în care există obligații pentru ambele părți), și cu titlu oneros, este necesar să se întocmească un contract de mandat în care se vor stipula obligațiile ambelor părți (mandant și mandatar) urmând a fi semnat de acestea [11].

Generalizând cele expuse, putem concluziona că legea nu stabilește condiții speciale în ceea ce privește forma contractului de mandat comercial. Acesta se încheie prin simplul acord de voință al părților contractante, având, după cum am mai menționat, caracter consensual, respectiv, acceptarea mandatului poate fi expresă sau tacită, adică să rezulte din actele sau chiar din tăcerea mandatarului. Prin derogare de la dreptul comun în materie de probațiune se impune concluzia că în cazul mandatului tacit dovada acestuia se poate face prin martori sau prezumții.

Pornind de la faptul că mandatul comercial poate fi reprezentativ, atragem atenția că este rațional a recurge la forma scrisă a mandatului în vederea oferirii

terților posibilități de verificare a limitelor împuternicirilor oferite de către mandant mandatarului. Mai mult ca atât, după cum am remarcat, potrivit art. 1032 alin.(1) Cod civil al Republicii Moldova, mandatul poate fi general sau special, ceea ce încă o dată denotă raționalitatea formei scrise a contractului de mandat, nemaivorbind de procură, care potrivit art. 252, alin. (1) Cod civil al Republicii Moldova, se prezintă drept înscrisul întocmit pentru atestarea împuternicirilor conferite de reprezentat unui sau mai multor reprezentanți.

Prin urmare, considerăm că anume forma scrisă a contractului de mandat comercial ar trebui să fie prioritară pentru părți în momentul încheierii contractului, dat fiind faptul că astfel va fi ușor dovedită existența acestuia, vor fi clare pentru toți limitele împuternicirilor oferite mandatarului, în special pentru persoanele terțe cu care acesta va contracta și, în cele din urmă, vor fi soluționate mai ușor, litigiile care pot apărea pe parcurs, în legătură cu executarea mandatului comercial.

Referințe:

1. Trofimov I. *Drept civil. Contractele civile*. Chișinău, 2004, p. 224.
2. Deak Fr. *Tratat de drept civil. Contracte speciale*. Ediția a III-a, actualizată și completată. București: Universul Juridic, 2001, p. 313.
3. Ungureanu O., Bacaci Al., Tureanu C., Jugastru C. *Principii și instituții de drept civil*. București: Rosetti, 2002, p. 323-324.
4. Deak Fr. *Op. cit.*, p. 140; Safta-Romano E. *Op. cit.*, p. 234.
5. Motica Radu I., Moțiu Fl. *Contracte civile special. Teorie și practică judiciară*. București: Lumina Lex, 2000, p. 219.
6. Deak Fr. *Op. cit.*, p. 141.
7. Ungureanu O., Bacaci Al., Tureanu C., Jugastru C. *Op.cit.*, p. 323.
8. Cristea S., Stoica C. *Drept comercial*. București: Lumina Lex, 2002, p. 179.
9. Tr. Satu Mare, dec. civ. nr. 118/1971. În: *Revista Română de drept*, nr. 1/1972, p. 152.
10. Deak Fr. *Op. cit.*, p. 313.
11. Anghehi Sm., Volonciu M., Stoica C. *Drept Comercial*. Ediția a III-a. București, 2004, p. 401.

UNELE VIZIUNI DOCTRINARE MODERNE ȘI SOLUȚII DE LEGE FERENDA REFERITOARE LA VIAȚA PRIVATĂ ÎN DREPTUL PENAL SUBSTANȚIAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Sergiu CRIJANOVSKI,

doctor în drept (procuror, Procuratura Generală)

Alexandru BOGDAN

(asistent judiciar al Grefei Curții Supreme de Justiție)

This article is dedicated to some scientific points of view concerning to the private life in the Substantive Criminal Law of the Republic of Moldova. The purpose of this article was formulation of some proposals de lege ferenda elaborated in the base of the last scientific results in the matter of the penal protection of the private life. As a consequence of this detailed there have been clarified the structure of privacy as well as have been demonstrated necessity of the legislative updates.

Keywords: private life; right for private life; person's intimacy; person's domicile; right for intimacy; right for a personal portrayal; person's dignity.

În momentul actual, tehnologiile avansate permit atât societăților private, cât și autorităților publice să utilizeze datele cu caracter personal la o scară fără precedent, iar oamenii își fac publice informațiile personale, fără a fi pe deplin conștienți de riscurile implicate.

În fapt, în Republica Moldova s-a constatat un număr considerabil de entități care prelucrează date cu caracter personal (operatori sau persoane împuternicite de către operatorii) necunoscând prevederile cadrului legal care reglementează domeniul, precum și obligația de asigurare a confidențialității și securității datelor cu caracter personal prelucrate.

Persoanele fizice sunt expuse zilnic situațiilor în care instituțiile bancare, agențiile de turism, instituțiile medicale, prestatorii de servicii de telefonie și internet etc., utilizează pe larg datele cu caracter personal, deseori făcând abuz de volumul și categoriile datelor pe care le colectează. Subiecții nu sunt informați astfel încât să înțeleagă pe deplin scopul pentru care sunt colectate și urmează a fi prelucrate datele cu caracter personal care-i vizează. Un caz special îl constituie operațiunile de prelucrare a datelor cu caracter personal ce se referă la minori [1].

Oamenii divulgă date cu caracter personal, inclusiv informații biografice (aproape 90%), informații sociale (aproape 50%) și informații sensibile (aproape 10%) pe aceste site-uri; 70% dintre cetățenii UE au declarat că sunt îngrijorați de modul în care societățile utilizează aceste date și consideră că nu au decât un control parțial asupra propriilor date; 74% doresc să își dea în mod specific consimțământul înainte de colectarea și prelucrarea datelor lor pe internet [2].

Se atestă o creștere continuă a numărului cauzelor penale pornite în baza art.177 Cod penal, pe faptul încălcării inviolabilității vieții personale care în comparație cu anul 2003 a crescut de 7 ori. În ultimul timp, Procuratura este tot mai des sesizată despre fal-

sificarea profilurilor personale de pe rețelele de socializare. Prin urmare, la începutul anului 2013 la adresa Procuraturii au parvenit multiple plângeri de la persoane care invocă plasarea conținutului pornografic, denigrator, indecent, a datelor cu caracter personal, corespondenței străine [3].

Totodată, după cum se atenționează în doctrina juridică contemporană, libertatea umană înglobează și respectul datorat ființei umane. Pornind de la această premisă, s-a impus adoptarea unor reglementări – atât internaționale, cât și naționale – care să protejeze persoana fizică contra imixtiunilor de orice natură. Și în dezbaterile internaționale s-a acordat o atenție specială promovării, consacării și ocrotirii dreptului la viață privată [4].

După cum corect s-au expus autorii A.Săvoiu și C.Căpătină, dreptul la viață privată ne dă posibilitatea de a alege care părți din această zonă sunt accesibile celorlalți, precum și de a controla modalitatea și perioada în care sunt folosite acele părți pe care alegem să le punem la dispoziția altora [5]. În privința *vieții familiale*, prin această noțiune se înțelege ceea ce este privitor la familie, iar dreptul la viața familială impune respectul și protejarea intimității conjugale, precum și secretul de familie și alte drepturi recunoscute și ocrotite de stat. Nimeni nu se poate amesteca sau interveni în viața intimă, familială și privată a altei persoane, fără consimțământul acesteia din urmă, consimțământ ce trebuie să fie explicit și exprimat în mod liber, autorităților publice revenindu-le obligația pozitivă de a lua toate măsurile și dispozițiile posibile și rezonabile în vederea ocrotirii acestui drept fundamental.

În doctrina contemporană, tot mai mult se evidențiază ideea că respectarea echilibrului celor mai vitale interese ale omului în societate este unul dintre principiile fundamentale ale asigurării securității statului [6]. *Respectul vieții private și al demnității persoanei*

umane privește drepturi ținând de valori morale sau sociale – dreptul la demnitate, dreptul la viață privată, dreptul la liberă exprimare, dreptul la propria imagine [7]. Astfel, deși caracterul de a nu fi transmisibile apare ca unul esențial drepturilor personalității, totuși acesta suferă anumite atenuări. Dreptul la inviolabilitatea vieții private este unul dintre cele mai importante drepturi ale epocii moderne ce stă la baza demnității umane. De aceea, se pune în discuție dacă respectul datorat vieții private subzistă momentului decesului persoanei, astfel încât dezvăluirile postume să nu afecteze imaginea, prestigiul defunctului.

Putem sintetiza că protecția juridico-penală a vieții private de fapt este înfățișarea respectului datorat ființei umane. Totodată, respectul manifestat față de o persoană se realizează prin asigurarea securității persoanei.

După cum se susține în doctrină, se consideră că securitatea persoanei poate fi privită sub un dublu aspect: *cantitativ*, ce ține de bunăstarea materială, și *calitativ* – legat de protecția demnității umane, care cuprinde autonomia individuală, controlul asupra propriei vieți și participarea la viața societății [8]. Autorul autohton V. Enicov a expus șapte componente distincte ale securității persoanei: 1) *securitatea economică a persoanei* este văzută ca starea de asigurare a persoanei cu un venit suficient pentru satisfacerea necesităților sale vitale (venitul minim garantat); 2) *securitatea alimentară* presupune accesibilitatea principalelor produse alimentare; 3) *securitatea ecologică* fiind libertatea și protecția față de amenințările poluării mediului; 4) *securitatea ocrotirii sănătății* – protecția omului față de riscurile de îmbolnăvire, libertatea relativă față de îmbolnăviri și contaminări; 5) *securitatea personală* presupune libertatea și protecția persoanei față de amenințările și violența fizică; 6) *securitatea societală și culturală* presupune siguranța pluralismului cultural al minorităților și protecția dezvoltării sociale față de tendințele distructive (păstrarea identității culturale); 7) *securitatea politică* – posibilitatea de a trăi în societatea care recunoaște drepturile fundamentale ale omului (protecția acestora) [9].

Continuând să abordăm problema asigurării securității vieții private, nu putem trece cu vederea faptul că la nivel național, pe parcursul activității Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal al Republicii Moldova, au fost constatate multiple situații de încălcare a principiilor de prelucrare a datelor cu caracter personal, precum: a) prelucrarea ilegală a categoriilor speciale de date cu caracter personal prin metoda acordării accesului nerestricționat și dezvăluirii acestora publicului larg, precum și prin metoda colectării unui volum excesiv de date cu caracter personal în raport cu scopurile pentru care acestea sunt prelucrate ulterior; b) nerespectarea regimului de confidențialitate și securitate al prelucrării datelor cu caracter personal în cazurile de transmitere ilegală a bazelor de date cu caracter personal între operatori, în scopul efectuării acțiuni-

lor de marketing direct în absența consimțământului subiecților acestor date; c) accesarea abuzivă și neautorizată a resurselor informaționale principale de stat de către entități de drept public și privat, inclusiv de către organele de drept în absența unui temei legitim și a unui scop justificat; d) nerespectarea drepturilor subiecților la informare și de acces la informația privind operațiunile de prelucrare a datelor cu caracter personal care-l vizează, precum și extinderea neîntemeiată și abuzivă a perioadei de aplicare a excepțiilor și restricțiilor în raport cu momentul în care subiectul are posibilitatea reală să-și realizeze dreptul de acces – perioadă, care depășește limita necesară atingerii obiectivului de a nu prejudicia eficiența acțiunii sau obiectivul urmărit în exercitarea competențelor legale ale autorității publice; e) încălcarea principiilor de protecție a datelor cu caracter personal care vizează minorii prin metoda dezvăluirii de către instituțiile media și lucrătorii medicali sau din învățământ a informațiilor cu caracter personal despre copii în cadrul interviurilor personalizate, efectuate pe teritoriul instituțiilor medicale și educaționale, cu referire la anumite subiecte deosebit de sensibile; f) neactualizarea de către operatori a datelor cu caracter personal prelucrate, care în majoritatea cazurilor condiționează prejudicii, inclusiv materiale unei persoane fizice concrete; g) neinclusiunea, în contractele de muncă, a obligației nedivulgării de către angajații operatorilor și persoanelor împuternicite de către aceștia a datelor cu caracter personal la care au avut acces; h) prelucrarea datelor cu caracter personal în scopuri incompatibile celor pentru care acestea au fost inițial colectate [10].

Conturând actualitatea tematicii abordate, precum și trasând cele mai acute vulnerabilități și amenințări în domeniul protecției vieții private în Republica Moldova, considerăm necesar să pornim analiza conceptului vieții private prin intermediul doctrinei juridico-penale moderne (2013-2015).

Așadar, provenind din latinescul *privatus*, conceptul de „viață privată” înseamnă separare de ceilalți și implică abilitatea unui individ de a se exclude sau de a exclude informații despre sine și de a le dezvălui numai selectiv [11]. Cum corect menționează autorii A. Săvoiu și C. Căpățină, sfera conceptului poate fluctua în funcție de particularitățile culturale, naționale și individuale ale unei țări sau regiuni și a fost asociat adesea culturii vest-europene, unde s-a și dezvoltat conceptul de *privacy* [12].

Totodată, autorul R. Slăvoiu specifică că tratatele internaționale nu definesc dreptul la viață privată, nu îl califică juridic și nu îi indică conținutul, lăsând această sarcină în seama autorităților judiciare și doctrinei. Autorul precisează că dreptul la viață privată face parte din categoria drepturilor civile, este prin esență un drept individual și a apărut în cadrul generației a doua de drepturi, poate fi calificat ca un drept al omului, dar și ca o libertate publică sau un drept cetățenesc fundamental. Este un drept în esență negativ întrucât

excluce orice ingerință ilegală sau arbitrară, fie din partea autorităților, fie din partea terților [13].

D.M. Dijmărescu subliniază că orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale. Așadar, inviolabilitatea domiciliului și a corespondenței sunt concepute în strânsă legătură cu respectul vieții private, intime și de familie, acestea fiind drepturi fundamentale de sine stătătoare. Domiciliul și corespondența sunt considerate, de asemenea, ca fiind private [14]. Determinarea conținutului dreptului la *viață privată* a suscitat abordări complexe atât în practica judiciară, cât și în literatura de specialitate datorită *caracterului său hibrid, grevat de variabile specifice fiecărui individ, având o arie de cuprindere foarte vastă*, în plan subiectiv, psihologic al revendicării dreptului (*dreptul individului la o viață restrânsă și anonimă*), dar și în plan obiectiv (*dreptul la imagine, confidențialitatea sursei de venit, impozitele de plătit, modul de petrecere a timpului liber, viața profesională, sănătatea ș.a.*) [15].

O precizare relevantă o fac autorii A.-I. Bogdan și A.-V. Farcas arătând că în esență, dreptul la viață privată îi permite persoanei să fie stăpâna unui „teritoriu” secret, intim, la adăpost de orice indiscreție. Acestui drept îi corespunde o obligație, care le incumbă autorităților, dar și particularilor, de a se abține de la orice imixtiune sau ingerință în afacerile altuia și de la orice intruziuni în intimitatea unei persoane [16].

Noțiunea de *viață privată* poate să cuprindă aspecte dintre cele mai diverse ale existenței individului. Noțiunea de *viață privată* cuprinde dreptul persoanei la viață privată intimă, personală, dreptul acesteia la viață privată socială și dreptul persoanei la un mediu înconjurător sănătos și poartă asupra unor aspecte tradiționale – precum dreptul la imagine, starea civilă a persoanei, identitatea, sănătatea, religia, integritatea sa fizică și morală, viața sentimentală etc. [17].

Anterior, în literatură de specialitate s-a făcut distincție între modelul american al vieții private și modelul european. În esență, concepția americană înțelege *the right of privacy* ca expresie a autonomiei individuale, mult mai importantă decât drepturile de interes general. Am fi, așadar, în prezența unor drepturi individuale, aparținând unui subiect de drept solitar, care nu întreține cu alții decât acele raporturi pe care el însuși le stabilește „*de bunăvoie, în interes general și cu convingerea că societatea politică nu este decât un mijloc destinat să protejeze aceste drepturi*” [18].

Modelul european plasează respectul vieții private în contextul drepturilor și libertăților individuale care suportă limitele impuse de exercitarea drepturilor și libertăților celorlalți. Dreptul la viață privată se fundamentează, din acest punct de vedere, pe echilibrul ponderat între interesele indivizilor și interesul general [19].

Autorul Cr. Sâmbuan în lucrarea sa amintește despre faptul că dreptul la viață privată (*The Right to Privacy*) a luat ființă în Statele Unite când un avocat din

Boston, Samuel Warren, împreună cu prietenul său Louis Brandeis, profesor la Universitatea Harvard, a scris în 1890, un eseu intitulat „*Dreptul la viață privată*”, eveniment precursor recunoașterii unui drept ce a depășit sfera problemelor personale [20]. Aceștia au definit dreptul la viață privată al individului ca dreptul de a fi lăsat în pace. Cu alte cuvinte, viața privată circumscrie acea „zonă” de existență pe care o dorim, din varii și firești motive, la adăpostul oricăror priviri sau intruziuni străine, un domeniu în care fie nu lăsam pe nimeni să „intre”, fie ne rezervăm dreptul de a selecta eventualii invitați [21].

Într-o altă opinie (A. Săvoiu și C. Căpățină), dreptul la viață privată reprezintă dreptul nostru de a ne păstra o zonă în jur, care să includă acele lucruri ce fac parte din noi, precum casa, corpul, sentimentele, secretele și identitatea [22]. Autorii menționează că drept de a fi lăsat în pace a trecut la dreptul de a controla propriile date și s-au impus reguli comportamentale tuturor acelor ce operează cu date personale, fapt ce a permis o aplicare concretă a principiilor de egalitate și demnitate socială [23].

Cea mai cunoscută definiție doctrinară dată noțiunii de „*viață privată*” vorbește despre dreptul individului la o viață restrânsă și anonimă. Această delimitare a conceptului nu mai poate fi de actualitate în contextul unei societăți informatizate și cu tendințe clare de transferare a vieții private în mediul social digital. Se susține că viața privată reprezintă dreptul de a nu fi privit și dreptul de a nu fi ascultat, aspecte care prin analogie apar și în cazul dreptului de proprietate. Acest curent de gândire pleacă de la concepția că viața privată este derivată din alte drepturi și valori.

În termeni apropiați, este dreptul omului de a duce viața pe care o dorește, la adăpost de orice ingerințe. Această din urmă definiție a inspirat textul Rezoluției nr. 428 a Adunării Consultative a Consiliului European, adoptată în 1970: „*În liniile sale esențiale, dreptul la respectul vieții private constă în posibilitatea persoanei de a-și duce viața așa cum dorește, cu un minimum de ingerințe. Acest drept se referă la viața privată, la viața sa familială și la aceea a căminului, la integritatea fizică și morală, la onoare și reputație, la faptul de a nu fi prezentat într-o lumină falsă, la nedivulgarea unor fapte inutile și jenante, la publicarea fără autorizare a fotografiilor private, la protecția împotriva spionajului și a indiscrețiilor nejustificate sau inadmisibile, la protecția împotriva utilizărilor abuzive a comunicărilor private, la protecția împotriva informațiilor confidențiale comunicate sau primite de către un particular. Nu se pot prevala de dreptul la protecția vieții lor private persoanele care, prin propriile lor activități au încurajat indiscrețiile de care se plâng*” [24]. Rezoluția conține două idei: 1) divulgarea faptelor cu caracter privat este licită dacă acestea sunt notorii; 2) consimțământul celui vizat este condiția *sine qua non*, prealabilă oricărei dezvoltări.

Autorii A.-I. Bogdan și A.-V. Farcas pun accentul pe delimitarea noțiunii de viață privată de noțiunea de

„viață publică”, însă ajung la concluzie că stabilirea între ele a unei granițe exacte nu este un lucru lipsit de dificultate [25]. Un anumit aspect iese din sfera privată și intră în sfera vieții publice a unei persoane atunci când aceasta face public, în mod benevol, unui număr *nedeterminat* de persoane, aspectul său privat. Astfel, trebuie de precizat că există acte ce țin de viața publică a unei persoane, ce pot trece în sfera vieții private odată cu trecerea timpului, în condițiile în care, după o perioadă lungă de timp, acte altă dată publice ajung să nu mai fie cunoscute decât de un cerc intim de persoane, intrând astfel în viața privată a persoanei.

Noțiunea de „viață privată” este mai largă și nu se pretează la o definiție exhaustivă. Din practica organelor de jurisdicție europene și din doctrina penală modernă, se pot fi reținute câteva repere:

- viața privată este tot ceea ce exclude activitatea publică și accesul terților;
- viața privată include toate drepturile și libertățile polarizate în jurul personalității individului, incluzând viața familială (legătura substanțială și afectivă dintre persoanele care constituie o familie de fapt) și viața intimă (dreptul individului de a trăi așa cum înțelege, respectând drepturile celorlalți)
- viața privată se bucură de confidențialitate [26].

Conceptul de viață privată implică o componentă fizică, ce presupune prevenirea intruziunilor asupra spațiului fizic al unei persoane. O altă componentă a conceptului de viață privată este cea *informațională*, ce constă în sfera informațiilor pe care un individ nu le-ar dori dezvăluite, cum ar fi cele despre religie, afinități politice, orientare sexuală, situația medicală sau informații de natură financiară. Astfel, viața privată se naște din conjuncția a trei componente: 1) un anumit comportament al persoanei (controlul deplin asupra propriilor decizii și acțiuni, dar și asupra informațiilor care o privesc); 2) păstrarea anonimatului; 3) relațiile cu semenii (raporturi de familie, relații afective, relații profesionale, de afaceri).

Aspectele de viață privată pot fi separate în probleme ce țin de *intimitate* și probleme ce țin de *alegeri personale*. Într-o altă viziune doctrinară, viața privată nu poate fi restrânsă la un singur concept, ci este punctul de intersecție a mai multor idei: *spațiul fizic* (sfera în care solitudinea teritorială a individului este protejată de invadarea nedorită din partea altor obiecte sau sunete); *alegera* (abilitatea individului de a lua anumite decizii semnificative, fără a exista nicio interferență); *fluxul de informații personale* (controlul exercitat de individ cu privire la procesarea informațiilor personale).

Din punct de vedere organizațional, conceptul de viață privată implică adoptarea măsurilor organizatorice necesare pentru asigurarea securității bazei de date existente la nivelul fiecărei entități. Într-o abordare recentă, se atribuie conceptului de viață privată și o componentă emoțională și intelectuală, în considerarea spiritualității umane.

Dreptul la viața privată presupune respectul intimității persoanei. Viața privată și viața intimă sunt mai dificil de diferențiat și de definit pentru că viața intimă este prin ea însăși privată, iar viața privată este prin ea însăși intimă.

Teoria acumulărilor de intimitate promovează o definiție a vieții private ca *sumă a intimității informaționale, intimității privind accesul și intimității legate de exprimare*; cu alte cuvinte, va reprezenta viață privată orice aspect care este caracterizat prin controlul exercitat asupra informației, accesul limitat și autodeterminare individuală.

Viața privată presupune integritatea fizică și morală a persoanei, precum și sfera intimă a individului, însă aceasta nu se limitează la un „cerc intim”, unde individul poate să-și ducă viața personală după cum consideră de cuviință, aparte de lumea exterioară. Astfel, orice viziune restrictivă privitoare la viața privată este respinsă în favoarea unei concepții care integrează dimensiunea ei comunitară și socială, de unde reiese imposibilitatea disocierii vieții personale cu cea socială, profesională a individului, în societatea modernă, când este dificil de diferențiat elementele ce intră în cadrul vieții profesionale și cele ce ies din acest cadru, cu precădere în cadrul unei profesii liberale.

Intimitatea este o parte componentă a vieții private și constituie un element esențial al dezvoltării armonioase a omului, în special într-un stat democratic și bazat pe legalitate [27]. Orice persoană are *dreptul la intimitate*, chiar dacă se află pe stradă, în parcuri (împotriva actelor de acostare din partea altor persoane, ori a siluirii, în orice mod, a dorinței acesteia de a fi singură). În asemenea situații, ocrotirea intimității este asigurată prin normele de politețe, ale moralei, ale buneicuvinițe, care pretind celor din jur să nu-și impună în niciun mod prezența, dacă o persoană nu dorește aceasta. Evident, dacă depășirea acestor limite are loc prin acte de agresare la adresa persoanei izolate, vor opera normele penale, care ocrotesc viața, integritatea corporală, libertatea, inviolabilitatea vieții sexuale, demnitatea persoanei, bunurile acesteia etc. Cei care violează viața intimă a persoanei ar putea fi excluși din rândurile prietenilor acesteia, ori vor putea fi considerați nepoliticoși, eventual imorali [28].

Aspectele din sfera intimității sunt strâns legate de dreptul fiecăruia de a trăi fără a fi supus publicității și de a determina ce anume se cunoaște despre el și de către cine. Problemele ce țin de alegerea personală sunt cele care se referă la autonomia individului și la personalitate (precum modul de viață, prenumele, orientarea sexuală, îmbrăcămintea, decizia de a avea sau nu un animal de companie, dreptul de a avea legături personale sau de a interacționa cu exteriorul) [29].

Protecția vieții private, în cadrul intimității personale, se referă în special la integritatea fizică și morală a persoanei. De altfel, acest drept a mai fost denumit în doctrină ca *drept la identitate* și presupune dreptul persoanei de a nu i se dezvălui, fără consimțământul

său, numele adevărat, adresa, vârsta, situația familială, modul de folosire a timpului liber, obiceiurile etc. [30].

Un aspect foarte important al dreptului la viața intimă și privată îl constituie dreptul persoanei de a dispune de ea însăși, unul dintre cele mai naturale, inalienabile și imprescriptibile drepturi ale omului. În timp, această libertate a cuprins în conținutul său și dreptul de a folosi anticoncepționale, dreptul la avort (creându-se, cum se spune deseori, o nouă etică) și transsexualismul (problemă încă discutabilă juridic în unele sisteme de drept). În mod firesc, dreptul persoanei de a dispune de ea însăși comportă limite determinate de protecția celorlalți, a grupului social, precum: examenul sănătății impus pentru exercițiul unor activități și pentru căsătorie, examene medicale instituite în mediile școlare și studențești pentru depistarea unor maladii contagioase, măsurile medicale pentru combaterea bolilor venerice, a toxicomaniei, vaccinările obligatorii.

Viața privată, în sens strict, corespunde sferei secrete a individului, ea este locul unde individul are dreptul de a fi lăsat în pace. Aceasta face obiectul protecției legale, indiferent de maniera în care s-a atentat la viața intimă a persoanei. Totodată, în conținutul acestei noțiuni intră și intimitatea conjugală, secretul cu privire la sănătate, viață sentimentală etc. [31].

Dreptul la viața privată presupune dreptul la imaginea persoanei și dreptul la reputație. În conținutul dreptului la viața intimă, familială și privată intră și dreptul exclusiv al persoanei la propria imagine, care este inseparabil de respectul și ocrotirea intimității și a vieții private. Acest tip de drept a mai fost denumit în doctrină drept la identitate și presupune dreptul persoanei de a nu i se dezvalui, fără consimțământul sau numele adevărat, adresa, vârsta, situația familială, modul de folosire a timpului liber, obiceiurile etc. [32].

Același obiect – imaginea, vocea, informațiile personale privind viața privată – este evocat nu doar pentru a apăra interese morale, ci și spre a satisface nevoi economice. „Imaginea” apărată de legiuitor implică două componente – *înfățișarea fizică și/sau vocea*, ambele generând reflectări de tip senzorial în mintea omenească, una de natură vizuală, cealaltă auditivă. Presupune dreptul de a interzice sau împiedica *reproducerea* imaginii sale sau *utilizarea* reproducerii de către un terț. Apreciem că implicit intră în facultatea titularului să interzică, în anumite condiții, însăși *captarea* imaginii sale ca efect al exercitării dreptului la propria imagine.

Imaginea persoanei și dreptul la reputație implică și o dimensiune socială, orice persoană, chiar cunoscută marelui public, trebuind să poată beneficia de o *speranță legitimă* de protecție și de respect a vieții private, ceea ce presupune o obligație pozitivă, din partea statului, de protecție a dreptului la viață privată și a dreptului la imagine, cu atât mai mult, cu cât progresul tehnic de înregistrare și de reproducere

a datelor personale ale unui individ este în continuă creștere.

Făcând parte din categoria drepturilor personalității, exercițiul dreptului la propria imagine este rezervat exclusiv persoanelor fizice, fără a putea fi invocat în beneficiul său de vreo persoană juridică, căci legea protejează imaginea ca înfățișare fizică și voce, fără a se putea vorbi despre acestea în cazul vreunei persoane juridice. În acest sens: judecătorii au obligația de a declara ședință secretă de judecată în procesele în care publicitatea ar afecta aceste valori, potrivit legii; se consideră atentat la viața intimă a persoanei ascultarea, înregistrarea sau transmiterea imaginilor sau a vorbelor unei persoane, fără consimțământul acesteia; orice persoană are un *drept exclusiv la propria imagine*; este interzisă aducerea la cunoștința publică a aspectelor din viața conjugală a persoanelor.

Dreptul la viața privată presupune dreptul persoanei de a dispune de ea însăși. Un alt aspect de conținut al dreptului persoanei la viața privată este dreptul persoanei de a dispune de ea însăși, drept care este unul din cele mai naturale, inalienabile și imprescriptibile drepturi ale omului. Acest drept a fost, de asemenea, receptat relativ recent în vocabularul juridic. Cu toate acestea, el era incorporat între drepturile omului, chiar dacă uneori nu în mod explicit. Acest drept mai este cunoscut sub denumirea de libertatea persoanei de a dispune de corpul sau ori cea de libertate corporală. Multă vreme această libertate a fost refuzată de legislație din motive religioase, morale sau cutumiare, cauză pentru care acest drept apare mult mai târziu în dreptul pozitiv în raport cu celelalte drepturi [33].

Dreptul la viața privată presupune dreptul la protecția datelor personale. Păstrarea datelor personale de către o autoritate publică reprezintă o ingerință în dreptul la respectarea vieții private, practică admisibilă doar în cazul în care condițiile ingerinței statului sunt îndeplinite, în special în privința existenței garanțiilor adecvate. Deși Curtea a afirmat că *supravegherea faptelor și gesturilor unei persoane aflate într-un loc public prin mijloace tehnice nu aduce prin sine o atingere a vieții sale private, însă înregistrarea datelor poate conduce la o concluzie contrară, mai ales dacă înregistrarea se realizează de o manieră sistematică ori permanentă.*

Inviolabilitatea corespondenței. Statuarea constituțională a inviolabilității corespondenței urmărește protejarea unei game largi de forme și mijloace de comunicare interumană (scrisori, telegrame, trimiteri poștale de orice fel, convorbiri telefonice ș.a.).

Dreptul la viața privată presupune dreptul la protecția intimității spațiilor. Persoana fizică se individualizează în spațiu prin domiciliu. În contextul vieții private dobândesc semnificație atât domiciliul, ca locuință statornică sau principală, cât și reședința, înțeleasă ca locuință vremelnică ori temporară.

Protecția intimității spațiilor în care se desfășoară viața privată este absolut indispensabilă și acesta este de altfel motivul pentru care noțiunea de domiciliu nu

poate face obiectul unor interpretări prea restrictive. Protecția domiciliului este un drept care rezultă și din siguranța și bunăstarea personală, ceea ce dovedește luarea în considerare a dimensiunii sale social-economice [34].

Având în vedere că în cadrul domiciliului, omul își desfășoară cea mai mare parte a vieții sale private și trebuie acordată protecție maximă beneficiarilor acestui drept, noțiunea de „domiciliu” primește o conotație autonomă, care nu se suprapune peste accepțiunile pe care le are în sistemele de drept intern ale statelor semnatare, înțelesul clasic fiind acela de loc unde o persoană trăiește în mod permanent, respectiv locul unde persoana obișnuiește să locuiască în mod exclusiv.

Ocrotirea intimității persoanei, în cadrul domiciliului, va fi realizată cu aceleași mijloace prin care se asigură și viața privată a persoanei. În cadrul dreptului la intimitate, drept pe care o persoană poate să și-l exercite chiar fiind împreună cu alte persoane, căroră le împărtășește dorințele, gândurile, ideile sale, merită analizată și situația persoanei care pretinde să fie numai cu ea însăși, să se izoleze de celelalte, să fie lăsată în pace cu gândurile, dorințele, aspirațiile ei, dar și cu manifestările ei exterioare, prin care să-și releve personalitatea, nestingherită de nicio influență din afară. În principal, ocrotirea singurătății persoanei este asigurată tot prin normele morale, prin cele de politețe, de conviețuire socială [35].

Confrunțați cu dificultatea fixării terminologice a vieții private (s-a precizat chiar că aceasta este imposibil de precizat), unii autori au fost tentați să o definească în mod negativ: tot ceea ce nu ține de viața publică a individului este de resortul vieții sale private. Apare deci, o nouă interogație: ce este viața publică?

Cu precădere doctrina franceză a dezvoltat dihotomia *viață publică-viață privată*. Acceptând că viața publică înglobează ansamblul activităților desfășurate în locuri publice (locații accesibile tuturor), viața privată este spațiul închis terților, înăuntrul căruia subiectul se găsește la adăpost de orice atingere adusă bunurilor personalității. Este incontestabil că esența vieții private se identifică cu un sector personal, în care nimeni nu poate pătrunde fără acordul celui în cauză. Fără intenția unei definiții exhaustive a vieții private și fără a pierde din vedere frontierele sale mobile, considerăm că suntem în prezența unei sfere autodeterminare, pe de o parte, și de excludere, pe de altă parte.

Spre regret, trebuie să constatăm lipsa unei unificări coerente a infracțiunilor care aduc atingere vieții private în lege penală a Republicii Moldova, componentele infracționale fiind dispersate în mai multe capitole ale Partii speciale a Codului penal. Această situație poate fi privită ca o consecință a inexistenței unei definiții legale a conceptului analizat.

Totodată, efectuând o analiză atentă și detaliată a legislației penale a unor state, în special a României, am observat că Codul penal al României conține

o normă juridico-penală necunoscută legiuitorului autohton, și anume *violarea sediului profesional* (art.225 C.pen. român). Astfel, violarea sediului profesional are următorul conținut legal:

„(1) *Pătrunderea fără drept, în orice mod, în oricare dintre sediile unde o persoană juridică sau fizică își desfășoară activitatea profesională ori refuzul de a le părăsi la cererea persoanei îndreptățite...*”

„(2) *În cazul în care fapta este săvârșită de o persoană înarmată, în timpul nopții ori prin folosire de calități mincinoase...*”

Scopul acestei norme ar fi nu protejarea activității profesionale, ci a intimității persoanei fizice la locul său de muncă. Prin urmare, această normă se impune a fi foarte utilă și necesară pentru a fi implementată în legea penală a Republicii Moldova. Incriminarea acestei fapte ar duce la asigurarea dreptului la viață privată și în locul unde persoana își desfășoară activitatea profesională – o cerință indispensabilă impusă de instanțele europene.

În acest sens, autorul R.Slăvoiu argumentează: „*Incriminarea violării sediului profesional constituie o formă de protecție a vieții noastre private. În bună măsură, individul își expune intimitatea și la locul de muncă, astfel că intruziunea unor persoane nedorite într-un asemenea spațiu îl poate leza. Spre exemplu, în biroul în care muncesc salariații își țin fotografiile cu membrii de familie sau diverse obiecte de îmbrăcăminte ori de uz personal (spre exemplu, un costum, un aparat de bărbierit) necesare în cazul anumitor evenimente profesionale. Se întâlnesc situații în care – oricât de nepotrivit pare – la locul de muncă se aniversază zile onomastice. În unele instituții publice sunt birouri astfel concepute încât să asigure un loc de odihnă, sub forma unei camere anexă*” [36].

Ținând cont de toate aceste aspecte precizate mai sus, în virtutea interpretării extensive, judecătorii europeni au lărgit protecția la sediul profesional al unei persoane juridice. Argumentul, susținut și de doctrină, este acela că deși persoana juridică e titulară a acestui drept, ea beneficiază de protecție pe baza faptului că în spațiile sale, persoane fizice își desfășoară o mare parte a vieții lor private. Practic, persoana fizică este cea care se bucură de acest drept, iar extinderea dreptului la respectarea inviolabilității domiciliului și în ceea ce privește persoana juridică constituie o situație de excepție [37].

Suntem de acord cu autorul și subliniem că fiecare dintre noi „personalizăm” spațiul în care ne desfășurăm activitatea profesională [38]. „Sediul” presupune locul unde o persoană fizică muncește. După cum atenționează autorul R.Slăvoiu, locul de muncă protejat, în care se realizează pătrunderea ilicită, trebuie să fie „personalizat”, să păstreze ceva comun cu viața privată a victimei, cu alte cuvinte aceasta să-i fi imprimat din intimitatea sa [39].

„Viața privată” nu se desfășoară doar între pereții propriei case sau după gardul propriei curți. Unele dintre prerogativele acestui drept – confidențialitatea

informațiilor și a convingerilor personale, dreptul de a menține legături cu membrii familiei, dreptul de a dispune de propria persoană, dreptul de gestionare a propriilor interacțiuni umane, dreptul de acces la informațiile personale ș.a. – ne însoțesc oriunde ne-am afla. Așadar, și la locul de muncă.

Referințe:

1. Strategia națională de dezvoltare a domeniului protecției datelor cu caracter personal pentru anii 2013-2018. <http://www.justice.gov.md/file/Centrul%20de%20armonizare%20a%20legislatiei/Baza%20de%20date/Materiale%202013/Acte/NPNAL/PL%20Strategie%20date%20caracter%20personal/PL%20Strategie%20date%20caracter%20personal.pdf> (accesat: 05.03.2017).
2. Strategia națională de dezvoltare a domeniului protecției datelor cu caracter personal pentru anii 2013-2018. <http://www.justice.gov.md/file/Centrul%20de%20armonizare%20a%20legislatiei/Baza%20de%20date/Materiale%202013/Acte/NPNAL/PL%20Strategie%20date%20caracter%20personal/PL%20Strategie%20date%20caracter%20personal.pdf> (accesat: 05.03.2017).
3. *Raportul activității organelor procuraturii pentru anul 2013*. – Chișinău: Procuratura Republicii Moldova, 2014, 55 p. <http://www.procuratura.md/file/Raport%20PG%202013%20final.pdf> (accesat: 02.03.2017).
4. ABC-ul juridic. Capitolul I. *Noțiuni generale referitoare la infracțiunea de violare a sediului profesional*. <http://abcjuridic.ro/wp-content/uploads/2015/11/VIOLAREA-SEDIULUI-PROFESIONAL.pdf> (accesat: 02.03.2017).
5. Săvoiu A., Căpățînă C. Dreptul la viață privată. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu. Seria Științe Juridice*, 2013, nr.1, p.89-96, p.90.
6. Enicov V. Securitatea persoanei ca element component al securității naționale. În: *Legea și viața*, februarie 2015, p.18.
7. Cristea B. *Respectul datorat ființei umane și drepturilor ei inerente (drepturi ale personalității)* / Teză de doctorat. București: Universitatea din București, Facultatea de Drept, 2015, p.4.
8. Enicov V. *Op.cit.*, p.18.
9. *Ibidem*, p.19-21.
10. Strategia națională de dezvoltare a domeniului protecției datelor cu caracter personal pentru anii 2013-2018. <http://www.justice.gov.md/file/Centrul%20de%20armonizare%20a%20legislatiei/Baza%20de%20date/Materiale%202013/Acte/NPNAL/PL%20Strategie%20date%20caracter%20personal/PL%20Strategie%20date%20caracter%20personal.pdf> (accesat: 05.03.2017).
11. Săvoiu A., Căpățînă C. *Op.cit.*, p.89-96, p.89.
12. *Ibidem*.
13. Slăvoiu R. *Protecția penală a vieții private*: Rezumat al tezei de doctorat. București: Universitatea „Nicolae Titulescu”, Facultatea de Drept, 2015, p.9.
14. Dijmărescu D.-M. Unele considerații privind dreptul la respectarea vieții private. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu*, Seria Științe Juridice, nr.3/2015, (p.121-146), p.121.
15. *Ibidem*, p.123-124.
16. Bogdan A.-I., Farcas A.-V. *Aspecte teoretice și practice privind dreptul la viață privată*. În: *Academica Science Journal Studia Series*, No. (8) 3 – 2014, ISSN:2285-9314. <http://academica.udcantemir.ro/wp-content/uploads/article/studia/s8/S8A10.pdf> (accesat: 04.03.2017).
17. Dijmărescu D.-M. *Op.cit.*, p.124.
18. Juguștru C. Respectul vieții private – delimitări conceptuale, precizări privind domeniul protecției legale. În: *Analele Institutului de Istorie „G.Bariț” din Cluj-Napoca*, Series Humanistica, tom II, 2004, (p.339-352), p.340.
19. *Ibidem*, (p.339-352), p.340.
20. Sămboan Cr. *Viața privată a salariatului în era digitală*. În: *Impactul transformărilor social-economice și tehnologice la nivel național, european și mondial*, 2015, nr.5, vol.5, p.190.
21. *Ibidem*.
22. Săvoiu A., Căpățînă C. *Op.cit.*, p.89-96, p.90.
23. *Ibidem*, p.89-96, p.91.
24. Resolution 428 (1970) of Parliamentary Assembly, 23 January 1970 (18th Sitting) *Declaration on mass communication media and Human Rights*. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15842&lang=en> (accesat: 06.03.2017).
25. Bogdan A.-I., Farcas A.-V. *Aspecte teoretice și practice privind dreptul la viață privată*. În: *Academica Science Journal Studia Series*, No. (8) 3 – 2014, ISSN:2285-9314. <http://academica.udcantemir.ro/wp-content/uploads/article/studia/s8/S8A10.pdf>
26. Dijmărescu D.-M. *Op.cit.*, p.139.
27. Ifrim I., Ionescu R.-O. Protecția penală a vieții sociale și intime a persoanei, p.511-514. http://journaldatabase.info/download/pdf/roxana_oana_ionescu_criminal (accesat: 06.03.2017)
28. *Ibidem*, p.514.
29. Slăvoiu R. *Op.cit.*, p.11.
30. Dijmărescu D.-M. *Op.cit.*, p.125.
31. *Ibidem*, p.139-142.
32. Bogdan A.-I., Farcas A.-V. *Op.cit.*,
33. *Ibidem*.
34. *Ibidem*.
35. Ifrim I., Ionescu R.-O. *Op.cit.*, p.514.
36. Slăvoiu R. *Op.cit.*, p.13.
37. ABC-ul juridic. Capitolul I. *Noțiuni generale referitoare la infracțiunea de violare a sediului profesional*. <http://abcjuridic.ro/wp-content/uploads/2015/11/VIOLAREA-SEDIULUI-PROFESIONAL.pdf> (accesat: 02.03.2017).
38. Slăvoiu R. *Op.cit.*, p.13.
39. *Ibidem*, p.13-14.

SUBIECTUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.290 ȘI 291 CP RM

*Angela SERBINOV,
doctorand (USM)*

In the present scientific demarche is investigated the subject of offences provided in art.290 and 291 PC RM. It shows that the legal entity cannot be the subject of offence provided in art.291 PC RM, although legislation establishes for its obligations of appropriate storage of firearms and ammunition. The subject of offence provided in art.290 PC RM is general, while the subject of offence provided in art.291 PC RM is special, being the only legal owner of the firearm or ammunition carelessly storage or transmitted to another person. The clause of impunity provided in par. (3) art.290 PC RM operates regardless of whether the person will be criminalized for committing another crime using voluntarily surrendered firearm or ammunition. It demonstrates that because of disorder surrender of firearms and ammunition, mere information the police about the fact of letting these objects in certain places is not sufficient to operate the review impunity clause.

Keywords: firearm; ammunition; the subject of offences; individual; legal entity; special ground for release from criminal liability.

Pentru a fi în prezența unei infracțiuni, este insuficient a identifica obiectul atentării, comportamentul exteriorizat al persoanei, precum și atitudinea psihică a acesteia în raport cu fapta prejudiciabilă săvârșită. Mai este necesar a determina cine poate fi subiect al infracțiunii. Cu alte cuvinte, apare drept indispensabilă condiția identificării unuia din elementele subiective ale componenței de infracțiune. Nu fac excepție de la această regulă nici componențele de infracțiune înscrise la art.290 și 291 CP RM [1].

Legea penală a Republicii Moldova stabilește două categorii de entități pasibile să evolueze în postura de subiect al infracțiunii: persoana fizică și persoana juridică. Accentuăm că subiect al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM poate fi doar persoana fizică, nu și persoana juridică. Acest lucru rezultă foarte clar analizând sistematic sancțiunile normelor de la art.290 și 291 CP RM în raport cu regula statuată la alin.(4) art.21 CP RM, în corespundere cu care persoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în Partea specială din Codul penal. La o analiză atentă a sancțiunilor normelor incriminatoare supuse investigației, surprindem că în textul acestora lipsesc unele sancțiuni caracteristice persoanei juridice. Totuși, suntem de părere că norma de la art.291 CP RM trebuie să conțină pedepse aplicabile persoanei juridice. Considerăm bine-venită instituirea răspunderii penale a persoanei juridice pentru păstrarea neglijentă a armei de foc și a munițiilor. Argumentele noastre sunt următoarele: *primo* – norma de la alin. (1) art.361 C.contr. RM [2] (normă care sancționează, *inter alia*, încălcarea regulilor de deținere a armei individuale și a munițiilor aferente) prevede sancțiunea pentru persoanele juridice; *secundo* – în plan comparat, există legislații penale care prevăd persoana juridică în calitate de subiect al infracțiunii analoage celei de la art.291 CP RM (de exemplu: art.255 din Codul penal al Lituaniei [3] stabilește răspunderea penală a persoanei juridice pentru păstrarea neglijentă a armei de foc sau

a munițiilor); *tertio* – legislația în vigoare a Republicii Moldova conține prevederi ce reglementează procesul de procurare, deținere și folosire a armelor și munițiilor de către persoane juridice (este vorba de capitolul V din Legea Republicii Moldova privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr.130 din 08.06.2012 [4] (în continuare – Legea nr.130/2012), precum și de capitolul XVIII din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr.293 din 23.04.2014 [5] (în continuare – Hotărârea Guvernului nr.293/2014) și care stabilesc obligații de păstrare corespunzătoare a armelor de foc și a munițiilor. Deci, legislația stabilește pentru persoana juridică obligații de păstrare corespunzătoare a armei de foc și a munițiilor, fără să stabilească răspunderea penală pentru neexecutarea corespunzătoare a acestora. De altfel, potrivit datelor statistice oferite de Inspectoratul General al Poliției, pe parcursul anului 2015 au fost efectuate 923 de verificări la persoane juridice privind respectarea condițiilor de păstrare a armelor [6], iar pe parcursul primelor zece luni ale anului 2016 – 525 de verificări [7]. În definitiv, propunem legiuitorului să instituie răspunderea penală a persoanei juridice pentru păstrarea neglijentă a armei de foc și a munițiilor, recomandare sugerată și în doctrina juridică [8, p.22].

În altă privință, menționăm că persoanei fizice, subiect al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM, îi corespund anumite semne, și anume: caracterul fizic; vârsta și responsabilitatea. **Caracterul fizic** al persoanei rezultă din esența unui atare subiect al infracțiunii presupunând, în acord cu art.17 C.civ. RM [9], omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile.

Vârsta constituie un alt semn obligatoriu al subiectului infracțiunii. Capacitatea persoanei de a înțelege caracterul prejudiciabil al celor comise, precum și de a dirija propriile acțiuni sunt în strictă dependență de vârsta subiectului. Prin urmare, vârsta nu constituie, pur și simplu, un număr de ani trăiți de persoana fizică. În

dreptul penal vârsta are o altă semnificație, și anume: aceea de categorie juridică ce determină aptitudinea persoanei de a discerne între bine și rău. L.M. Altâmbaeva menționează, just, că vârsta, ca totalitate a anilor calendaristici împliniți și ca o capacitate de a conștientiza integral caracterul de fapt și pericolul social al acțiunilor (inacțiunilor) sale, precum și de a le dirija, constituie o condiție obligatorie și necesară pentru angajarea răspunderii penale [10, p.58].

Luând în calcul faptul că posibilitatea de a fi subiect al infracțiunii este determinată, inclusiv, de atingerea de către om a unei anumite vârste, A.A. Fedonkina subliniază că legiuitorul, la stabilirea vârstei minime, se orientează spre identificarea capacității persoanei de a dirija propriul comportament ținând cont de normele legale și sociale [11, p.42]. I.A. Kuznețova și A.V. Kuznețov punctează că criteriile de stabilire a vârstei răspunderii penale le constituie nivelul de socializare a persoanei (criteriul intelectual și cel volitiv), gradul de prejudiciabilitate al faptei comise, precum și forma vinovăției [12, p.116]. Atingerea vârstei răspunderii penale presupune, de asemenea, prezența la persoană a capacității de a percepe corect pedeapsa penală aplicată; or, doar în aceste cazuri pot fi realizate scopurile pedepsei penale [13, p.8]. Pornind de la aceste premise, legiuitorul moldav a ținut să stabilească vârsta minimă a răspunderii penale de 16 ani (alin.(1) art.21 CP RM). Pentru anumite infracțiuni, ca excepție de la regula de bază, s-a decis instituirea vârstei minime de 14 ani pentru a fi subiect al infracțiunii.

În ceea ce privește infracțiunile analizate, menționăm că din textul alin.(1) și (2) art.21 CP RM reiese că subiect al infracțiunilor specificate la alin.(1) art.290 și la art.291 CP RM poate fi persoana fizică care a atins vârsta minimă de 16 ani. Totodată, subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.290 CP RM (forma agravată a infracțiunii) poate fi persoana fizică care a împlinit vârsta de 14 ani.

În ipoteza procurării, păstrării, purtării etc. ilegale a armei de foc sau a munițiilor de către o persoană care a atins vârsta de 14 ani în vederea săvârșirii unei infracțiuni pentru care vârsta răspunderii penale este de 14 ani, făptuitorul nu va fi tras la răspundere penală în baza art.290 CP RM. Totodată, cele comise urmează a fi catalogate drept pregătire la infracțiunea pentru a cărei comitere a procurat, păstrat, purtat etc. ilegal arma de foc sau munițiile.

În alt registru, în contextul vârstei subiectului infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM apare următoarea întrebare: care va fi soluția de calificare în ipoteza în care două persoane (una de 14 ani, iar alta de 16 ani) participă la săvârșirea infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM, atunci când una din ele realizează nemijlocit latura obiectivă, iar alta nu? De exemplu, persoana care a atins vârsta de 14 ani instigă persoana de 16 ani la săvârșirea infracțiunii. Are vreo influență la calificare vârsta diferită stabilită de legiuitor la alin.(1) și, respectiv, alin.(2) art.290 CP RM pentru tragerea la răspundere penală în baza articolului indicat? Va răspunde penal persoana care a atins vârsta de 14 ani? Se va reține circumstanța agravantă consemnată la lit.b)

alin.(2) art.290 CP RM în acțiunile acestor persoane, avându-se în vedere că vârsta răspunderii penale pentru varianta agravată a infracțiunii prevăzute la lit.b) alin.(2) art.290 CP RM este de 14 ani? Căutând răspuns la aceste întrebări, menționăm următoarele: pentru a fi incidentă circumstanța agravantă stipulată la lit.b) alin.(2) art.290 CP RM, este necesar, *inter alia*, ca o persoană care întrunește condițiile cerute de lege pentru a fi subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.290 CP RM să comită această faptă prin intermediul unei alte persoane care nu posedă semnele subiectului infracțiunii stipulate la alin.(1) art.290 CP RM (instituția autoratului mediat). În speță, lipsește autoratul mediat; or, în exemplul reliefat *supra* nu autorul imediat, dar cel mediat nu are vârsta răspunderii penale necesară pentru aplicarea alin.(1) art.290 CP RM. În cele din urmă, conchidem că acțiunile persoanei care determină la săvârșirea infracțiunii nu vor cădea sub incidența legii penale din cauza lipsei vârstei necesare pentru a fi subiect al infracțiunii. Acțiunile persoanei cu vârsta de 16 ani („persoanei instigate”) urmează a fi încadrate potrivit alin.(1) art.290 CP RM, dar nu potrivit lit.b) alin.(2) art.290 CP RM.

Se va schimba oare soluția de calificare în ipoteza inversă, adică atunci când pe post de persoană care determină la săvârșirea infracțiunii evoluează persoana cu vârsta de 16 ani, iar în calitate de executor nemijlocit apare persoana cu vârsta de 14 ani? Considerăm că și în această situație minorul instigat (cu vârsta de 14 ani) nu va fi tras la răspundere penală, acesta neavând vârsta necesară pentru angajarea răspunderii în baza alin.(1) art.290 CP RM, deci neavând calitatea de subiect al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM în varianta-tip. Totodată, acțiunile persoanei cu vârsta de 16 ani vor fi încadrate în tiparul normei de la lit.b) alin.(2) art.290 CP RM, fiind prezentă ipoteza autoratului mediat.

Continuând firul logic, se impune ca firească întrebarea: va opera circumstanța agravantă prevăzută la lit.b) alin.(2) art.290 CP RM în ipoteza în care fapta în varianta-tip este comisă nemijlocit de către două persoane, una având vârsta de 16 ani, iar alta de 14 ani? Considerăm că în această situație, în virtutea voinței legiuitorului, acțiunile celor două persoane trebuie încadrate potrivit lit.b) alin.(2) art.290 CP RM, fiind prezentă ipoteza coautoratului, ambele persoane având vârsta necesară pentru angajarea răspunderii penale. Aceeași soluție de calificare se va reține în situația în care latura obiectivă este realizată nemijlocit de către două sau mai multe persoane cu vârsta de 14 ani.

Sintetizând cele indicate, constatăm următoarea situație discriminatorie: dacă infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM este comisă în coautorat de către o persoană care a atins vârsta de 14 ani și una care a împlinit vârsta de 16 ani, la încadrare trebuie reținută circumstanța agravantă specificată la lit.b) alin.(2) art.290 CP RM; dacă infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM este comisă de către o persoană care a atins vârsta de 16 ani prin intermediul unei alte persoane cu vârsta de 14 ani, cea din urmă nu poate fi supusă răspunderii penale, în timp ce acțiunile primei persoane se vor încadra în tiparul lit.b) alin.(2) art.290 CP RM (ipoteza autoratu-

lui mediat). Rezultă că soluția de calificare a acțiunilor persoanei care a atins vârsta de 14 ani se află în strictă dependență de rolul juridic îndeplinit de aceasta la săvârșirea infracțiunii: dacă îndeplinește rolul de coautor – aceasta va răspunde penal în baza lit.b) alin.(2) art.290 CP RM; dacă îndeplinește rolul de „instigator” (unde „instigatorul” este persoana care a atins vârsta de 16 ani) – aceasta nu va răspunde penal, în general. O asemenea stare de lucruri ni se pare neclară. Dar tocmai calificativul „de două sau mai multe persoane” de la lit.b) alin.(2) art.290 CP RM, precum și vârsta diferențiată a răspunderii penale stabilită de legiuitor pentru comiterea infracțiunii în varianta-tip și în varianta agravată ne îndeamnă la o asemenea concluzie. Problema rezidă, de fapt, în incoerența de care a dat dovadă legiuitorul la stabilirea diferențiată a vârstei răspunderii penale pentru comiterea infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM. Considerăm că legiuitorul trebuie să stabilească o vârstă uniformă pentru ambele alineate.

În același context, urmează să decidem care trebuie să fie vârsta răspunderii penale a celorlalți participanți la infracțiune pentru angajarea răspunderii penale în baza art.290 CP RM. E posibil ca complicele sau organizatorul cu vârsta de 14 ani să fie trași la răspundere penală în baza articolului nominalizat? Răspunzând la această întrebare, menționăm că pentru a trage la răspundere penală în baza alin.(1) art.290 CP RM este imperios ca persoana să fi atins vârsta de 16 ani. În același timp, deși vârsta răspunderii penale pentru fapta infracțională prevăzută la alin.(2) art.290 CP RM, este de 14 ani, este cu neputință ca complicele sau organizatorul să răspundă potrivit alineatului indicat pentru simpla faptă de contribuire sau organizare a activității infracționale a unei alte persoane; or, pentru angajarea răspunderii penale în baza lit.b) alin.(2) art.290 CP RM este necesar ca cel puțin două persoane să fi realizat latura obiectivă a infracțiunii (ceea ce nu este caracteristic activității compliceului și organizatorului) sau ca o persoană care întrunește semnele subiectului infracțiunii să fi comis infracțiunea prin intermediul altei persoane care nu posedă astfel de semne (ipoteză și de această dată străină situației noastre). Cu alte cuvinte, dacă un complice cu vârsta de 14 ani contribuie la săvârșirea infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM de către o altă persoană, primul nu va răspunde penal. Ca și excepție, complicele sau organizatorul cu vârsta de 14 ani pot răspunde potrivit alin.(2) art.290 CP RM doar în ipoteza în care aceștia contribuie sau organizează comiterea nemijlocită a infracțiunii de către două sau mai multe persoane care posedă semnele subiectului infracțiunii ori contribuie sau organizează comiterea infracțiunii de către o persoană care are semnele subiectului infracțiunii împreună sau prin intermediul altei persoane care nu posedă semnele subiectului infracțiunii. Deci, organizatorul sau complicele va răspunde penal doar dacă este prezent calificativul „de două sau mai multe persoane”. În aceste condiții, apare întrebarea: este oare echitabil ca în situații practic similare un complice având vârsta de 14 ani să răspundă penal, iar altul să nu răspundă? Este oare corect ca complicele cu vârsta de 14 ani care ajută o altă persoană la comiterea infracțiunii prevăzute

la alin.(1) art.290 CP RM să nu răspundă penal, în timp ce același complice care ajută două persoane la realizarea laturii obiective a infracțiunii să răspundă penal în baza lit.b) alin.(2) art.290 CP RM, evident, cu trimitere la alin.(5) art.42 CP RM?

În vederea eliminării unor asemenea disensiuni, reiterăm poziția noastră de a fi stabilită o vârstă uniformă a răspunderii penale pentru comiterea infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM. În concret, sugerăm legiuitorului să stabilească atât pentru varianta agravată a infracțiunii, cât și pentru varianta-tip vârsta de 14 ani a răspunderii penale. În calitate de argumente suplimentare invocăm aserțiunile autorului rus Iu.V. Zagainova: „Necesitatea coborârii vârstei răspunderii penale până la 14 ani este dictată de răspândirea unei astfel de fapte infracționale, lipsind oarecare dubii că minorul la această vârstă înțelege semnificația pe care o comportă arma. Plus la aceasta, stabilirea vârstei răspunderii penale de la 14 ani va determina amplificarea procesului de prevenire a săvârșirii unor atare infracțiuni” [14, p.18]. I.I. Bikeev adaugă: „În ziua de astăzi, începând cu vârsta de 14 ani, minorii sunt în stare să conștientizeze pericolul social al manipulărilor ilegale cu armele. Informația cu privire la diversele omoruri, luări de ostatici, vânzări de arme a devenit una cotidiană. Diada «bine-rău» față de armament este astăzi evidentă pentru copii” [15, p.19]. Mai mult, E.S. Dubonosov și Iu.I. Skoropupov punctează că păstrarea ilegală a armei și a munițiilor a devenit o infracțiune la „modă” în rândul minorilor [16, p.38]. De menționat că și alți autori sunt de părere că limita minimă de vârstă pentru angajarea răspunderii penale în baza art.222 CP FR (normă analogică celei de la art.290 CP RM) trebuie să fie de 14 ani [17, p.17; 18, p.18; 19, p.22].

În aceeași ordine de idei, cu titlu de recomandare legislativă, sugerăm instituirea vârstei răspunderii penale de 14 ani și pentru fabricarea și sustragerea armei de foc sau a munițiilor, incriminarea separată a cărora a fost propusă argumentat în secțiunea dedicată analizei laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM.

În fine, cu titlu de *de lege ferenda*, propunem ca la alin.(2) art.21 CP RM (normă ce conține lista infracțiunilor pentru care vârsta răspunderii penale este de 14 ani) să fie inserate normele de incriminare care sancționează faptele infracționale sus-enunțate.

În alt registru, reiterăm că vârsta răspunderii penale pentru aplicarea art.291 CP RM este de 16 ani. După cum se va vedea *infra*, subiect al infracțiunii în cauză poate fi doar posesorul legal al armei de foc sau al munițiilor. Totodată, în acord cu prevederile alin.(1) art.7 din Legea nr.130/2012, permisul de procurare a armelor letale și neletale supuse autorizării și, după caz, permisul de armă se acordă persoanelor care au împlinit vârsta de 21 de ani. Astfel, deși legea penală stabilește vârsta generală a răspunderii penale pentru păstrarea neglijentă a armei de foc și a munițiilor, totuși este cu neputință ca o persoană cu vârsta cuprinsă între 16 și 21 de ani să apară pe post de subiect al infracțiunii enunțate. Or, până la vârsta de 21 de ani persoana nu poate poseda legal o armă de foc sau muniții. În astfel

de cazuri, subliniază M.A. Liubavina, putem vorbi despre existența unei vârste speciale a răspunderii penale [20, p.30]. Într-adevăr, deși legea penală instituie două limite generale ale vârstei răspunderii penale (16 ani – regula, 14 ani – excepția), din conținutul unor norme de incriminare concrete pot fi desprinse și alte limite speciale ale vârstei răspunderii penale. În acest sens, norma de la art.291 CP RM este un exemplu elocvent.

Următorul semn al subiectului infracțiunii – persoană fizică – asupra căruia ne vom opri îl constituie **responsabilitatea**. Nu este suficient ca persoana să fi atins o anumită vârstă pentru a fi trasă la răspundere penală. Este necesar ca aceasta să fie aptă de a conștientiza caracterul prejudiciabil al faptei comise, precum și să aibă posibilitatea de a-și dirija propriul comportament. Susținem poziția doctrinară, potrivit căreia poate purta răspundere pentru faptele sale, inclusiv răspundere penală, doar persoana care percepe adecvat realitatea, prevede urmările faptelor sale și poate dirija propriul comportament, adică persoana fizică responsabilă [20, p.7]. Evident, responsabilitatea persoanei fizice se află în strânsă legătură cu vârsta acesteia. Nu poți cere prezența capacității de a discerne între bine și rău de la o persoană fizică cu o vârstă fragedă. Corect se menționează în teoria dreptului penal că atingerea vârstei răspunderii penale determină apariția unei așa condiții a răspunderii penale, cum este responsabilitatea persoanei [12, p.115].

Legiuitorul definește responsabilitatea la art.22 CP RM ca fiind starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile. Din textul de lege enunțat rezultă cele două momente ale responsabilității: *a) momentul intelectual* – capacitatea persoanei de a conștientiza caracterul socialmente periculos al celor comise; *b) momentul volitiv* – aptitudinea persoanei de a-și exprima dorința prin acte materiale exteriorizate și posibilitatea de a regla aceste acte.

După cum punctează M.Grama, responsabilitatea este o condiție *sine qua non* pentru ca o persoană să fie răspunzătoare penal pentru fapta sa, iar în dreptul nostru penal, care consideră vinovăția ca trăsătură esențială a infracțiunii, responsabilitatea este o condiție pentru existența subiectului infracțiunii, fiindcă nu poate exista vinovăție acolo unde lipsesc cei doi factori, intelectual și volitiv, necesari pentru existența vinovăției și care marchează, totodată, prezența responsabilității [21, p.129]. Persoanele lipsite de astfel de calități ce derivă din conștiință și voință, adică cele care nu conștientizează caracterul prejudiciabil al faptei sau, dacă și înțeleg, nu pot să-și dirijeze acțiunile (inacțiunile), sunt recunoscute drept iresponsabile; deci, acestea nu pot fi supuse răspunderii penale și, respectiv, pedepsei penale.

Rezumând, reținem că nu va fi supusă răspunderii și pedepsei penale persoana care a comis în stare de iresponsabilitate una dintre infracțiunile prevăzute la art.290 și 291 CP RM. Prezența iresponsabilității denotă lipsa responsabilității penale ca semn constitutiv obligatoriu al persoanei fizice subiect al infracțiunii.

În altă ordine de idei, se profilează întrebarea: pentru încadrarea celor comise potrivit art.290 și 291 CP RM, este necesar ca subiectul să posede anumite calități speciale sau este suficient ca acesta să întrunească semnele generale ale subiectului infracțiunii, analizate *supra*? Cu alte cuvinte, subiectul infracțiunilor investigate este unul special sau nu? Până a răspunde la această întrebare vom încerca să reproducem câteva definiții ale subiectului special. După M.A. Liubavina, subiect special al infracțiunii este persoana fizică responsabilă care a atins vârsta răspunderii penale și care posedă unul sau mai multe semne suplimentare obligatorii, prevăzute în norma concretă din Partea specială a Codului penal [20, p.52]. În accepțiunea lui M.V. Cesnokov, prin subiect special trebuie de înțeles persoana fizică responsabilă care a atins o anumită vârstă stabilită de legea penală, înzestrată cu semne suplimentare, prevăzute expres în dispoziția articolului din Codul penal sau rezultate implicit din acesta, precum și din normele altor ramuri de drept [22, p.3]. În opinia noastră, aceste definiții sunt prea restrictive, deoarece nu scot în evidență posibilitatea evoluării persoanei juridice în postura de subiect special. În același timp, sunt clare opticele autorilor susținuți, acestea fiind în concordanță cu reglementările penale ale Federației Ruse, care nu stabilesc persoana juridică în calitate de subiect al infracțiunii. Se pretează cadrului legal național definiția subiectului special dată de R.Popov, în opinia căruia acesta este reprezentat de persoana fizică sau juridică, care, în afară de calitățile generale cerute de Partea generală a Codului penal, trebuie să posede calitățile speciale cerute de norma din Partea specială a Codului penal, în care se stabilește răspunderea pentru acea infracțiune [23, p.79]. Pentru a fi în prezența subiectului special, enunță St.Copețchi, este necesar ca, pe de o parte, semnele ce caracterizează un asemenea subiect să fie indicate explicit sau implicit în norma de drept ce stabilește răspunderea penală pentru o infracțiune concretă, iar, pe de altă parte, aceste semne trebuie să fie suplimentare în raport cu semnele generale ale subiectului infracțiunii [24, p.87].

Care semne ale subiectului infracțiunilor analizate sunt stabilite explicit sau implicit în dispoziția normelor de incriminare și sunt suplimentare în raport cu semnele generale ale subiectului infracțiunii (caracterul fizic, vârsta, responsabilitatea)? Interpretând sistematic normele de la art.290 și 291 CP RM, inclusiv în coraport cu alin.(1) art.361 C.contr. RM, precum și cu prevederile Legii nr.130/2012, ajungem la concluzia că subiect al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM poate fi oricare persoană fizică responsabilă care a atins vârsta răspunderii penale convenite, în timp ce subiect al infracțiunii specificate la art.291 CP RM poate fi doar persoana fizică responsabilă care a atins vârsta convenită și care este deținătorul legal al armei de foc sau al munițiilor păstrate neglijent sau transmise unei alte persoane. Așadar, subiectul infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM este general. În contrast, subiectul infracțiunii consemnate la art.291 CP RM este special. Calitatea specială a subiectului infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM, pe de o parte, este suplimentară în raport cu cele generale, iar pe de altă parte, este stabilită implicit

în textul normei de incriminare. Din perspectiva dreptului comparat, legiuitorul tadjik a prevăzut expres în textul art.197 din Codul penal [25] (normă similară cu cea de la art.291 CP RM) calitatea specială a subiectului infracțiunii, și anume: posesorul legal al armei de foc sau al munițiilor. Calitatea specială a subiectului infracțiunii este specificată expres și în art.300 din Codul penal al Republicii Belarus [26], precum și în art.702 din Codul penal al Italiei [27] (norme corespondente celor de la art.291 CP RM).

Calitatea specială a subiectului infracțiunii specificate la art.291 CP RM rezultă din esența juridică a unei atare incriminări. *Supra*, în contextul elementului material al infracțiunii investigate, am demonstrat că, spre deosebire de infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM, păstrarea neglijentă a armei de foc și a munițiilor implică, drept situație premisă, posedarea legală a numitelor entități. În caz contrar, cele comise trebuie calificate potrivit art.290 CP RM. În context, invocăm următoarele prevederi din Legea nr.130/2012 care să confirme justetea afirmației că subiect al infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM poate fi doar persoana care posedă legal arma de foc sau munițiile: armele deținute de persoanele fizice și juridice în condițiile legii (subl. ne aparține) trebuie păstrate la domiciliul ori la sediul acestora (alin. (8) art.4); persoanele fizice și juridice care au dreptul să dețină, să poarte, să folosească, să comercializeze sau, după caz, să repare arme sunt obligate să asigure securitatea lor (subl. ne aparține) (alin.(9) art.4); titularul dreptului de deținere și, după caz, de port și de folosire a armelor letale și neletale supuse autorizării are obligația de a păstra arma înscrisă în permisul de armă în condiții de securitate (subl. ne aparține) și de a nu permite accesul la ea al persoanelor neautorizate (alin.(1) art.14).

Calitatea specială a subiectului infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM a fost evidențiată în următoarea speță din practica judiciară: *inculpatul, deținând permis de portarmă nr.21357, neglijent a păstrat pistolul de model „JJ-75” în automobilul personal* [28]. Și în literatura de specialitate se susține că subiectul infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM este unul special [29, p.637; 30, p.572; 8, p.20; 31, p.233; 32, p.25; 33, p.27]. Alți autori însă opinează că subiectul infracțiunii analizate este general. Bunăoară, T.F. Mineazeva și A.D. Baranov susțin că subiectul infracțiunii prevăzute la art.224 CP FR (normă analogică cu cea de la art.291 CP RM – *n.a.*) este unul general, și anume: persoana fizică responsabilă care a atins vârsta de 16 ani și este posesor legal al armei de foc [34, p.559; 35, p.22]. Observăm că cei doi autori se contrazic atunci când afirmă că subiectul infracțiunii este unul general; or, ambii susțin cu vehemență obligativitatea posedării de către făptuitor a armei de foc în baza unui temei legal. Accentuăm că anume această din urmă caracteristică imprimă subiectului infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM o calitate specială.

În alt registru, în doctrină se arată că subiect al infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM poate fi orice persoană fizică responsabilă care a atins vârsta de 16 ani și care este dotată legal cu armă de foc și cu mu-

niții, precum și persoana care le deținea ilegal, doar că această din urmă persoană va purta răspundere pentru concurs de infracțiuni – art.290 și 291 CP RM [36, p.430]. Tot așa și I.Macari relevă că dacă persoana păstrează ilegal arma de foc sau muniția, atunci cele comise formează cumul de infracțiuni ((*a se citi* concurs de infracțiuni – *n.a.*) art.290 și 291 CP RM) [37, p.334]. De asemenea, în opinia lui P.S. Mațișevski, persoana care păstrează neglijent o armă deținută ilegal trebuie să răspundă penal pentru concurs de infracțiuni: pentru păstrarea ilegală a armei de foc și pentru păstrarea neglijentă a armei de foc [38, p.25]. După A.Borodac, dacă arma de foc și munițiile aferente se află la vinovat ilegal și el încalcă regulile și condițiile de păstrare a acestora, infracțiunea prevăzută la art.291 CP RM intră în concurs cu infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM [36, p.429]. Pe aceeași undă se află T.F. Mineazeva și M.H. Rustambaev [34, p.559; 39, p.398]. De altă părere este A.A. Zadoian, potrivit căruia: „Interpretarea sistematică a normei de la art.224 CP FR (normă corespondentă celei de la art.291 CP RM – *n.a.*) permite tragerea concluziei: arma de foc trebuie să se afle asupra persoanei în baza unui temei legal, fapt confirmat prin actele corespunzătoare (autorizație, permis etc.). Dacă persoana păstrează ilegal arma de foc și în același timp încalcă regulile de păstrare, cele comise sunt cuprinse de art.222 CP FR (articol analogic cu art.290 CP RM – *n.a.*), nefiind necesară calificarea suplimentară potrivit art.224 CP FR” [40, p.181]. De aceeași părere sunt și alți autori [41, p.514; 35, p.23; 42, p.647]. În ce ne privește, îmbrățișăm cea din urmă poziție. În niciun caz păstrarea neglijentă a armei de foc sau a munițiilor deținute ilegal nu poate fi încadrată potrivit normei de la art.291 CP RM; or, nu poți pretinde respectarea regulilor de păstrare a acestor obiecte unei persoane care le deține ilegal. Corect punctează L.Brînza și Gh.Reniță că subiect al infracțiunii statuate la art.291 CP RM este persoana care deține autorizația de păstrare a armelor de foc sau a munițiilor, în caz contrar, nu i-ar reveni obligația să le păstreze în siguranță și să nu le transmită în condiții de ilegalitate altor persoane [8, p.23; 43, p.118]. În consecință, în atare ipoteză trebuie aplicat doar art.290 CP RM. Concurs dintre infracțiunile prevăzute la art.290 și 291 CP RM poate fi doar în ipoteza în care făptuitorul, în același timp, păstrează neglijent o armă de foc deținută în condiții legale, precum și o armă de foc deținută în lipsa autorizației corespunzătoare.

În altă ordine de idei, în doctrină se opinează că purtarea și deținerea armei de foc sau a munițiilor nu poate avea ca autor decât o singură persoană [44, p.476; 45, p.291]. În contrast, alți autori sunt de părere că în cazul deținerii și purtării este posibil uneori și coautoratul, dându-se ca exemplu soțul și soția care dețin împreună, ascunsă în locuința lor, o armă sau mai multe persoane hotărâte să săvârșească o infracțiune – prin asociere – au un sediu clandestin unde dețin, fără drept, arme [46, p.292]. În opinia noastră, poate fi coautorat la infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM, atunci când aceasta apare în modalitatea de păstrare sau de purtare ilegală a armei de foc sau a munițiilor. Nu avem motive

să afirmăm contrariul. M.Grama susține că coautoratul este cu neputință la infracțiunile cu autor unic, adică la infracțiunile care nu pot fi săvârșite nemijlocit decât de o singură persoană [47, p.60]. Infracțiunea analizată nu poate fi atribuită la categoria infracțiunilor cu autor unic. Exemplele prezentate *supra* demonstrează acest lucru. Posibilitatea coautoratului la infracțiunea consemnată la art.290 CP RM ne-o confirmă implicit legiuitorul prin inserarea în textul variantei agravate de la art.290 CP RM a calificativului „de două sau mai multe persoane”; or, după cum se va vedea *infra* (în contextul analizei respectivului semn circumstanțial), una dintre ipotezele circumstanței agravante nominalizate o constituie coautoratul.

În alt context, precizăm că subiect al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM poate fi, inclusiv, cetățeanul străin, fapt reținut și în practica judiciară [48]. Nu este exclus ca cetățeanul străin să apară și în postura de subiect al infracțiunii consemnate la art.291 CP RM. Aceasta deoarece Legea nr.130/2012 stabilește și pentru cetățenii străini reguli privind deținerea armelor letale și neletale și a munițiilor aferente.

În fine, în ipoteza în care regulile de păstrare a armelor de foc sau a munițiilor sunt încălcate de către un militar în legătură cu îndeplinirea de către acesta a serviciului militar, cele comise nu cad sub incidența art.291 CP RM, dar pot constitui conținutul unei incriminări aparte. De exemplu, este angajată răspunderea penală în baza alin.(3) art.381 CP RM în situația pierderii sau deteriorării, în urma încălcării regulilor de păstrare, a armelor, munițiilor, încredințate spre a fi folosite în timpul serviciului. La calificare trebuie reținut art.373 CP RM în ipoteza în care făptuitorul încalcă regulile de mânăuire a armelor, de manipulare a munițiilor, dacă aceasta a cauzat vătămarea ușoară sau medie a integrității corporale sau a sănătății, vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, decesul unei persoane, alte urmări grave, decesul a două sau a mai multor persoane.

În altă privință, în perimetrul de cercetare destinat subiectului infracțiunii urmează să supunem investigației **clauza de impunitate** stipulată la alin.(3) art.290 CP RM. Pentru început menționăm că la art.53 CP RM sunt consemnate temeiurile generale de liberare de răspundere penală. În același timp, legislația penală a Republicii Moldova prevede un șir întreg de temeiuri speciale de liberare de răspundere penală pentru comiterea anumitor infracțiuni. Aceste temeiuri sunt inserate în cadrul normelor din Partea specială a Codului penal. În această categorie se include și clauza de impunitate, stabilită la alin.(3) art.290 CP RM. În ceea ce privește rolul acesteia, în doctrină se arată că stipularea unei atare clauze de impunitate în cadrul art.290 CP RM este rezultatul necesității de a optimiza protecția juridică a relațiilor sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică [49, p.107]. Plus la aceasta, se opinează că respectivul temei de liberare de răspundere penală contribuie la prevenirea infracțiunilor ce pot fi comise cu ajutorul armelor, precum și la investigarea și descoperirea acestor infracțiuni [50, p.100; 49, p.109]. La fel, așa cum enunță E.P. Kim și K.A. Kostenko, predarea benevolă a armelor păstrate ilegal permite: scoaterea acestora

din traficul ilicit, prevenirea folosirii la săvârșirea altor infracțiuni, precum și, concomitent, prevenirea recidivismului și îndreptarea persoanei care a comis infracțiunea pe calea corectării [51, p.17]. Nu în ultimul rând, clauza de impunitate stabilită la art.290 CP RM (și nu doar) are drept scop diminuarea volumului de lucru al persoanelor împuternicite să aplice legea penală.

Prezența acestei prevederi încurajatoare în Partea specială a Codului penal, menționează Gh.Gladchi și B.Glavan, este condiționată de faptul că infracțiunea legată de circulația ilegală a armelor de foc și a munițiilor creează condiții favorabile pentru comiterea altor infracțiuni mult mai grave soldate cu victime omenești ca urmare a aplicării neîndemânatică a acestor obiecte de către alte persoane [52, p.136]. P.S. Matîșevski invocă că în astfel de cazuri infracțiunea comisă își pierde din pericolul social și însăși persoana încetează a mai fi socialmente periculoasă [38, p.23].

Până a trece la caracterizarea propriu-zisă a clauzei de impunitate prevăzute la alin.(3) art.290 CP RM, ținem să notăm următorul lucru: temeiul special de liberare de răspundere penală inserat la alin.(3) art.290 CP RM este unul obligatoriu; aceasta înseamnă că persoanele abilitate cu aplicarea legii penale sunt obligate să libereze persoana de răspundere penală în situația în care făptuitorul predă de bunăvoie armele de foc sau munițiile deținute ilegal. Această constatare rezultă din expresia „este liberată de răspundere penală” din textul alin.(3) art.290 CP RM, comparativ cu unele temeiuri generale de liberare de răspundere penală, unde legiuitorul folosește cuvântul „poate” (de exemplu: liberarea de răspundere penală a minorilor (art.54 CP RM), liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională (art.55 CP RM)).

Tot aici precizăm că în dispoziția normei de la alin.(3) art.290 CP RM este înscrisă o clauză de impunitate, nu însă o clauză menită să înlăture caracterul penal al faptei. În acest sens, susținem punctul de vedere exprimat de K.V. Obrajiev, potrivit căruia liberarea de răspundere penală a persoanei care a predat benevol armele și munițiile nu presupune lipsa semnelor componente de infracțiune [53, p.23]. Dezvoltând ideea, același autor relevă că acțiunile ilegale întreprinse în privința armelor și munițiilor formează o componentă de infracțiune consumată din momentul realizării acestora, în timp ce predarea benevolă a armelor și munițiilor constituie o activitate postcriminală ce formează temei pentru liberarea de răspundere penală, dar nicicum nu poate exclude semnele componente de infracțiune deja existente [53, p.23]. Comparativ cu clauzele care înlăture caracterul penal al faptei, clauzele de impunitate sunt aplicabile doar în situația în care în acțiunile făptuitorului sunt prezente semnele constitutive ale unei componente de infracțiune concrete. Însă, clauzele care înlăture caracterul penal al faptei din start presupun lipsa unei componente de infracțiune. Fapta comisă sub imperiul unei astfel de împrejurări nu poate fi considerată infracțiune, în general.

Iar acum să trecem în revistă aspectele definitorii ale clauzei de impunitate supuse examinării. Preliminar, consemnăm că, potrivit alin.(3) art.290 CP RM, per-

soana care a predat de bunăvoie arma de foc sau munițiile pe care le deținea, fără autorizația corespunzătoare, este liberată de răspundere penală. Din textul normei citate, desprindem cerința obligatorie pentru aplicarea respectivului temei de liberare de răspundere penală, și anume: caracterul benevol al predării armelor de foc sau a munițiilor. În context se impune a da răspuns la întrebările: Care sunt particularitățile unei predări benevole? Care sunt ipotezele în care funcționează clauza de impunitate examinată avându-se în vedere prezența caracterului benevol al predării? Răspunzând la prima întrebare, considerăm utilă reproducerea punctului de vedere exprimat de S.Brînza și V.Stati pe marginea temeiului special de liberare de răspundere penală, specificat la alin.(5) art.217 CP RM, care însă prin extrapolare poate fi utilizat în contextul analizei clauzei de impunitate stipulată la alin.(3) art.290 CP RM: „Caracterul benevol al predării se exprimă în absența unei situații în care persoana respectivă se vede nevoită să predea mijloacele, deoarece ele, într-un fel sau altul, oricum vor fi confiscate. Dimpotrivă, caracterul benevol este prezent în situația în care persoana în cauză avea posibilitatea să dețină în continuare mijloacele narcotice sau psihotrope, însă le-a predat benevol [54, p.1129]”. În viziunea lui T.F. Mineazeva, caracterul benevol al predării armei de foc sau al munițiilor constă în aceea că persoana transmite, din propria voință, obiectele enunțate către organele de drept, cu condiția că aceasta avea posibilitatea de a le păstra și în continuare [30, p.570]. Gh.Gladchi și B.Glavan sunt de părere că prin predare benevolă a armei de foc și a munițiilor trebuie de înțeles situația în care persoana a avut posibilitatea reală de a le deține sau a le poseda în continuare, însă a ales să le predea din propria voință autorităților [52, p.136]. Lipsa unei astfel de posibilități (atunci când persoana este constrânsă să predea armele de foc sau munițiile) nu poate fi catalogată drept predare benevolă. În acest sens, exemplificativ este următorul extras dintr-o speță din practica judiciară: „*Instanța de apel a conchis că inculpatul nu a predat de bunăvoie arma de foc; inculpatul a fost pus în situația de a preda arma de foc în procesul percheziției efectuate la domiciliul acestuia (subl. aparține) de către organele abilitate și, prin urmare, instanța de fond neîntemeiat a încetat procesul penal în privința lui M.C., care a săvârșit infracțiunea prevăzută de alin.(1) art.290 CP RM, în temeiul și dispoziției alin.(3) art.290 CP RM*” [55].

În opinia lui M.H. Rustambaev, pentru aplicarea clauzei de impunitate analizate trebuie întrunite trei condiții obligatorii: a) făptuitorul să nu fi săvârșit vreo infracțiune prin folosirea armei până la predarea ei; b) făptuitorul să fi predat toate armele și munițiile deținute ilegal; c) obiectele deținute ilegal trebuie predate benevol, din inițiativa făptuitorului, dar nu și a organelor de drept [39, p.398].

Nu putem accepta prima și a treia condiție enunțate de autorul citat. Nu considerăm obligatorie condiția ca făptuitorul să nu fi săvârșit vreo infracțiune prin folosirea armei predate. O asemenea condiție nu este specificată nici explicit, nici implicit în textul alin.(3) art.290 CP RM. Legiuitorul nu leagă liberarea de răs-

pundere penală pentru purtarea, păstrarea etc. ilegală a armei de foc sau a munițiilor de comportamentul persoanei exprimat în utilizarea acestor obiecte la săvârșirea altor ilegalități. Deci, pentru a fi incidentă clauza de impunitate examinată este posibil ca făptuitorul să fi săvârșit un omor intenționat cu folosirea armei de foc deținută ilegal și ulterior predată benevol organului de poliție. Astfel, conchidem că în cazul predării benevole a armelor de foc și a munițiilor, persoana este liberată de răspunderea penală în baza art.290 CP RM, indiferent de faptul dacă aceasta urmează a fi supusă răspunderii penale pentru comiterea unei alte infracțiuni. Nu de aceeași părere sunt legiuitorii unor state străine care condiționează aplicabilitatea clauzei de impunitate analizate de comportamentul persoanei exprimat în utilizarea armei de foc sau a munițiilor deținute ilegal. În art.235 Cod penal al Armeniei [56], art.287 Cod penal al Kazahstanului [57], art.236 Cod penal al Georgiei [58], art.228 Cod penal al Azerbaidjanului [59], art.287 Cod penal al Turkmenistanului [60], art.235 Cod penal al Letoniei [61] este inserată condiția ca, pentru a fi aplicabil temeiul liberării de răspundere penală, în acțiunile făptuitorului trebuie să lipsească semnele constitutive ale unei alte componente de infracțiune.

De asemenea, avem rezerve și față de condiția invocată de autorul sus-citat ca obiectele deținute ilegal de făptuitor să fie predate benevol, din inițiativa sa, dar nu și a organelor de drept. Nici această condiție nu transpare din textul alin.(3) art.290 CP RM. E și firesc să fie așa. O altă interpretare este una extensivă și defavorabilă făptuitorului. Prin urmare, nu interesează cui aparține inițiativa de predare a bunurilor (făptuitorului, organelor de poliție sau altor persoane). Relevant e ca făptuitorul să fi predat de bunăvoie armele de foc sau munițiile deținute ilegal. Cu acest prilej, X.Ulianovschi enunță: „Practica judiciară recunoaște prin caracter benevol atât predarea obiectelor din proprie inițiativă, cât și la cererea unor terțe persoane” [42, p.647]. Cu privire la acest aspect, S.Brînza și V.Stati subliniază: „Predarea benevolă poate avea loc în rezultatul: 1) propriei inițiative a făptuitorului; b) îndemnului altor persoane; 3) solicitării autorităților” [29, p.634; 62, p.586]. În plan comparat, potrivit subsecțiunii 4 din secțiunea 1 a capitolului 41 din Codul penal al Finlandei [63], pentru a opera clauza de impunitate, este obligatoriu ca inițiativa de predare a armelor să parvină din partea posesorului ilegal al armei.

În același timp, susținem opinia lui M.H. Rustambaev, potrivit căruia pentru aplicarea clauzei de impunitate examinate, este necesar ca făptuitorul să fi predat toate armele și munițiile deținute ilegal. Într-adevăr, predarea fragmentară a armelor de foc sau a munițiilor nu poate determina invocarea temeiului de liberare de răspundere penală analizat, deoarece făptuitorul continuă să dețină ilegal armele de foc sau munițiile nepredate.

În altă privință, menționăm că clauza de impunitate analizată este aplicabilă, indiferent de tipul acțiunii prejudiciabile înscrise în dispoziția normei de la art.290 CP RM, săvârșită de făptuitor. În planul dreptului comparat, legiuitorul belarus a decis să nu admită liberarea

de răspundere penală în ipoteza în care făptuitorul recurge la comercializarea armelor de foc și a munițiilor (art.295 Cod penal al Republicii Belarus [26]).

În alt context, precizăm că legea nu leagă predarea armelor și a munițiilor de motivul care a determinat un astfel de comportament al făptuitorului, precum și de circumstanțele care au precedat un astfel de comportament sau care au influențat luarea deciziei de a preda bunurile în cauză [64, p.101]. În doctrină se punctează că predarea de bunăvoie a armelor de foc și a munițiilor poate avea loc sub cele mai diverse forme și din diferite motive, iar despre caracterul benevol ne poate mărturisi însuși faptul predării sau comunicarea despre locul aflării lor organelor publice [42, p.647; 65, p.565]. Este cert că predarea va fi considerată benevolă, atunci când făptuitorul merge la organele de drept abilitate și transmite arma sau munițiile deținute ilegal, fără ca organele de drept să cunoască despre faptul deținerii ilegale a respectivelor entități. Caracterul benevol al predării se atestă și atunci când organele de drept cunosc despre faptul purtării, păstrării etc. ilegale a armelor de foc și a munițiilor. Relevant e însă ca făptuitorul să aibă posibilitatea de a deține în continuare nestingherit respectivele obiecte. Or, cunoașterea de către poliție a faptului deținerii ilegale a unor atare obiecte nu-l privează pe făptuitor de posibilitatea deținerii perpetue a acestora, fără a fi influențat din exterior. Tocmai de aceea, într-o atare ipoteză, predarea se va considera benevolă. Deci, pentru aplicarea clauzei de impunitate respective nu contează dacă organele de drept erau sau nu la curent cu faptul purtării, păstrării etc. ilegale a armelor și munițiilor. Totodată, este important ca în această ipoteză făptuitorul să nu fi fost nevoit să predea armele de foc sau munițiile. În caz contrar, predarea nu se va considera benevolă [66, p.26-27].

Dar poate fi oare considerată benevolă predarea armelor de foc sau a munițiilor în procesul efectuării percheziției la domiciliul făptuitorului sau în alt loc în care acesta din urmă păstrează astfel de obiecte? Considerăm că în atare situații este inaplicabilă clauza de impunitate supusă analizei, deoarece făptuitorul se vede nevoit să predea armele sau munițiile deținute ilegal. În mod similar, Iu.S. Belik punctează: „Predarea armelor înainte de petrecerea nemijlocită a acțiunilor de urmărire penală în vederea identificării acestora nu constituie o predare benevolă în sensul clauzei de impunitate analizate, aceasta deoarece, în astfel de cazuri, predarea armelor este una forțată. Vinovatul conștientizează că nu mai are posibilitatea de a deține în continuare arma asupra sa” [67, p.6]. Situația în cauză este detaliat descrisă de normele Codului de procedură penală. În acest sens, în acord cu alin.(5) art.128 CPP RM, în cadrul efectuării percheziției, după prezentarea ordonanței, reprezentantul organului de urmărire penală cere să i se predea obiectele și documentele menționate în ordonanță. Dacă obiectele și documentele căutate sunt predate benevol, persoana care efectuează urmărirea penală se limitează la ridicarea acestora, fără a mai efectua alte măsuri de investigații. Precizăm că semnificația termenului „benevol” din textul alin.(5) art.128 CPP RM diferă de semnificația termenului „bunăvoie” înscris în alin.(3)

art.290 CP RM. În sensul normei procedurale indicate, predarea benevolă semnifică transmiterea bunurilor solicitate către reprezentanții organelor de drept fără oare-care intervenție forțată din partea celor din urmă, astfel încât ignorarea cerinței de predare a bunurilor solicitate are drept efect purcederea organului de urmărire penală la realizarea percheziției propriu-zise. Predarea benevolă a armei de foc sau a munițiilor, în sensul normei procesuale sus-indicate, nu constituie temei de liberare de răspundere penală, deoarece făptuitorul este privat de posibilitatea de a deține liber în continuare aceste obiecte. Cu alte cuvinte, în asemenea ipoteză, făptuitorul se vede constrâns să predea bunurile. Deci, este o predare cvasibenevolă, și nu benevolă. În acest plan, Iu.S. Belik menționează: „Simpla circumstanță că persoana predă arma de foc deținută ilegal la domiciliul său la solicitarea colaboratorilor organelor de drept, în timpul desfășurării acțiunilor de urmărire penală, nu poate demonstra caracterul benevol al predării. Predând arma deținută ilegal, făptuitorul nu a acționat la libera sa alegere, ci din frica, că, în caz contrar, acestea vor fi depistate și ridicate la efectuarea percheziției de către organul de urmărire penală” [67, p.7].

Totuși, se profilează întrebarea: este aplicabilă clauza de impunitate în discuție, atunci când făptuitorul are posibilitatea de a deține nestingherit armele sau munițiile, chiar și în situația în care domiciliul acestuia este supus percheziției? Or, ipotetic o atare situație este posibilă. Este cazul în care făptuitorul a dosit armele sau munițiile în locuri de negăsit, ceea ce determină imposibilitatea identificării acestora în procesul efectuării percheziției. Considerăm că nici într-o atare ipoteză predarea armelor sau a munițiilor nu va fi catalogată drept predare benevolă. Deși fiind dosite bine aceste obiecte, făptuitorul având posibilitatea deținerii libere și în continuare, totuși este încălcată ordinea legală de predare a acestor bunuri. Or, în corespundere cu Ordinul Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova cu privire la aprobarea Instrucțiunii de recepționare, examinare tehnică, balistică și autorizare a armelor și munițiilor predate benevol din posesie ilegală, nr.97 din 27 aprilie 2007 [68], pentru predarea benevolă a armei și a munițiilor aflate în posesie ilegală, persoana trebuie să se prezinte cu arma și munițiile la inspectorul autorizării din cadrul comisariatului (*alias* inspectoratului) teritorial de poliție de la locul de trai, unde se depune cerere de înregistrare, explicație referitor la proveniența armei și a munițiilor, precum și cerere de efectuare a examinării balistice. Exemplificativ este următorul fragment dintr-o speță din practica judiciară, unde a fost reținută încălcarea procedurii de predare benevolă a armei de foc deținută ilegal: *inculpatul Ș.P. a continuat să păstreze arma de foc la domiciliul său până la sosirea colaboratorului de poliție. Respectiv, predarea armei nu poate fi calificată de bunăvoie; or, modul de predare benevolă este reglementat de Instrucțiunea de recepționare, examinare tehnică, balistică și autorizare a armelor și munițiilor predate benevol din posesie ilegală* [69].

Precizăm că o asemenea ipoteză poate crea probleme de interpretare și aplicare a clauzei de impunitate de

la alin.(3) art.290 CP RM. În acest sens, menționăm că într-o speță din practica judiciară, contrar celei reliefate mai sus, instanța a decis că este operabilă clauza de impunitate specificată la alin.(3) art.290 CP RM, deși a fost ignorată procedura predării benevole a armei de foc și a munițiilor deținute ilegal [70]. În vederea evitării unor astfel de probleme, considerăm necesară completarea alin.(3) art.290 CP RM cu o nouă propoziție, similară celei de la alin.(5) art.217 CP RM, cu următorul conținut: „Nu poate fi considerată benevolă predarea armelor de foc și a munițiilor la ridicarea acestora la reținerea persoanei, precum și la efectuarea acțiunilor de urmărire penală pentru depistarea și ridicarea lor”. Sub aspectul dreptului penal comparat, notabil este faptul că un conținut identic are clauza de impunitate similară din legislațiile penale ale unor state străine (de exemplu: art.222 Cod penal al Federației Ruse [71]; art.287 Cod penal al Kazahstanului [57] etc.).

De asemenea, datorită încălcării ordinii de predare a armelor de foc și a munițiilor, simpla informare a organelor de poliție despre faptul lăsării acestor obiecte în anumite locuri nu este suficientă pentru a opera clauza de impunitate analizată. Tocmai de aceea predarea benevolă a armei de foc sau a munițiilor trebuie deosebită de informarea organelor de poliție despre faptul deținerii ilegale a acestor obiecte, precum și despre locul aflării acestora.

În alt registru, predarea de bunăvoie a armelor sau a munițiilor trebuie deosebită de năzuința de a preda respectivele entități. În context, ilustrativă este explicația efectuată de I.Hadîrca pe marginea clauzei de impunitate de la alin.(5) art.217 CP RM, explicație susceptibilă de adaptare prezentului studiu: „Lăsarea unui bilet scris printre substanțele narcotice, psihotrope sau analoagele lor, în care se menționează năzuința autorului biletului (și, concomitent, a făptuitorului) de a le preda organelor judiciare, nu poate fi considerată ca predare benevolă a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor, în sensul prevederii de la alin.(5) art.217 CP RM” [72, p.233]. Astfel, năzuința de a preda armele de foc sau munițiile nu cade sub incidența alin.(3) art.290 CP RM, făptuitorul nefiind pasibil de liberare de răspundere penală. Nu contează dacă făptuitorul păstrează biletul asupra sa (în ipoteza purtării armelor de foc sau a munițiilor) sau dacă îl păstrează alături de armele de foc sau munițiile deținute ilegal (în ipoteza păstrării armelor de foc sau a munițiilor). Relevant e ca acesta să nu aibă intenția de a preda respectivele obiecte. De fapt, persoana vinovată dorește să camufleze intenția sa reală. Intenția de a manipula ilegal în continuare cu armele și munițiile este ascunsă prin păstrarea biletului cu un conținut de predare cvasibenevolă [66, p.28].

În alt context, în doctrină se remarcă faptul că legiuitorul nu a precizat cui trebuie să i se predea armele de foc și munițiile deținute fără autorizația corespunzătoare, motiv pentru care se propune completarea textului dispoziției de la alin.(3) art.290 CP RM cu indicarea faptului ca aceste obiecte să fie predate organelor de drept [52, p.136]. În planul dreptului comparat, clauza de impunitate de la art.263 Cod penal al Ucrainei [73] prevede expres că armele și munițiile trebuie pre-

date organelor de drept. Considerăm că acest lucru rezultă din interpretarea sistemică a normei de la alin.(3) art.290 CP RM în raport cu prevederile din Legea nr.130/2012, care stabilesc obligativitatea predării armelor de foc și a munițiilor deținute ilegal, precum și în raport cu Instrucțiunea de recepționare, examinare tehnică, balistică și autorizare a armelor și munițiilor predate benevol din posesie ilegală, aprobată prin Ordinul Ministerului Afacerilor Interne. Din textul prevederilor Legii nr.130/2012 rezultă, fără echivoc, că predarea obiectelor indicate trebuie să se facă către organele de poliție. Predarea altor organe, inclusiv celor de drept care nu constituie organe de poliție, precum și altor persoane neîmputernicite să primească armele de foc sau munițiile transmise, nu poate antrena aplicarea clauzei de impunitate prevăzută la alin.(3) art.290 CP RM. Clauza de impunitate analizată nu va opera nici în situația în care arma de foc este abandonată în locul în care a fost comisă infracțiunea cu ajutorul armei deținute ilegal.

Drept rezultat al studiului efectuat, formulăm următoarele **concluzii generale**:

1) persoana juridică nu poate evolua pe post de subiect al infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM, deși legislația stabilește acesteia obligații de păstrare corespunzătoare a armei de foc și a munițiilor;

2) dacă infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM este comisă în coautorat de către o persoană care a atins vârsta de 14 ani împreună cu o persoană care a împlinit vârsta de 16 ani, la încadrare trebuie reținută circumstanța agravantă specificată la lit.b) alin.(2) art.290 CP RM. *Per a contrario*, dacă infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM este comisă de o persoană care a atins vârsta de 16 ani prin intermediul unei alte persoane cu vârsta de 14 ani, cea din urmă nu poate fi supusă răspunderii penale, în timp ce acțiunile primei persoane se vor încadra în tiparul lit.b) alin.(2) art.290 CP RM (ipoteza autoratului mediat);

3) aplicabilele sau organizatorul cu vârsta de 14 ani nu pot răspunde penal potrivit lit.b) alin.(2) art.290 CP RM pentru simpla faptă de contribuire sau organizare a activității infracționale a unei alte persoane, cu excepția cazului în care aceștia contribuie sau organizează comiterea nemijlocită a infracțiunii de către două sau mai multe persoane care posedă semnele subiectului infracțiunii ori contribuie sau organizează comiterea infracțiunii de către o persoană care are semnele subiectului infracțiunii împreună sau prin intermediul altei persoane care nu posedă semnele subiectului infracțiunii;

4) persoana cu vârsta cuprinsă între 16 și 21 ani nu poate să apară pe post de subiect al infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM, deși legea penală stabilește vârsta generală a răspunderii penale pentru păstrarea neglijentă a armei de foc și a munițiilor;

5) subiect al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM este general, în timp ce subiect al infracțiunii specificate la art.291 CP RM poate fi doar deținătorul legal al armei de foc sau al munițiilor păstrate neglijent sau transmise unei alte persoane;

6) păstrarea neglijentă a armei de foc sau a munițiilor deținute ilegal nu poate fi încadrată potrivit nor-

mei de la art.291 CP RM, deoarece nu poți pretinde respectarea regulilor de păstrare a acestor obiecte unei persoane care le deține ilegal;

7) concurs între infracțiunile prevăzute la art.290 și la art.291 CP RM poate fi doar în ipoteza în care făptuitorul, în același timp, păstrează neglijent o armă de foc deținută în condiții legale, precum și o armă de foc deținută în lipsa autorizației corespunzătoare;

8) temeiul special de liberare de răspundere penală inserat la alin.(3) art.290 CP RM este unul obligatoriu; aceasta înseamnă că persoanele abilitate cu aplicarea legii penale sunt obligate să libereze persoana de răspundere penală în situația în care făptuitorul predă de bunăvoie armele de foc sau munițiile deținute ilegal;

9) clauza de impunitate de la alin.(3) art.290 CP RM operează indiferent de faptul dacă persoana urmează a fi supusă răspunderii penale pentru comiterea unei alte infracțiuni prin folosirea armei de foc sau a munițiilor predate benevol;

10) pentru aplicarea clauzei de impunitate prevăzută la alin.(3) art.290 CP RM nu contează dacă organele de drept erau sau nu la curent cu faptul purtării, păstrării etc. ilegale a armelor de foc și a munițiilor;

11) nu poate fi considerată benevolă predarea armelor de foc sau a munițiilor în procesul efectuării percheziției la domiciliul făptuitorului sau în alt loc în care le păstrează, deoarece făptuitorul se vede nevoit să predea armele de foc sau munițiile deținute ilegal;

12) datorită încălcării ordinii de predare a armelor de foc și a munițiilor, simpla informare a organelor de poliție despre faptul lăsării acestor obiecte în anumite locuri nu este suficientă pentru a funcționa clauza de impunitate analizată.

Referințe:

1. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.

2. Codul contravențional, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.3-6.

3. *Criminal Code of Lithuania* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 19.11.2016)

4. Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 08.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.222-227.

5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr.293 din 23.04.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.104-109.

6. Notă informativă privind activitatea de supraveghere a circulației armamentului în anul 2015 http://igp.gov.md/sites/default/files/nota_inf_sscca_12_luni_2015_pentru.pdf (vizitat 30.11.2016).

7. Notă informativă privind activitatea de supraveghere a circulației armamentului în perioada a 10 luni ale anului 2016. http://igp.gov.md/sites/default/files/informatia_privind_activitatea_de_supraveghere_a_circulatiei_armamentului_in_perioada_a_10_luni_2016.pdf (vizitat 30.11.2016).

8. Brînza L., Reniță Gh. Controverse legate de aplicarea în practică a art.291 CP RM. Partea II. În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr.10, p.14-28.

9. Codul civil, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.

10. Алтынбаева Л.М. Возрастная вменяемость субъекта преступления. В: *Вестник Омской юридической академии*, 2014, №3(24), с.56-59.

11. Федонкина А.А. Категория возрастной незрелости в юридическом контексте. В: *Электронный журнал „Психологическая наука и образование psyedu.ru”*, 2014, nr.3, с.41-50.

12. Кузнецова И.А., Кузнецов А.В. О возрастных критериях уголовной ответственности несовершеннолетнего. В: *Вестник Омской юридической академии*, 2012, №2 (19), с.115-118.

13. Дементьев О.М., Копылова О.П. *Проблемы возраста уголовной ответственности*. Тамбов: ГОУ ВПО ТГТУ, 2010. 80 с.

14. Загайнова Ю.В. *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика незаконного оборота оружия: По материалам Восточно-Сибирского региона/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Иркутск, 2007. 28 с.*

15. Бикеев И.И. *Ответственность за незаконный оборот огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Самара, 2000. 20 с.*

16. Дубонос Е.С., Скоропупов Ю.И. К вопросу о криминологической характеристике незаконного оборота оружия. В: *Известия Тульского государственного университета*, 2015, №4-2, с.33-41.

17. Скоропупов Ю.И. *Уголовно-правовые и криминологические вопросы борьбы с незаконными приобретением, передачей, сбытом, хранением, перевозкой или ношением оружия, его основных частей, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Рязань, 2003. 24 с.*

18. Ширкин А.И. *Уголовно-правовые и криминологические аспекты противодействия незаконному обороту оружия в Российской Федерации/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Казань, 2008. 24 с.*

19. Кац Е.А. *Уголовная ответственность за незаконные приобретение, передачу, сбыт, хранение, перевозку или ношение оружия, его основных частей, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Красноярск, 2005. 25 с.*

20. Любавина М.А. *Субъект преступления: учебное пособие*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2014. 60 с.

21. Grama M. Aspecte generale ale iresponsabilității în dreptul penal. В: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*, 2007, nr.3, p.129-133.

22. Чесноков М.В. К понятию специального субъекта преступления. В: *Общество: политика, экономика, право*, 2016, №4, с.1-3.

23. Popov R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV și XVI din Partea specială a Codului penal*. Chișinău: CEP USM, 2012. 315 p.

24. Copețchi St. Subiectul infracțiunii de atragere a minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale. В: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr.2, p.86-92.

25. *Уголовный кодекс Республики Таджикистан* http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=237375#_Toc435091919 (vizitat 19.11.2016)

26. *Уголовный кодекс Республики Беларусь* <http://xn----ctbfgvicvibf9bq8k.xn--90ais/> (vizitat 20.10.2016)

27. *Codice penale italiano* <http://www.davite.it/leggi%20per%20sito/Codici/Codice%20penale.pdf> (vizitat 20.11.2016)

28. Sentința Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău, din 03 iunie 2014. Dosarul nr.1-785/2014 <http://www.jbu.instante.justice.md> (vizitat 22.10.2016).

29. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.

30. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под ред. В.В. Мозякова. Москва: Экзамен, 2004. 912 с.
31. *Преступления против общественной безопасности: теория и практика применения уголовного законодательства*. Под ред. В.Е. Степенко. Хабаровск: Тихоокеан, 2015. 257 с.
32. Рогатых Л.Ф. *Незаконный оборот оружия*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной прокуратуры РФ, 1998. 40 с.
33. Вологова Е.О. *Прикосновенность к преступлению: понятия, виды, ответственность*/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук, Москва, 2011. 28 с.
34. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под ред. В.М. Лебедева. Москва: Норма, 2005. 896 с.
35. Баранов А.Д. *Уголовная ответственность за неосторожные преступления в сфере оборота огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств*/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2004. 27 с.
36. Borodac A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p.
37. Macari I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială*. Chișinău: CE USM, 2003. 509 p.
38. Матышевский П.С. *Ответственность за преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения*. Москва: Юридическая литература, 1964. 158 с.
39. Рустамбаев М.Х. *Уголовное право Республики Узбекистан. Особенная часть*. Ташкент: Мир экономики и права, 2002. 528 с.
40. Задоян А.А. Уголовная ответственность за небрежное хранение огнестрельного оружия. В: *Актуальные проблемы российского права*, 2011, №3, с.179-192.
41. *Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий* / Под ред. Е.Л. Стрельцова. Харьков: Одиссей, 2008. 872 с.
42. Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Annotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
43. Brînza L., Reniță Gh. Пăстрarea negligentă a armelor de foc și a munițiilor, precum și transmiterea acestora altor persoane (art.291 CP RM): repere jurisprudențiale și propuneri de lege ferenda. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”*, 2016, nr.8 (98), p.99-125.
44. Păvăleanu V. *Drept penal special. Curs universitar (conform noului Cod penal)*. București: Universul Juridic, 2014. 508 p.
45. Dongoroz V., Iosif F., Kahane S. et al. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*. Vol.IV. București: ALL Beck, 2003. 936 p.
46. Dobrinioiu V., Conea N. *Drept penal. Partea specială*. Vol. II. București: Lumina Lex, 2002. 420 p.
47. Grama M., Botnaru S., Șavga A. et al. *Drept penal. Partea generală*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală: 2016. 336 p.
48. Sentința Judecătorei Ciocana, mun. Chișinău, din 03.10.2011. Dosarul nr.1-491/2011 <http://www.jci.instante.justice.md> (vizitat 05.11.2016).
49. Антонов А.Г. Освобождение от уголовной ответственности при совершении деяний, связанных с незаконным оборотом оружия, его основных частей, боеприпасов, взрывчатых веществ или взрывных устройств (ст. 222 и 223 УК РФ). В: *Вестник Томского государственного университета*, 2008, №313, с.107-109.
50. Тарасенко Г.В. Добровольность как обязательный признак освобождения от уголовной ответственности. В: *Общество и право*, 2015, №2(52), с.97-101.
51. Ким Е.П., Костенко К.А. К вопросу о некоторых особенностях освобождения от уголовной ответственности на основании примечаний к соответствующим статьям Особенной части УК РФ. В: *Российский следователь*, 2014, №17, с.17-22.
52. Gladchi Gh., Glavan B. Perfecționarea măsurilor încurajatoare prevăzute de legea penală a RM în combaterea criminalității transnaționale. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale”*, 5-6 noiembrie 2009, p.131-138.
53. Ображиев К.В. Решение Верховного Суда РФ о применении примечаний к ст.222 и 223 УК РФ: досадная ошибка или опасный прецедент? В: *Российский следователь*, 2014, №4, с.22-24.
54. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
55. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 13 septembrie 2016. Dosarul nr.1ra-931/2016 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7233 (20.11.2016).
56. *Уголовный кодекс Республики Армения* <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus> (vizitat 20.11.2016).
57. *Уголовный кодекс Республики Казахстан* <https://zakon.uchet.kz/view/111389/> (vizitat 20.10.2016).
58. *Criminal Code of Georgia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 20.10.2016).
59. *Уголовный кодекс Азербайджанской Республики*. Под ред. И.М. Рагимова. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2001.
60. *Уголовный кодекс Туркменистана* https://www.unodc.org/tdb/pdf/TurkmenistanCriminalCode_Russian.pdf (vizitat 20.10.2016)
61. *Criminal Law of the Republic of Latvia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 20.10.2016).
62. Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1322 p.
63. *Criminal Code of Finland* <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf> (vizitat 19.11.2016)
64. Дирютин И.В. Проблемы борьбы с незаконным оборотом огнестрельного оружия. В: *Вестник Удмуртского университета*, 2010, №2-4, с.96-103.
65. Brînza S., Ulianoschi X., Stati V. et al. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 804 p.
66. Serbinov A. Reflecții privind clauza de impunitate prevăzută la alin.(3) art.290 CP RM. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” cu prilejul aniversării a 70 de ani de la fondarea Universității de Stat din Moldova* (Chișinău, 28-29 septembrie 2016). Seria „Științe sociumanistice”. Vol.I. Chișinău: CEP USM, 2016, p.25-29.
67. Белик Ю.С. Проблемные вопросы определения объективных признаков незаконного оборота оружия (ст.222 УК РФ). В: *Вестник Уральского финансово-юридического института*, 2016, №1(3), с.4-7.
68. Ordinul Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova cu privire la aprobarea Instrucțiunii de recepționare, examinare tehnică, balistică și autorizare a armelor și munițiilor predate benevol din posesie ilegală, nr.97 din 27 aprilie 2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.64-66.
69. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Cahul din 13 iunie 2013. Dosarul nr.05-1r-112-04022013 <http://cach.instante.justice.md> (vizitat 25.11.2016).
70. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 16 iunie 2015. Dosarul nr.1ra-518/2014 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4522 (vizitat 25.11.2016).
71. Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997 г. În: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, №25.
72. Hadîrcă I. *Răspunderea penală pentru infracțiunile săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora*. Chișinău: CEP USM, 2009. 281 p.
73. Кримінальний кодекс України. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.

Recenzent:

Stanislav COPEȚCHI,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar

CZU 341.4

ANALIZA REGLEMENTĂRIILOR PENALE ALE UNOR STATE STRĂINE ÎN MATERIA INFRAȚIUNILOR DE CONTRABANDĂ

Ștefan ȘAPTEFRĂȚ,

procuror (adjunct al procurorului-șef Procuratura Anticorupție)

In the present scientific demarche is performed a comparative analysis of smuggling provided by art. 248 PC RM in relation to the regulations of the criminal laws of some foreign states. In some legislations smuggling with limited or forbidden goods in the civil circuit (weapons, ammunitions, narcotics etc.) is criminalized alongside economic smuggling within the Chapter of the Special Part of the Criminal Code dedicated to the protection of the national economy, while in other legislation smuggling with limited or forbidden goods in the civil circuit is placed in other chapters. From all ex-Soviet space only the Republic of Moldova has gone the way of criminalizing the act of non-return of cultural values within the same article, under whose egg is incriminated the economic smuggling and the smuggling with limited or forbidden goods in the civil circuit. In the view of the Moldovan legislature the non-return of cultural values to the customs territory of the Republic of Moldova is a form of smuggling.

Keywords: smuggling; customs border; national economy; public security; narcotic and psychotropic substances; weapons; ammunition; cultural values.

Analiza comparativă o vom iniția cu identificarea obiectului juridic generic al infracțiunilor de contrabandă. Din titlatura cap. X din Partea specială a Codului penal [1] (capitol în care este amplasat art.248 CP RM) desprindem că obiectul juridic generic al infracțiunilor de contrabandă îl constituie relațiile sociale cu privire la economia națională drept valoare socială fundamentală comună nu doar pentru infracțiunile de contrabandă înscrise la art.248 CP RM, ci pentru toate infracțiunile regăsite în acest capitol. În dezvoltarea acestei idei, V.Stati menționează că obiectul juridic generic al infracțiunilor economice este constituit din relațiile sociale cu privire la economia națională (alias relațiile sociale economice), bazate pe următoarele principii de desfășurare a activității economice: libertatea activității economice; exercitarea activității economice în temeiuri legale; concurența loială a subiecților activității economice; buna-credință a subiecților activității economice; interzicerea formelor vădit infracționale ale conduitei subiecților activității economice [2, p.16].

În cea mai mare parte pe aceeași poziție au mers legiuitorii statelor străine. Mai cu seamă, se observă tendința legiuitorilor din statele foste membre ale Uniunii Sovietice de a amplasa contrabanda în capitolul Partii speciale a CP dedicat protecției economiei naționale (este cazul Letoniei [3], Republicii Belarus [4], Turkmenistanului [5], Tadjikistanului [6], Azerbaidjanului [7], Armeniei [8], Kazahstanului [9], Uzbekistanului [10]). Legiuitorul eston [11] a amplasat infracțiunile similare celor prevăzute la art.248 CP RM în cadrul Secțiunii IV „Fraudele fiscale” din cap. XXI „Infracțiuni economice” din Partea specială a CP. O situație puțin diferită se atestă în cazul legislațiilor penale ale Lituaniei [12] și Georgiei [13]. Astfel, potrivit legislației penale a Lituaniei, contrabanda este amplasată în cap. XXXI „Infracțiuni împotriva economiei și ordinii în afaceri” din Partea specială a CP, iar legiuitorul

georgian a decis să prevadă contrabanda în cap. XXVIII „Infracțiuni în sfera activității financiare” din Partea specială a CP.

În ce privește legislațiile penale ale altor state decât cele foste membre ale Uniunii Sovietice, cât și cele Baltice, consemnăm următoarele tehnici legislative de amplasare a normelor de incriminare similare celor de la art.248 CP RM în conținutul legilor penale: în Codul penal al Finlandei [14], contrabanda este prevăzută în cap. XXXXVI „Infracțiuni referitoare la import și export”; în Codul penal al Albaniei [15] contrabanda este amplasată în Secțiunea III „Infracțiuni în sfera vămilor” din cap. III „Infracțiuni împotriva proprietății sau comise în sfera economică”; în Codul penal al Bulgariei [16] contrabanda este amplasată în Secțiunea III „Infracțiuni împotriva regimului vamal” din cap. VI „Infracțiuni economice”; în Codul penal al Bosniei și Herțegovinei [17] contrabanda face parte din cap. XVIII „Infracțiuni împotriva economiei, integritatea pieței și cele comise în sfera vamală”, iar în Codul penal al Macedoniei [18] contrabanda este parte componentă a cap. XXV „Infracțiuni împotriva finanțelor publice, operațiunilor de plată și economiei”.

În altă ordine de idei, precizăm că legiuitorul moldav a reunit în cadrul art.248 CP RM mai multe variante-tip de infracțiune. În mare parte, fiecărei variante-tip de infracțiune îi corespund obiecte materiale/imateriale diferite. Așadar, contrabanda cu mărfuri și obiecte aflate liber în circuitul civil (pe care o vom numi convențional „contrabanda economică”) este incriminată la alin.(1) art.248 CP RM. Contrabanda cu bunuri, a căror circulație este limitată sau interzisă în circuitul civil (substanțe narcotice, psihotrope, cu efecte puterice, toxice, otrăvitoare, radioactive, explozive, deșeuri nocive, produse cu destinație dublă, armament, muniții și dispozitive explozive), este incriminată la alin.(2) și (3) art.248 CP RM. În fine, contrabanda cu valori culturale, drept bunuri cu regim special de aflare

în circuitul civil este incriminată la alin.(4) art.248 CP RM. Deci, legiuitorul moldav a decis să amplaseze în cap. X „Infrațiuni economice” din Partea specială a CP nu doar contrabanda economică, ci și contrabanda cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil.

Legiuitorii statelor străine au poziții diferite la acest capitol. De exemplu, legiuitorul kazah a decis ca contrabanda economică [19] să fie amplasată în capitolul Părții speciale a Codului penal dedicat protecției economiei naționale, în timp ce contrabanda cu bunuri interzise sau limitate în circuitul civil să fie prevăzută în cap. X „Infrațiuni împotriva securității publice și ordinii publice” din Partea specială a CP. Pe o poziție similară se află legiuitorul uzbek. Mai mult, în opinia legiuitorului uzbek reprezintă contrabandă doar trecerea peste frontiera vamală a bunurilor interzise sau limitate în circuitul civil, în timp ce trecerea peste frontiera vamală a unor bunuri aflate liber în circuitul civil formează componența infracțiunii de încălcare a legislației vamale.

Mult mai interesantă este abordarea legiuitorului rus care, prin Legea nr.420-Φ3 din 07.12.2011 a dezincriminat contrabanda economică, care, până în acel moment era amplasată în capitolul Părții speciale a CP [20] destinat protecției economiei naționale. Din contrabanda economică a fost defalcată contrabanda cu bani în numerar și/sau instrumente financiare (art.200.1 CP) și contrabanda cu produse alcoolice și/sau produse din tutun (art.200.2 CP). Precizăm că până în anul 2011 contrabanda economică era amplasată în art.188 CP FR, alături de contrabanda cu substanțe narcotice, psihotrope, arme, muniții etc. (tehnică similară legiuitorului moldav). Odată cu dezincriminarea contrabandei economice, contrabanda cu substanțe otrăvitoare, explozive, arme, muniții etc. a constituit un nou articol – 226.1., iar contrabanda cu substanțe narcotice, psihotrope, precursori sau analogii acestora a fost incriminată în art.229.1. CP FR, ambele articole fiind amplasate în capitolul Părții speciale a Codului penal destinat protecției securității publice și ordinii publice.

Din prevederile legale reliefate rezultă că legiuitorul rus, kazah și cel uzbek consideră că contrabanda cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil (așa ca: substanțele narcotice, psihotrope, radioactive, explozive, armele, munițiile etc.) nu atentează asupra economiei naționale, ci asupra securității publice drept valoare socială fundamentală. Susținem o atare poziție legislativă. Totuși, în ce privește legislația Republicii Moldova, suntem de părere că contrabanda cu substanțe narcotice, psihotrope aduce atingere în primul plan relațiilor sociale ce derivă din sănătatea publică, ci nu celor aflate în derivație organică cu economia națională, motiv pentru care, *de lege ferenda*, contrabanda cu asemenea entități trebuie reamplasată în cadrul cap. VIII „Infrațiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale” din Partea specială a Codului penal. *In concreto*, propunem abrogarea alin.(2) art.248 CP RM și adoptarea art.217⁷ CP RM care să incrimineze contrabanda cu droguri. În același timp, considerăm că contrabanda cu arme, muniții, dispozitive explozive, substanțe radioactive, otrăvitoare, toxice, explozive,

cu efect puternic, deșeuri nocive, produse cu destinație dublă lezează în plan principal relațiile sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, motiv din care contrabanda cu asemenea bunuri trebuie reamplasată în cap. XIII „Infrațiuni contra securității publice și a ordinii publice” din Partea specială a CP. Astfel, propunem abrogarea alin.(3) art.248 CP RM, iar contrabanda cu bunurile sus-indicate să fie incriminată la art.292¹ CP RM pe care îl propunem să fie introdus în legea penală.

Precizăm că nu doar în legislația Federației Ruse, Kazahstanului sau Uzbekistanului, contrabanda cu substanțe narcotice, psihotrope, arme, muniții etc. este amplasată în capitole diferite decât cel dedicat protecției economiei naționale. De exemplu, în acord cu legislația Georgiei, contrabanda cu substanțe narcotice, analoagele acestora, precursori și substanțe psihoactive noi este incriminată la art.262 din Codul penal, în timp ce contrabanda cu substanțe psihotrope, analoagele acestora și cu substanțe cu efect puternic este prevăzută la art.263 din Codul penal, ambele norme fiind amplasate în cap. XXXIII „Infrațiuni legate de substanțele narcotice” din Partea specială a CP. Într-o manieră similară a procedat legiuitorul statului vecin Ucraina [21], unde contrabanda cu substanțe narcotice, psihotrope, precursori și analoagele acestora, cu medicamente contrafăcute este incriminată la art.305 din Codul penal, în Secțiunea XIII „Infrațiuni în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope și împotriva sănătății”. Mai mult, în legislația Ucrainei lipsește o normă analogică celei de la alin.(1) art.248 CP RM care să sancționeze penal contrabanda cu mărfuri, obiecte și alte valori aflate în circuitul civil fără vreo restricție. Similar legiuitorului rus, cel ucrainean este pe poziția că contrabanda economică nu prezintă grad prejudiciabil caracteristic unei infracțiuni, ci unei contravenții.

Pe o poziție asemănătoare cu cea reliefată *supra* se află și alți legiuitorii din spațiul european. Suplimentar, se observă tendința incriminării exportului, importului de substanțe narcotice, psihotrope, arme, muniții sau de alte bunuri limitate ori interzise în circuitul civil alături de alte manipulări ilegale cu asemenea entități. Bunăoară, la art.172 din Codul penal al Slovaciei [22] este stabilită răspunderea penală pentru importul, exportul substanțelor narcotice, psihotrope, precursorilor, alături de celelalte manipulări ilegale realizate în privința acestor bunuri. La fel, la art.173a din Codul penal al Islandei [23] este incriminat, *inter alia*, exportul și importul de substanțe narcotice, dar alături de procurarea, păstrarea etc. a respectivelor substanțe. Potrivit legislației Islandei exportul, importul de substanțe narcotice este prevăzut în cap. XVIII „Infrațiuni care implică pericol pentru public” din Partea specială a CP, deci nu în capitolul destinat protecției economiei. În același timp, în legislația Islandei lipsește contrabanda economică.

În cadrul secțiunii destinate protecției publicului din Partea specială a Codului penal ceh [24] este incriminat: importul, exportul de substanțe radioactive sau cu efect puternic (art.281); importul, exportul de material nuclear (art.282); importul, exportul de sub-

stanțe narcotice, psihotrope, precursori sau substanțe periculoase (art.283). În legislația Ungariei [25] importul, exportul de droguri este incriminat la art.178 din Codul penal (normă amplasată în cadrul capitolului destinat protecției sănătății), importul, exportul de materiale radioactive este sancționat penal de norma de la art.250 din Codul penal (normă amplasată în cadrul capitolului dedicat ocrotirii mediului înconjurător), iar importul sau exportul de arme și muniții este pedepsit de norma de la art.325 din Codul penal (normă prevăzută în cadrul capitolului destinat protecției securității publice).

Analizând normele incriminatoare din legislațiile penale ale celor din urmă state (Slovacia, Islanda, Ungaria, Cehia), desprindem că acestora le este străin termenul „contrabanda cu substanțe narcotice, psihotrope, arme, muniții etc.” Legiuitorii acestor state folosesc termenii „import”, „export” ca fiind acțiunile ce desemnează fapta prejudiciabilă.

Din cele enunțate mai sus, conchidem următoarele: a) în unele legiuri contrabanda cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil (arme, muniții, substanțe narcotice etc.) este incriminată alături de contrabanda economică în cadrul capitolului Părții speciale din Codul penal dedicat protecției economiei naționale, în timp ce în alte legislații contrabanda cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil este amplasată în alte capitole; b) în unele legislații trecerea peste frontiera vamală a bunurilor limitate sau interzise în circuitul civil este denumită convențional „contrabandă”, în timp ce în altele – „import” sau „export” (pentru cele din urmă legislații este caracteristic faptul amplasării unor astfel de infracțiuni în cadrul altor capitole din Partea specială a Codului penal decât în cadrul celui destinat protecției economiei naționale); c) în unele legislații, contrabanda economică nu este sancționată penal.

În alt registru, în ce privește contrabanda cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil, consemnăm că din punctul de vedere al tehnicii legislative aceasta este incriminată în două norme distincte: alin.(2) și alin.(3) art.248 CP RM. Deoarece normele enunțate conțin variante-tip de infracțiune, este posibil ca acestea să se afle în concurs.

În plan comparat, lucrurile stau puțin diferit. De fapt observăm două tendințe. În unele legislații contrabanda cu bunuri interzise sau limitate în circuitul civil este amplasată în cadrul unor articole diferite de cele ce sancționează contrabanda economică, deși și unele, și altele sunt situate sub imperiul unuia și aceluiași capitol din Partea specială a Codului penal – „Infracțiuni economice”. Este cazul Estoniei care la art.392 din Codul penal incriminează importul și exportul ilicit de bunuri sau mărfuri interzise care necesită permis special (gen: substanțe narcotice, psihotrope, precursori, arme, muniții etc.), în timp ce contrabanda economică este incriminată la art.391 din Codul penal. Într-un mod asemănător, la art.190¹ din Codul penal al Letoniei este prevăzută răspunderea penală pentru trecerea peste frontiera vamală a bunurilor și a substanțelor a căror circulație este interzisă sau reglementată prin norme speciale, pe când contrabanda economică este stipulată la art.190 din Codul penal.

Potrivit celeilalte tendințe, contrabanda cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil sunt incriminate în cadrul aceluiași articol care sancționează contrabanda economică. Comparativ cu legislația Republicii Moldova, atât contrabanda cu substanțe narcotice, psihotrope, otrăvitoare etc., cât și contrabanda cu arme, muniții, dispozitive explozive sunt înscrise în cadrul uneia și aceleiași norme, respectivele entități evoluând pe post de obiect material/imaterial cu caracter alternativ. După cum am relevat *supra*, legislația Republicii Moldova, la acest capitol, este unică în felul ei, incriminând în cadrul unor alineate diferite contrabanda cu asemenea entități. Drept exemple de legislații care incriminează în cadrul unei singure norme contrabanda cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil evidențiem: alin.(2) art.199 Cod penal al Lituaniei; alin.(2) art.228 Cod penal al Republicii Belarus; alin.(3) art.254 Cod penal al Turkmenistanului; alin.(2) art.289 Cod penal al Tadjikistanului; art.260.2. Cod penal al Azerbaidjanului; alin.(2) art.215 Cod penal al Armeniei. Astfel, dacă în acord cu legislația Republicii Moldova, trecerea peste frontiera vamală, prin eludarea controlului vamal, a unor substanțe narcotice și a unei arme de foc, cele comise trebuie încadrate potrivit regulilor concursului de infracțiuni, adică potrivit alin.(2) și alin.(3) art.248 CP RM, pe când, spre exemplu, în corespundere cu legislația Republicii Belarus, cele comise ar urma să se încadreze potrivit regulilor de calificare a infracțiunii unice cu semne alternative, adică potrivit alin.(2) art.228 CP.

În altă privință, în doctrină se punctează: „Obiectul material al contrabandei îl formează orice bun (sau orice pluralitate de bunuri) care, în temeiul legii, este supus controlului vamal. Nu contează dacă bunurile sunt fungibile, nefungibile, consumptibile sau neconsumptibile, principale sau accesorii etc. Important e ca acestea să fie bunuri mobile. Bunurile imobile nu pot forma obiect material al contrabandei, deoarece sunt imutabile prin definiție” [26, p.143]. Pentru a fi cât se poate de explicit acest lucru, legiuitorul georgian a decis să prevadă expres în dispoziția alin.(1) art.214 din Codul penal (normă care sancționează contrabanda economică) faptul evoluării exclusive a bunurilor mobile pe post de obiect material al infracțiunii. Nu este exclus, după cum menționează O.Pasat, să constituie obiect material al infracțiunilor de contrabandă bunurile mobile desprinse din cadrul bunurilor imobile [26, p.143].

În altă ordine de idei, surprindem lacuna legislativă strecurată de legiuitor la adoptarea normei de la alin.(2) art.248 CP RM prin evitarea înscrierii altor entități materiale susceptibile să evolueze pe post de obiect material al infracțiunii. La o asemenea concluzie ajungem pornind de la textul unor norme penale analizate din legislațiile penale ale statelor străine în această materie. De exemplu, norma de la alin.(2) art.248 CP RM nu stabilește în postura de obiect material al infracțiunii precursorii substanțelor narcotice sau psihotrope. În plan comparat însă, o asemenea entitate se regăsește în lista obiectelor materiale susceptibile unei influențări infracționale (este cazul art.271 Cod vamal al României [27]; art.172 Cod penal al Slovaciei; art.283 Cod

penal al Cehiei; alin.(2) art.242 Cod penal al Bulgariei; art.392 Cod penal al Estoniei; art.190¹ Cod penal al Letoniei; alin.(2) art.199 Cod penal al Lituaniei; art.262 Cod penal al Georgiei; art.305 Cod penal al Ucrainei; art.229.1 Cod penal al Federației Ruse etc.).

De asemenea, art.229.1. CP FR stabilește în calitate de obiect material al contrabandei plantele care conțin substanțe narcotice, psihotrope sau precursorii acestora, precum și instrumentele sau utilajele aflate sub control special și folosite pentru producerea substanțelor narcotice sau psihotrope. În mod similar, alin.(3) art.242 Cod penal al Bulgariei prevede răspunderea penală pentru contrabanda cu utilaje destinate producerii drogurilor. Tot așa și art.182 din Codul penal al Ungariei incriminează importul și exportul de materiale sau echipamente destinate producerii sau fabricării drogurilor.

Considerăm oportun ca și legiuitorul moldav să stabilească răspunderea penală pentru contrabanda cu precursori în scopul producerii sau prelucrării drogurilor, pentru contrabanda cu materiale sau utilaje destinate producerii sau prelucrării drogurilor, precum și pentru contrabanda cu plante ce conțin droguri sau precursori. Luând în considerare propunerea *de lege ferenda* nominalizată *supra* avansată pe marginea reamplasării contrabandei cu droguri din capitolul XIII în capitolul VIII din Partea specială a Codului penal, contrabanda cu bunurile sus-indicate ar urma să fie prevăzută în cadrul aceluiași art.217⁷ CP RM (articol nou creat), alături de contrabanda cu droguri.

În același registru, consemnăm că la alin.(2) art.242 Cod penal al Bulgariei, printre entitățile pasibile de evoluare pe post de obiect material al contrabandei apar analogele drogurilor. Aceleași entități sunt prevăzute în: art.262 Cod penal al Georgiei; art.305 Cod penal al Ucrainei; art.229.1. Cod penal al Federației Ruse. Nu putem susține poziția legiuitorilor rus, bulgar, ucrainean și georgian în ce privește inserarea analogelor drogurilor pe post de obiect material al contrabandei. De altfel, un asemenea termen nu este străin pentru legea penală a Republicii Moldova, acesta fiind inserat în textul art.217-217³, 217⁵-217⁶ din Codul penal. Mai mult, Codul penal oferă o definiție respectivului termen, dar care stârnește multe neclarități. Cu privire la utilizarea legislativă a termenului „analog al substanței narcotice sau psihotrope” în doctrină se menționează, pe bună dreptate: „(...) lipsa unor reglementări care să determine cu exactitate conținutul noțiunii „analog al substanței stupefiante sau psihotrope”, deschide posibilitatea unor abuzuri în activitatea de aplicare a răspunderii penale pentru faptele prevăzute la art.217, 217¹-217 CP RM. Maniera ambiguă de redactare, ca și utilizarea unor sintagme neclare, sunt neconforme cu normele de tehnică legislativă. (...) acest termen este lipsit de conținut și fără efect juridic, fapt care determină excluderea lui din legea penală” [28, p.7-8]. În cele din urmă, suntem pe poziția inoportunității introducerii răspunderii penale pentru contrabanda cu analogele stupefiantelor/substanțelor narcotice sau substanțelor psihotrope.

În ce privește obiectul material al contrabandei prevăzute la alin.(3) art.248 CP RM legiuitorul indică

următoarele entități: armamentul, munițiile, dispozitivele explozive. La categoria „armamentului” doctrina atribuie toate tipurile de arme, tehnică militară și utilaj militar [29, p.848; 30, p.434; 2, p.532; 31, p.128; 32, p.284; 26, p.132]. Totodată, orice tip de armă poate apărea pe post de obiect material, nu doar cea de foc, ci și arma cu gaze, arma pneumatică, arma albă etc. La fel, comparativ cu infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM, inclusiv arma de vânătoare cu țevă lisă poate constitui obiect material al infracțiunii. Din perspectivă comparată însă, potrivit art.206.2. Cod penal al Azerbaidjanului; alin.(2) art.215 Cod penal al Armeniei și art.201 Cod penal al Ucrainei, nu poate constitui obiect material al contrabandei arma de vânătoare cu țevă lisă și munițiile aferente acesteia. Pe de altă parte, în acord cu art.226.1. Cod penal al Federației Ruse în postura de obiect material al contrabandei pot apărea nu doar armele de foc, ci și părțile esențiale ale acestora.

Legiuitorii statelor străine au decis să insereze în textul normelor ce incriminează contrabanda și alte entități materiale ce posedă calități speciale. De exemplu, legiuitorul rus a prevăzut la art.226.1. Cod penal, în calitate de obiect material al contrabandei animalele sălbatice de preț și resursele biologice acvatice ce fac parte din categoria celor incluse în Cartea Roșie a Federației Ruse sau protejate de actele internaționale la care Federația Rusă este parte. Comparativ cu legiuitorul rus, cel slovac și cel ceh stabilesc răspunderea penală pentru importul sau exportul de specii de animale sau de plante protejate drept infracțiuni contra mediului.

Mijloacele tehnice speciale pentru obținerea ascunsă a informației constituie obiect material al infracțiunii de contrabandă specificate la art.201 Cod penal al Ucrainei. Iar, materialele ce promovează extremismul, separatismul și fundamentalismul religios reprezintă obiect material al infracțiunii de contrabandă stipulate la art.246 Cod penal al Uzbekistanului. Pe aceeași undă se află legiuitorul slovac care, la art.422 B din Codul penal incriminează importul sau exportul materialelor cu conținut extremist.

Legiuitorul albanez a decis să incrimineze în cadrul unor articole distincte contrabanda cu bunuri cu calități speciale. Așadar, la art.172 din Codul penal este incriminată contrabanda cu mărfuri supuse accizelor; la art.173 este prevăzută contrabanda cu mărfuri a căror scoatere/introducere pe teritoriul vamal al Albaniei necesită eliberarea unei licențe de către autoritatea competentă; la art.174 este prevăzută răspunderea penală pentru contrabanda cu alte mărfuri; la art.176 este incriminată contrabanda cu valori valutare; la art.177 este specificată contrabanda cu mărfuri ce dețin statut intermediar; la art.179 A este prevăzută fapta de nedeclarare a banilor și a obiectelor valoroase (orice tip de cec bancar, metale sau pietre prețioase, precum și alte obiecte valoroase).

În altă privință, consemnăm că alte bunuri decât cele prevăzute la alin.(1)-(4) art.248 CP RM nu pot forma obiect material/imaterial al contrabandei. În doctrină se relevă că includerea în această categorie, de către cel abilitat cu aplicarea legii penale, a altor

entități decât a celor expres prevăzute de legiuitor în dispoziția normelor de incriminare, ar fi echivalent cu ignorarea principiului legalității incriminării, prin promovarea interpretării extensive defavorabile a legii penale [26, p.134-135]. Așadar, nu pot fi privite în postura de obiect material al contrabandei semnele bănești sau titlurile de valoare false ori cardurile sau alte instrumente de plată false. În acest context, V.Stati enunță: „... în cazul trecerii peste frontiera vamală a semnelor bănești false nu este aplicabil nici art.248 CP RM, nici alin.(10) art.287 din Codul contravențional. O asemenea faptă nu atrage răspundere, pentru că semnele bănești false nu pot fi echivalate cu semnele bănești emise de BNM. Noțiunea „mărfuri, obiecte și alte valori”, utilizată în alin.(1) art.248 CP RM și în alin.(10) art.287 din Codul contravențional, nu se referă la semnele bănești autentice, adică banii în sensul Legii cu privire la bani. Semnele bănești false nu se specifică nici printre obiectele materiale cu calități speciale, nominalizate la alin.(2)-(4) art.248 CP RM” [2, p.533]. Totuși, importul sau exportul unor asemenea bunuri trebuie calificată ca pregătire la infracțiunea prevăzută la art.236 CP RM (fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false) atunci când făptuitorul urmărește scopul de a pune în circulație respectivele entități. În ipoteza în care făptuitorul a și fabricat semnele bănești sau titlurile de valoare false, fapta trebuie încadrată potrivit art.236 CP RM în formă consumată.

Dar cum stau lucrurile în plan comparat la acest capitol? Răspunzând la această întrebare, subliniem că în art.151 din Codul penal al Republicii Populare Chineze [33] este prevăzută răspunderea penală pentru contrabanda cu semne bănești false. Majoritatea statelor însă incriminează exportul sau importul semnelor bănești false alături de celelalte manipulări ilegale pasibile de realizare în privința unor asemenea entități, ci nu consideră contrabandă trecerea lor peste frontiera vamală. De exemplu, art.199 din Codul penal al Ucrainei stabilește răspunderea penală pentru importul pe teritoriul Ucrainei a monedei naționale false sub forma bancnotelor și a monedelor metalice, a valutei străine false, precum și a valorilor mobiliare de stat false. În Codul penal al Maltei [34], importul sau exportul semnelor bănești false este incriminat la art.188 din Codul penal alături de transportarea, achiziționarea, primirea sau păstrarea acestor bunuri. Respectivă faptă infracțională este amplasată în cadrul subtitlului III „Despre contrafacerea valutei” din titlul V „Infracțiuni ce afectează încrederea publicului” din Partea specială a Codului penal. Importul sau exportul semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false sunt incriminate și în Codul penal al Turciei [35], Slovaciei, Ungariei și Olandei [36]. Art. 393 Cod penal al Ungariei stabilește răspunderea penală pentru importul sau exportul de instrumente de plată false.

În altă ordine de idei, menționăm că în acord cu legislația Republicii Moldova, din punctul de vedere al laturii obiective, metoda comiterii infracțiunii reprezintă semn obligatoriu. *In concreto*, din dispoziția normelor de la alin.(1)-(3) art.248 CP RM aflăm că aceasta poate lua una din următoarele forme: a) eluda-

rea controlului vamal; b) tănuirea de controlul vamal, prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop; c) folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală; d) nedeclararea; e) declararea neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei.

În plan comparat, legiuitorul bielorus, turkmen, kazah și cel tadjik au mers pe calea inserării aceluiași metode de săvârșire a contrabandei. Legiuitorul georgian a evitat să indice nedeclararea drept metodă de comitere a contrabandei. S-ar părea că tănuirea sau eludarea implică nedeclararea bunurilor trecute peste frontiera vamală. Poate. E posibil însă ca făptuitorul să nu fi tănuit bunurile, și să nu le fi declarat organului vamal, caz în care ar deveni inaplicabil art.214 din Codul penal care incriminează fapta de încălcare a regulilor referitoare la trecerea mărfurilor peste frontiera vamală a Georgiei.

Potrivit legislației armene, în calitate de metode de săvârșire a contrabandei economice sunt prevăzute: a) eludarea de la controlul vamal; b) tănuirea de controlul vamal; c) folosirea frauduloasă a documentelor vamale sau a altor tipuri de documente. În același timp, legiuitorul armean nu a prevăzut în calitate de metode: nedeclararea sau declararea neautentică. Comparativ cu norma de la alin.(1) art.215 (normă care sancționează contrabanda economică), în cea de la alin.(2) al aceluiași articol legiuitorul armean a omis să specifice, în general, metoda de săvârșire a infracțiunii, aceasta nefiind deci semn constitutiv.

Cât privește legislația Ucrainei, art.201 din Codul penal stabilește doar eludarea și tănuirea de controlul vamal drept metode de comitere a contrabandei cu bunuri cu calități speciale [37]. Într-o manieră similară sunt consemnate metodele săvârșirii contrabandei prevăzute la alin.(1) art.199 Cod penal al Lituaniei. În acord cu norma respectivă, constituie contrabandă trecerea peste frontiera vamală a bunurilor care exced 250 MSLs, fără a trece controlul vamal sau prin eludarea controlului vamal în orice alt mod ori prin trecerea bunurilor în lipsa autorizațiilor.

Potrivit art.190 Cod penal al Letoniei, contrabanda poate fi săvârșită prin următoarele metode: a) evitarea controlului vamal; b) tănuirea bunurilor de controlul vamal; c) nedeclararea; d) folosirea documentelor vamale sau a altor documente false; e) orice altă metodă. Comparativ cu legiuitorul moldav, cel leton a recurs la specificarea unei liste exemplificative a metodelor de săvârșire a contrabandei. La fel, observăm că în cadrul art.248 CP RM este inserată explicit declararea neautentică în calitate de metodă de săvârșire a contrabandei, în timp ce în conținutul art.190 Cod penal al Letoniei aceasta rezultă implicit. De asemenea, surprindem încă o notă distinctivă între cele două modele legislative: în textul art.248 CP RM este prevăzută folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală drept metodă de săvârșire a contrabandei, pe când în conținutul art.190 Cod penal al Letoniei este prevăzută folosirea documentelor vamale sau a altor documente false. În aparență cele două metode sunt similare. În realitate însă, acestea se deosebesc. *Primo* – legiuitorul leton se rezumă la in-

dicarea documentelor drept mijloace de comitere a infracțiunii, nu și a mijloacelor de identificare, așa cum o face legiuitorul național. *Secundo* – legiuitorul leton se limitează la documentele false, nu și la alte documente a căror folosire implică înșelarea organului vamal, de aceea documentele nule, documentele obținute pe cale ilegală sau cele ce se referă la alte bunuri decât la cele trecute peste frontiera vamală nu pot constitui mijloc de săvârșire a contrabandei prevăzute la art.190 Cod penal al Letoniei.

Detaliat dar, într-o manieră puțin diferită de legislația Republicii Moldova sunt prevăzute metodele de comitere a contrabandei în legislația penală a Estoniei. În calitate de metode de comitere a contrabandei art.391 Cod penal al Estoniei stipulează următoarele: a) eludarea controlului vamal; b) nedeclararea mărfurilor; c) declararea mărfurilor sub incidența unei clasificări tarifare incorecte; d) utilizarea unei alte categorii de fraudă. Ca și legiuitorul leton, cel eston stabilește o listă exemplificativă a metodelor de săvârșire a contrabandei. Este obligatoriu ca toate metodele nespecifica-te expres în dispoziția normei să presupună prezența unei fraude.

Nedeclararea mărfurilor și eludarea controlului vamal constituie metode de comitere a contrabandei prevăzute la alin.(1) art.278 Cod penal al Macedoniei. În corespundere cu art.230 Cod penal al Serbiei [38] sustragerea de la efectuarea controlului vamal, aplicarea forței și amenințarea reprezintă metode de trecere ilegală a mărfurilor peste frontiera vamală. În același timp, în conformitate cu art.171 Cod penal al Albaniei contrabanda poate fi comisă prin orice metodă.

Folosirea unui document fals, contrafăcut sau a unui document ce se referă la alte bunuri decât la cele trecute peste frontiera vamală constituie metode de comitere a contrabandei prevăzute la lit.b) alin.(1) art.242 Cod penal al Bulgariei. Legiuitor finlandez, în general, a mers pe calea introducerii unei norme menite să sancționeze distinct comportamentul persoanei exprimat în încălcarea obligației legale de declarare a mărfurilor sau în furnizarea unor informații false sau incomplete ceea ce a dus la: a) neachitarea taxelor sau impunerea unei taxe prea mici sau rambursarea necuvenită a unei astfel de taxe; b) stabilirea unei garanții pentru o datorie vamală prea mică; c) importul sau exportul bunurilor cu încălcarea dispozițiilor legale.

În alt context, menționăm că la alin.(4) art.248 CP RM este prevăzută, *inter alia*, răspunderea penală pentru nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care întoarcerea lor este obligatorie. Din tot spațiul ex-sovietic doar Republica Moldova a mers pe calea incriminării faptei nominalizate în cadrul aceluiași articol sub a cărei egidă este incriminată contrabanda economică și cea cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil. De fapt, în optica legiuitorului moldav nereturnarea valorilor culturale pe teritoriul vamal al Republicii Moldova constituie o formă a contrabandei. Pe o poziție diferită se situează legiuitorul rus, azer, georgian, tadjik și cel bielorus în legislațiile cărora numita faptă infracțională este incriminată într-un articol distinct, deși alături de celelalte infracțiuni care

lezează activitatea economică externă a statului. Aceștia deosebesc contrabanda de nereturnarea valorilor culturale.

În alt registru, merită atenție modelul incriminator de la alin.(1) art.182 Cod penal al Uzbekistanului. Potrivit acestei norme pentru a fi în prezența contrabandei economice este necesar ca fapta să fie săvârșită după aplicarea unei sancțiuni contravenționale pentru comiterea unei fapte similare. Considerăm defectuoasă o asemenea abordare legislativă. Inserarea în textul normei de incriminare a condiției potrivit căreia făptuitorul urma anterior să fi fost tras la răspundere contravențională contravine principiilor fundamentale ale dreptului penal, în special principiului *non bis in idem*. Cu privire la acest aspect, în literatura de specialitate se punctează că o atare situație, când repetarea faptelor contravenționale constituie o infracțiune, duce în mod inevitabil la încălcarea principiului neadmiterii tragerii la răspundere penală de două ori pentru una și aceeași faptă [26, p.87].

În altă privință, infracțiunile prevăzute la art.248 CP RM sunt formale, latura obiectivă a cărora este formată doar din fapta prejudiciabilă. Corespunzător, pentru consumarea acestora este necesar și suficient ca făptuitorul să fi realizat fapta prejudiciabilă. Pe o poziție similară se află majoritatea legiuitorilor statelor străine. De altă părere este legiuitorul leton care a decis să formeze infracțiunea înscrisă la art.190 din Codul penal în componența materială. Drept urmare prejudiciabilă a fost prevăzută paguba substanțială.

Din punctul de vedere al laturii subiective, infracțiunile de contrabandă pot fi comise doar cu intenție directă, deoarece componența infracțiunilor enunțate este formală. Deci forma vinovăției cu care acționează făptuitorul rezultă implicit prin raportare la structura laturii obiective. În plan comparat, norma de la alin.(1) art.228 Cod penal al Republicii Belarus prevede că făptuitorul trebuie să manifeste bună-știință față de trecerea bunurilor peste frontiera vamală prin declararea neautentică a acestora. Forma intenționată a vinovăției cu care acționează făptuitorul este inserată expres și în conținutul normei de la art.230 Cod penal al Republicii Belarus care incriminează nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Belarus al valorilor istorico-culturale.

Dacă în majoritatea legislațiilor statelor străine contrabanda este considerată infracțiune intenționată, nu de aceeași părere este legiuitorul finlandez care incriminează într-o normă distinctă contrabanda din neglijență gravă.

În ce privește semnele secundare ale laturii subiective accentuăm că scopul și motivul nu constituie semne obligatorii. Făptuitorul poate fi ghidat de orice motiv și să urmărească realizarea oricărei finalități. Din perspectivă comparată, în textul art.254 Cod penal al Slovaciei surprindem prezența scopului în calitate de semn constitutiv, și anume: scopul de a reduce plata taxei vamale sau a altor plăți vamale ori de a nu achita aceste taxe. Scopul de a evita plata taxelor vamale constituie semn obligatoriu și al contrabandei cu mărfuri ce dețin statut intermediar prevăzută la art.177 Cod penal al Albaniei.

Schimbând perimetrul de cercetare menționăm că la alin.(5) art.248 CP RM sunt prevăzute circumstanțele agravante ale infracțiunilor de contrabandă. Astfel, răspunderea penală se agravează dacă contrabanda este săvârșită de două sau mai multe persoane (lit.b) alin.(5) art.248 CP RM) sau dacă este săvârșită de o persoană cu funcție de răspundere, cu folosirea situației de serviciu (lit.c) alin.(5) art.248 CP RM). Totodată, accentuăm că la lit.d) alin.(5) art.248 CP RM nu este prevăzută o circumstanță agravantă, ci o variantă-tip de infracțiune. Subscriem poziției expuse de V.Stati: „O circumstanță este o împrejurare (particulară) care însoțește o întâmplare, un fapt, o acțiune sau un fenomen. Pe cale de consecință, o circumstanță agravantă prevăzută de legea penală îndeplinește rolul de apendice, de adaos, de supliment, de anexă la componenta de bază” [2, p.25]. Circumstanța „în proporții deosebit de mari” caracterizând obiectul material/imaterial al infracțiunii nu constituie un supliment la componenta de bază; or, un asemenea semn este caracteristic și componentei de bază. Diferă doar parametrii cantitativi.

În ce privește legislația statelor străine, remarcăm că circumstanța agravantă „de către o persoană cu funcție de răspundere, cu folosirea situației de serviciu” este prezentă în Codul penal al Estoniei, Azerbaidjanului, Turkmenistanului, Tadjikistanului, Kazahstanului și Uzbekistanului. Contrabanda săvârșită de către un oficial care se află în legătură directă cu autoritățile vamale este prevăzută la lit.c) alin.(1) art.242 Cod penal al Bulgariei. Legiuitorul albanez a decis să incrimineze contrabanda săvârșită de colaboratorul vamal într-o normă distinctă, ci nu să formeze o circumstanță agravantă (art.175 Cod penal). Funcționarul care ajută, permite, ascunde sau nu împiedică faptul trecerii ilegale a bunurilor peste frontiera vamală constituie subiect al contrabandei prevăzute la alin.(5) art.278 Cod penal al Macedoniei. Precizăm că o atare contribuție a funcționarului trebuie apreciată drept complicitate calificată.

Continuând cu analiza comparată a circumstanțelor agravante ale infracțiunilor de contrabandă, consemnăm că în Codul penal al Republicii Belarus, Georgiei, Azerbaidjanului, Turkmenistanului, Kazahstanului și Tadjikistanului este inserată circumstanța agravantă „cu aplicarea violenței față de persoana care efectuează controlul vamal”. Desprindem așadar, posibilitatea evoluării colaboratorului vamal pe post de victimă a contrabandei. Mai mult, legiuitorul kazah a decis să agraveze răspunderea penală nu doar pentru contrabanda săvârșită cu aplicarea violenței față de persoana care realizează controlul vamal, ci și față de persoana care efectuează controlul de frontieră.

În Codul penal al Uzbekistanului se regăsește circumstanța agravantă „în mod deschis”, în timp ce în Codul penal al Bosniei și Herțegovinei – circumstanța agravantă „cu folosirea armei”. În acord cu legislația Tadjikistanului, făptuitorul riscă o sancțiune mai aspră atunci când contrabanda este comisă prin distrugerea frontierei vamale.

În corespundere cu legislațiile Georgiei, Azerbaidjanului, Turkmenistanului, Tadjikistanului și Kazahstanului răspunderea penală se agravează pentru

comiterea contrabandei în mod repetat. Precizăm că un atare semn circumstanțial agravant se regăsea anterior și în conținutul art.248 CP RM (este vorba de lit.a) alin.(5) art.248 CP RM) care a fost exclus prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.277 din 18.12.2008 [39]. Prin abrogarea instituției date, de fapt, s-a reacționat la doleanțele exprimate de mai mult timp în literatura de specialitate autohtonă de către S.Brînza și V.Stati care susțineau ideea renunțării la instituția repetării infracțiunii, fiind aduse suficiente argumente în acest sens [40, p.14-19; 41, p.6-12].

De menționat că potrivit legislațiilor penale finlandeze, sârbe, estone, letone, bielorusse, georgiene, azere, armene, turkmene, tadjice, uzebece și kazahse constituie semn circumstanțial agravant săvârșirea contrabandei de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală. Un atare semn calificativ însă lipsește în textul art.248 CP RM. În ce ne privește, suntem de părere că acesta trebuie să se regăsească printre circumstanțele agravante ale infracțiunilor de contrabandă. În calitate de argument invocăm aserțiunea lui O.Pasat: „Inserarea unui astfel de element circumstanțial agravant va permite promovarea unei lupte mai acerbe și mai eficiente cu fenomenul contrabandei săvârșite de grupurile și organizațiile criminale. În prezent nu putem nega existența unei legături strânse între contrabandă și criminalitatea organizată. Or, una dintre sursele de existență ale membrilor organizațiilor criminale o constituie veniturile obținute din comercializarea mărfurilor de contrabandă” [26, p.241]. Într-adevăr, contrabanda a devenit astăzi un fenomen cu conotații transnaționale implicând diverse grupuri criminale în comiterea acesteia, motiv pentru care se impune inserarea în textul art.248 CP RM a circumstanței agravante presupunând săvârșirea contrabandei de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală. *In concreto*, propunem instituirea alin.(6) în cadrul art.248 CP RM în care să fie prevăzut semnul calificativ enunțat.

Unii legiuitori au mers pe calea incriminării organizării bandelor ori grupurilor în vederea săvârșirii infracțiunilor de contrabandă (este cazul Macedoniei și Bosniei și Herțegovinei care, au prevăzut răspunderea penală pentru asemenea fapte la alin.(4) art.278 și, respectiv, la art.215 din Codul penal).

În fine, în unele legislații este incriminată favorizarea contrabandei (de pildă: în Codul penal al Macedoniei, Serbiei, Albaniei, României, Finlandei etc.). De exemplu, potrivit alin.(2) art.230 din Codul penal al Serbiei constituie infracțiune fapta persoanei exprimate în angajarea acesteia în vânzarea, distribuția sau ascunderea bunurilor trecute prin contrabandă peste frontiera vamală ori fapta exprimată în organizarea unei rețele de dealeri sau intermediari în vederea distribuirii unor astfel de bunuri. Legiuitorul albanez incriminează la art.178 din Codul penal comercializarea, înstrăinarea sau transportul bunurilor despre care se știe că sunt obținute în rezultatul comiterii contrabandei, precum și orice ajutor acordat persoanelor implicate în aceste activități. Iar, la art.179 din același act stabilește răspunderea penală pentru depozitarea, acumu-

larea, păstrarea sau prelucrarea mărfurilor despre care se știe că sunt rezultate din contrabandă. Nu în ultimul rând, potrivit alin.(3) art.270 Cod vamal al României sunt asimilate infracțiunii de contrabandă colectarea, deținerea, producerea, transportul, preluarea, depozitarea, predarea, desfacerea și vânzarea bunurilor sau a mărfurilor care trebuie plasate sub un regim vamal, cunoscând că acestea provin din contrabandă sau sunt destinate săvârșirii acesteia.

În urma cercetării comparative efectuate, formulăm infra **concluzii generale:**

1) În unele legiuri, contrabanda cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil (arme, muniții, substanțe narcotice etc.) este incriminată alături de contrabanda economică în cadrul capitolului Părții speciale din Codul penal dedicat protecției economiei naționale, în timp ce în alte legislații contrabanda cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil este amplasată în alte capitole.

2) În unele legislații, trecerea peste frontiera vamală a bunurilor limitate sau interzise în circuitul civil este denumită convențional „contrabandă”, în timp ce în altele – „import” sau „export” (pentru cele din urmă legislații este caracteristic faptul amplasării unor astfel de infracțiuni în cadrul altor capitole din Partea specială a Codului penal decât în cadrul celui destinat protecției economiei naționale).

3) Contrabanda economică nu este sancționată penal în unele legislații.

4) Comparativ cu legislația Republicii Moldova, în legislația statelor străine, ce incriminează contrabanda economică și cea cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil în cadrul unuia și același articol, atât contrabanda cu substanțe narcotice, psihotrope, otrăvitoare etc., cât și contrabanda cu arme, muniții, dispozitive explozive sunt înscrise în cadrul uneia și aceleiași norme, respectivele entități evoluând pe post de obiect material/imaterial cu caracter alternativ.

5) Se face oportună instituirea răspunderii în Codul penal al Republicii Moldova pentru contrabanda cu precursori în scopul producerii sau prelucrării drogurilor, pentru contrabanda cu materiale sau utilaje destinate producerii sau prelucrării drogurilor, precum și pentru contrabanda cu plante ce conțin droguri sau precursori.

6) Din perspectivă comparată, potrivit art.206.2. Cod penal al Azerbaidjanului, alin.(2) art.215 Cod penal al Armeniei și art.201 Cod penal al Ucrainei, nu poate constitui obiect material al contrabandei arma de vânătoare cu țeavă lisă și munițiile aferente acesteia.

7) În acord cu art.226.1. Cod penal al Federației Ruse în postura de obiect material al contrabandei pot apărea nu doar armele de foc, ci și părțile esențiale ale acestora.

8) În plan comparat, legiuitorul bielorus, turkmen, kazah și cel tadjik au mers pe calea inserării unor metode de săvârșire a contrabandei similare cu cele prevăzute în textul art.248 CP RM.

9) Din tot spațiul ex-sovietic doar Republica Moldova a mers pe calea incriminării faptei de nereturnare a valorilor culturale în cadrul aceluiși articol sub a cărei egidă este incriminată contrabanda economică și

cea cu bunuri limitate sau interzise în circuitul civil. În optica legiuitorului moldav, nereturnarea valorilor culturale pe teritoriul vamal al Republicii Moldova constituie o formă a contrabandei.

10) Pentru a fi în prezența contrabandei economice prevăzute la alin.(1) art.182 Cod penal al Uzbekistanului, este necesar ca fapta să fie săvârșită după aplicarea unei sancțiuni contravenționale pentru comiterea unei fapte similare.

11) Legiuitorul leton a decis să formeze infracțiunea înscrisă la art.190 Cod penal (articol ce conține o normă similară cu cea de la alin.(1) art.248 CP RM) în componența materială, drept urmare prejudiciabilă fiind prevăzută paguba substanțială.

12) În textul art.254 Cod penal al Slovaciei surprindem prezența scopului în calitate de semn constitutiv, și anume: scopul de a reduce plata taxei vamale sau a altor plăți vamale ori de a nu achita aceste taxe. Scopul de a evita plata taxelor vamale constituie semn obligatoriu și al contrabandei cu mărfuri ce dețin statut intermediar prevăzută la art.177 Cod penal al Albaniei.

13) Legiuitorul albanez a decis să incrimineze contrabanda săvârșită de colaboratorul vamal într-o normă distinctă, ci nu să formeze o circumstanță agravantă.

14) În Codul penal al Republicii Belarus, Georgiei, Azerbaidjanului, Turkmenistanului, Kazahstanului și Tadjikistanului este inserată circumstanța agravantă „cu aplicarea violenței față de persoana care efectuează controlul vamal”.

15) Potrivit legislației penale finlandeze, sârbe, estone, letone, bielorus, georgiene, azere, armene, turkmene, tadjice, uzbece și kazahe constituie semn circumstanțial agravant săvârșirea contrabandei de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală.

16) Pentru unele legislații este caracteristic incriminarea favorizării contrabandei (de exemplu: pentru Macedonia, Serbia, Albania, România, Finlanda etc.).

Referințe:

1. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.

2. Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Ediția a 2-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2016. 622 p.

3. *Criminal Law of the Republic of Latvia* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017)

4. *Уголовный кодекс Республики Беларусь* <http://xn----ctbcgfvicvibf9bq8k.xn--90ais/> (vizitat 28.04.2017)

5. *Уголовный Кодекс Туркменистана* https://www.unodc.org/tldb/pdf/TurkmenistanCriminalCode_Russian.pdf (vizitat 28.04.2017).

6. *Criminal Code of the Republic of Tajikistan* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).

7. *Criminal Code of the Republic of Azerbaijan* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
8. *Уголовный кодекс Республики Армения* <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus> (vizitat 28.04.2017).
9. *Уголовный кодекс Республики Казахстан* <https://zakon.uchet.kz/view/111389/> (vizitat 28.04.2017).
10. *Criminal Code of the Republic of Uzbekistan* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
11. *Criminal Code of the Republic of Estonia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
12. *Criminal Code of Lithuania* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
13. *Criminal Code of Georgia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
14. *Criminal Code of Finland* <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf> (vizitat 28.04.2017).
15. *Criminal Code of the Republic of Albania* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
16. *Criminal Code of the Republic of Bulgaria* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
17. *Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
18. *Criminal Code of the former Yugoslav Republic of Macedonia* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
19. Legiuitorul kazah denuște contrabanda cu bunuri aflate liber în circuitul civil drept „contrabandă economică”.
20. Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997 г. В: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, №25.
21. Кримінальний кодекс України. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.
22. *Criminal Code of the Slovak Republic* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
23. *General Penal Code of Iceland* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
24. *Criminal Code of the Czech Republic* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
25. *Criminal Code of the Republic of Hungary* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
26. Pasat O. *Analiza juridico-penală a infracțiunilor vamale conform legislației Republicii Moldova și a României*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 284 p.
27. Legea privind Codul vamal al României, nr.86/2006. În: *Monitorul Oficial al României*, 2006, nr.350.
28. Brînza S., Stati V. Cu privire la posibila neconstituționalitate a unor amendamente recent operate în Codul penal și în Codul contravențional. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.1, p.2-12.
29. Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.
30. Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014. 529 p.
31. Stati V. Infracțiuni săvârșite în sfera activității economice externe (art.248 și 249 CP RM): studiu de drept penal. În: *Revista USM „Studia Universitatis Moldaviae”*, 2014, nr.8(78), pp.124-141.
32. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
33. *Уголовный кодекс Китайской Народной Республики*. Под ред. А.И. Коробеева, Д.В. Вичикова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 303 с.
34. *Criminal Code of the Republic of Malta* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
35. *Penal Code of Turkey* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
36. *Criminal Code of the Kingdom of Netherlands* <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
37. În acord cu alin.(4) art.248 CP RM eludarea controlului vamal ori tănuirea bunurilor de controlul vamal prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop constituie metode de comitere a contrabandei cu valori culturale.
38. *Criminal Code of the Republic of Serbia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 28.04.2017).
39. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr.277 din 18.12.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
40. Brînza S., Stati V. Conceptul „Repetarea infracțiunii”: argumente în favoarea excluderii din Codul penal al Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.2, p.14-19.
41. Brînza S., Stati V. Conceptul „Repetarea infracțiunii”: argumente în favoarea excluderii din Codul penal al Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.3, p.6-12.

Recenzent:

Stanislav COPETCHI,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar

PERSONALITATEA INFRACȚORULUI MINOR: CONCEPT, FORMARE, CLASIFICĂRI

Victoria POPA,

doctorand (Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova)

A delinquent behaviour can be determined by the circumstances with personal, subjective nature (offender's personality) or social, objective concern (actual conditions of the crime). Between these two aspects of the aetiology of juvenile delinquency there is interdependence, because the personality of a young offender is a set of bio- psychosocial factors. So, his identity is due to the specific psychophysiological features and the influences from its social environment, significances that are assimilated and integrated into the internal structure of the minor's personality.

Keywords: personality; behaviour; circumstances; juvenile delinquency; psychophysiological.

Odată studiate cauzele și condițiile criminalității minorilor, ținem să precizăm opinia autorului rus V.N. Kudreavțev, care în manualul său *Criminologia*, menționa ca anume personalitatea infractorului, fie este minor sau nu, reprezintă principalul factor cauzal al săvârșirii infracțiunilor, iar eficiența prevenirii săvârșirii infracțiunilor depinde anume de cunoașterea cât mai bună a personalității infractorului [1, p. 79]. Anume din acest motiv vom prezenta în această lucrare un studiu amplu privind personalitatea infractorului minor.

Ar trebui mai întâi să specificăm faptul că noțiunea de „personalitate” ține mai mult de domeniul psihologiei decât al criminologiei, sau și mai puțin al științei penale. Aceasta totuși este analizată din foarte multe unghiuri de vedere, inclusiv al științelor enumerate anterior. În al doilea rând, ținem să atragem atenția că noțiunea de personalitate nicidecum nu este aceeași ca și noțiunea de *persoană* sau *individ*, fiind două lucruri diferite, însă interdependente.

Prin personalitate, ca termen și concept studiat de mai multe științe, se are în vedere individualitatea unei ființe umane unice, irepetabilă, creatoare, în integritatea manifestărilor sale biologice, psihologice, sociale și culturale [2, p. 8]. Trecerea de la o stare la alta a sistemului de personalitate mereu este o permanentă devenire, fiind inclusiv determinată și de ceea ce dorește persoana și societatea, să fie anume acea personalitate în viitor, fiind influențată desigur și de sistemul actual fizic, psihic și social al acesteia.

De asemenea, personalitatea, inclusiv a unui infractor minor, este determinată de trei caracteristici importante și legate una de alta, printre care:

- Globalitatea, prin care o persoană posedă anumite caracteristici care, luate în totalitate, diferențiază acea persoană de restul oamenilor;

- Stabilitate temporală, prin care toate particularitățile sistemului de elemente au o anumită unitate în exprimare și față de influența factorilor externi;

- Coerența, prin care datorită elementelor care compun personalitatea unei anumite persoane, este asigurată existența întregului sistem. Ca, de exemplu, puțini știu că oricărui om îi sunt caracteristice doar

două-trei trăsături proprii, celelalte fiind secundare, chiar dacă sunt cu zecile și sutele [3, p. 85].

Făcând o analogie cu factorii care influențează criminalitatea unui individ, vom apela la opinia francezului F. Simiand, care consideră că în cadrul oricărei crime, infractorul acționează pentru o cauză principală, iar celelalte serii de cauze și factori intermediari au doar menirea de a favoriza îndeplinirea actului infracțional la final [4, p. 29].

Personalitatea minorului infractor nu este decompensată doar de aspectele neuropsihice și neuropsihomorale, deoarece scopul și mobilurile antisociale ale minorului, care sunt prezente în cadrul oricăror infracțiuni, reflectă de cele mai dese ori o personalitate decompensată nu doar neuropsihic, ci și moral, și nu doar din punct de vedere individual, ci și al moralei societății în care trăiește [5, p. 94].

Personalitatea unui infractor este mereu un produs al unui proces de socializare care cuprinde învățarea și asimilarea de către individ a anumitor valori, norme, modele de conduită caracteristice anume societății respective, grupului social sau comunității, socializare care poate fi atât pozitivă, cât și negativă [6, p. 232].

De asemenea, am dori să remarcăm faptul că trăsăturile distincte personalității unui infractor nu sunt caracteristice, în mod obligatoriu, tuturor persoanelor, inclusiv minore, care comit infracțiuni. Există destul de multe cazuri când un minor săvârșește o anumită infracțiune din imprudență sau acea faptă are un pericol social redus [7, p. 233].

Din punctul de vedere al psihologiei, după cum am menționat anterior, personalitatea este definită ca un subiect uman ce posedă o unitate biopsihosocială, ce poartă funcții epistemice, pragmatice și axiologice [8, p. 532].

La fel, susținem ideea autorului german H. Mannheim, care, în lucrarea *Comparative Criminology*, precizează că factorii psihici de cele mai dese ori sunt mai importanți decât alți factori de ordin social, biologic sau de alt gen. Principalul argument ar fi faptul că ceilalți factori devin importanți doar după ce sunt contopiți anume cu factorul psihic de acțiune infracțional [9, p. 202].

Totuși, în ultimii ani, nu se pune deja atât de mare

accent pe studiul personalității minorului infractor din punct de vedere biologic sau psihologic, ci pe cel social, care are puterea de a schimba comportamentul infracțional al minorului din negativ spre pozitiv. Din punctul de vedere al aspectului sociologic, personalitatea minorului este considerată ca o variantă a viziunii potrivit căreia o anumită persoană este rezultatul influențelor anumitor factori sociali și culturali [10, p. 162].

Printre relațiile pe care minorul le are cu societatea, colectivitatea și grupul în care locuiește, studiază și în general interacționează, în continuare vom evidenția principalele influențe negative care duc la crearea unei personalități infracționale și delincvente a unui minor:

- conflictele din familie, cum sunt certurile cu părinții, familie nefavorabilă etc.;

- conflictele de la școală cu învățătorii, nereușita școlară;

- neascultarea și neacceptarea poziției persoanei mature, neglijarea acesteia și a cuvintelor spuse de ea, criticism față de aceasta;

- ca soluție compensatorie a autoafirmării, unii minori au nevoie exagerată de comunicare cu colegii și prietenii lor;

- dacă în poziția de lider într-un grup, minorii tind să fie agresivi, atunci în poziția de subordonare, aceștia tind să se izoleze.

Totodată, dezvoltarea personalității este determinată și de influența celor cinci crize de vârstă prin care trece omul în evoluția sa și care la fiecare se manifestă mai mult sau mai puțin accentuat.

Printre diferitele etape de vârstă ale minoratului, adolescența se dovedește a fi cea mai problematică, or, ea se situează la hotarul dintre copilărie și maturitate, iar dorința de autoafirmare poate fi uneori excesivă, transformându-se în devianță [11, p. 161].

Din definiție, personalitatea cuprinde un ansamblu al unor dimensiuni biopsihosociale, care în decursul vieții sunt supuse unor transformări de ordin cantitativ și calitativ și împreună asigură dezvoltarea. În funcție de nivelul la care au asemenea modificări, se desprind trei dimensiuni:

- ✓ dezvoltarea biologică, transpusă în modificările fizice, morfologice și biochimice ale organismului;

- ✓ dezvoltarea psihică, ce constă în apariția, instalarea și transformarea proceselor, funcțiilor și însușirilor psihice;

- ✓ dezvoltarea socială, concretizată în reglarea conduitei individului, în conformitate cu normele și cerințele impuse de colectivitate, de mediul social existențial [12, p. 25].

Cele trei determinante ale personalității și concomitent forme ale dezvoltării umane există într-o strânsă interacțiune și interdependență, fiind corelate una cu alta și predeterminându-se.

Vârsta, constituie niște coordonate morfologice care pun în evidență dezvoltarea psihică, fizică și plasamentul individului în societate. Fiecare vârstă, reprezintă o etapă calitativ nouă a dezvoltării psihice

și se caracterizează printr-o multitudine de schimbări care, luate în ansamblu, formează specificul structurii personalității minorului la etapa dată a dezvoltării.

Perioadele de vârstă ale dezvoltării psihice depind într-o anumită măsură de numărul de ani trăiți și de gradul de maturizare a organismului minorului, însă ele pot să nu coincidă cu vârsta lui cronologică. De aceea, perioadele de vârstă au cel puțin patru aspecte:

- ✓ cronologic – de la naștere până în prezent;

- ✓ biologic – se determină prin gradul de maturizare sau de dezintegrare a organismului, prin starea sistemului nervos;

- ✓ psihologic – este determinat de modificările calitative în dezvoltarea psihică;

- ✓ sociologic – se caracterizează prin maturitate socială, rolurile pe care le are individul în societate.

Din punct de vedere juridic, vârsta este importantă în stabilirea responsabilității, inclusiv a celei penale. Astfel, potrivit art. 21 CP RM, „sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani”. Ca excepție de la regula generală, alin. (2) art. 21 CP RM enumeră situațiile când vârsta răspunderii penale coboară la 14 ani. Acestea din urmă se exprimă prin infracțiuni comise cu intenție, fiind deci fapte grave de a căror pericolozitate socială minorul nu putea să nu-și dea seama. De altfel, vârsta răspunderii penale în fiecare stat este stabilită diferit, în funcție de politica penală a statului.

În criminologie, minoratul cuprinde următoarele categorii de vârstă: copilăria (de la 0-12 ani); adolescența (12-22 ani, unde preadolescența cuprinde vârsta între 12-15 ani; adolescența propriu-zisă de la 15-18 ani; postadolescența de la 18-22 ani) [13, p.13].

În evoluția minorului un impact profund pot avea uneori perioadele critice de vârstă care nu sunt specifice adulților. La aceste crize de vârstă se raportează: criza nou-născutului, criza de la un an, criza de la 3 ani, criza de la 7 ani, criza de la 13 ani și criza de la 17 ani. Fiecare din acestea cuprinde trei etape: precritică, critică și postcritică. Ele se manifestă prin negativism, disconfort, dorința de autoafirmare, manifestarea independenței etc. Este de subliniat că la diferiți minori crizele se manifestă diferit, mai mult sau mai puțin evidențiat, dar criza de vârstă nu constituie deja un caracter format, ea este temporară și trecătoare. De aceea, este foarte importantă atitudinea celor din jur față de comportamentul minorilor întru evitarea unei eventuale stigmatizări.

Sexul, exprimă un ansamblu al trăsăturilor morfologice, psihologice și sociale prin care indivizii se disting în femei și bărbați. Indiferent de sex, persoana ce a comis o faptă prejudiciabilă este trasă la răspundere. Cu toate acestea, pentru unele infracțiuni în calitate de subiect activ le este specific doar un anumit sex, de exemplu, autor al pruncuciderii poate fi doar mama biologică. Studiul raporturilor dintre sex și delincvență este o întrebare clasică, pe care o aborda încă unul dintre întemeietorii criminologiei, Cesare Lombroso,

care făcea descrierea portretului bărbatului delincent și a femeii delincvente [14, p. 289-308].

Mai mulți criminologi și psihologi susțin că biologic și social femeia este mai puțin predispusă spre delict decât bărbatul, deoarece constituția sa fizică este în general mai puțin compatibilă cu forța musculară pe care o solicită faptele de violență. Însă actualmente spectrul faptelor s-a extins mai mult decât la agresiuni, astfel încât femeia poate comite infracțiuni ce nu necesită forță fizică [15, p. 315].

Ceea ce ține de dezvoltarea psihică, aceasta are un caracter complex, multifuncțional, ea nu este uniformă, dar poliformă și continuă. Din punctul de vedere al delincvenței juvenile ar interesa primordial trei aspecte ale dezvoltării psihice: temperamentul, aptitudinile și caracterul.

Temperamentul – este dimensiunea energico-dinamică a personalității, exprimată atât în particularitățile activității psihice, afective, cât și în comportamentul exteriorizat. Sunt recunoscute patru tipuri temperamentale: coleric, sangvinic, flagmatic și melancolic. Colericul puternic este cutezător, dârz, ferm, independent, lider, activ, dar în același timp despot, nepăsător, ranchiunos, încăpățânat, viclean. Sangvinicul popular este voios, stimulator, vivace, spontan, optimist, vesel, dar totodată obraznic, indisciplinat, neatent, imprudent, instabil. Melancolicul pare a fi perfect, analist, perseverent, altruist, amabil, organizat, idealist, dar și sfios, fricos, pretențios, pesimist, depresiv, singuratic. Flegmaticul este cel mai liniștit, este pașnic, plăcut, diplomat, consecvent, autocontrolat, dar și nehotărât, neimplicat, absent, inexpressiv.

Este importantă cunoașterea temperamentului unui copil sau minor pentru determinarea măsurilor comportamentale aplicate față de el, a corectei orientări a activității sale, a intervenirii pozitive în evoluția sa socială. Dacă un copil este hiperactiv, urmează a se valoriza activitatea lui pentru a evita deciziile pripite, erorile, pentru a-i doza și a-i ordona programul de lucru.

Aptitudinile – exprimă însușirea individuală care determină efectuarea cu succes a unei anumite activități. Aptitudinile se leagă de potențialitatea efectuării acțiunii în baza asigurării unor condiții optime. Există aptitudini simple care favorizează efectuarea multor activități, ce cuprind, la rândul lor, aptitudini generale, de grup (acestea includ factorul verbal, numeric, perceptiv, fluiditatea frazelor, de reprezentare spațială, dexteritate manuală) speciale, și cele complexe (tehnice, științifice, artistice). Rolul cunoașterii și depistării la timp a aptitudinilor este de a forma pe viitor o personalitate complexă.

Caracterul – exprimă un ansamblu de atitudini, valori, stabile, generalizate, determinante pentru o persoană, care se întemeiază pe convingeri puternice. Spre deosebire de temperament, caracterul se formează pe parcursul vieții.

În structura caracterului se disting trei grupe fundamentale de atitudini: față de sine; față de ceilalți în societate; față de muncă. Familiei și micromediului

din apropierea minorului le revine sarcina de formare a caracterului acestuia, cultivându-i responsabilitățile și dexteritățile pozitive și utile.

Examinând toate coordonatele nominalizate, la delincvenții minori, de cele mai dese ori, se disting unele dintre aptitudinile de viitor, cum ar fi: lipsa planurilor vitale, lipsa planurilor profesionale, devalorizarea instruirii, activității de muncă; viitorul este perceput ca fiind o prelungire a prezentului; resping, nu acceptă planuri, recomandări propuse din exterior; sunt orientați preponderent la valori materiale [16].

După gradul de exteriorizare sunt recunoscute două tipuri de caracter: *extravertit* (deschis, comunicativ, jovial, sociabil) și *introvertit* (închis, orientat spre propriul eu, aparent mai puțin sociabil și mai puțin comunicativ). Cercetările științifice nu au reușit să implice diferit tipurile de caracter în etiologia infracțiunii. Totuși, criminologul Narcis Giurgiu a semnalat că, în formele lor extreme de manifestare, extravertirea tinde spre manifestări caracteristice bolnavilor maniacali, pe când introvertirea tinde spre autismul schizofrenic. Caracterul fiind influențat de temperament și aptitudini, în procesul formării sale este foarte complex, asimilarea aptitudinilor și a valorilor socioculturale și transpunerea lor într-un cadru strict personal, stabil și echilibrat, se realizează pe parcursul întregii perioade de formare a personalității: din copilărie spre vârsta adultă [17, p. 189].

Familia, relațiile sociale, școala, educația, strada mereu au avut o influență importantă în devenirea unei personalități. În decursul vieții, minorul este influențat de macromediu (societatea în ansamblu, civilizația), micromediu (grupurile sociale mici: școala, colectivul) și anturajul imediat din apropierea minorului (familia, rudele, prietenii, strada).

Un grup de factori determinanți în apariția violenței juvenile îl reprezintă familia, anturajul, gradul de educație și cultură, la aceștia adăugându-se o serie de factori situaționali reprezentați de locul de debut al violenței, ingestia de alcool sau droguri ce favorizează trecerea la act, utilizarea armelor, precum și asocierea cu alte persoane sau alte acte infracționale [18, p. 52].

Referitor la familie și gradul de educație, putem afirma că o educație negativă, ce nu recunoaște normele existente în societate, va duce implicit la o structurare negativă de personalitate și la un caracter de tip antisocial, în timp ce o educație pozitivă va configura un comportament adecvat normelor sociale [19].

Inadaptări comportamentale ale minorilor vizează, de asemenea, și tulburările de relații între ei și părinți, profesori, colegi, încălcarea normelor etice și de conduită școlară sau extrașcolară. Spectrul acestor devianțe este foarte larg (minciuni, calomnieri, agresivități, atitudini nonconformiste, gesturi, chiulire de la ore, lipsa respectului și a distanței în relațiile cu adulții, vagabondajul etc.), dar cel mai grav este că ele pot deveni acte delincvente. Orice fenomen psihic este determinat de influența externă și orice acțiune externă poate determina psihicul spre alegerea unei

conduite numai fiind trecută prin filtrul interior, adică prin însușirile, stările psihice ale persoanei în momentul trecerii la actul delinvențial. De aceea, orice conduită predelictuală este produsul unui amalgam între cauzele și condițiile individuale și sociale. Printre cauzele individuale se enumeră determinanții ereditari, genetici, precum și condițiile interne predispozante ale individului. Cauzele sociale vizează influențele nocive ale condițiilor de viață în care se află minorul în faza predelictuală. Prin urmare, conceptul de cauzalitate presupune un complex de condiții, situații, factori impulsionali, și nu putem accepta fie cauzele externe, fie cele interne, ca fiind în mod unilateral predispozante spre delinvența juvenilă.

La coordonatele sociale ale personalității minorului se atribuie, în egală măsură, nivelul de instruire și educație, la care atribuim:

- (A) rolul educației în familie;
- (B) rolul educației școlare;
- (C) organizarea timpului liber.

(A) Rolul educației în familie corespunde unei obligații morale, legale, religioase, conform căreia părinții sunt cei care altoiesc personalitatea propriilor copii. Dintre carențele educaționale în familie se remarcă: insuficientă atenție acordată copilului, certurile dese dintre părinți, instabilitatea cuplului părintesc, viciile grave ale părinților ce constituie model pentru copii, lipsa de coerență în atitudinea ambilor părinți față de faptele copilului, instabilitatea afectivă, neurmărirea activității școlare etc. În paralel cu formula clasică a familiei divorțate, ca o cauză a disconfortului psihologic al minorului, s-au introdus și expresia de „separare afectivă”, care, în lipsa atașamentului, a comunicabilității dintre părinți și copii, distruge atmosfera familială și creează repercusiuni asupra copilului. Orice dezacorduri familiale vor crea la copil tulburări comportamentale [20, p.101-103].

(B) Rolul educației școlare, insuficienta școlarizare, dezavantajarea unor elevi, aprecierile neobiective, tolerarea indisciplinei etc. favorizează diminuarea efectului procesului instructiv-educativ, conducând spre o eventuală devianță. Supraaprecierea unui elev mediu conduce la indiferența acestuia; injusta apreciere a celui care a meritat o notă mai mare va genera descurajarea lui; sarcinile didactice prea ușoare vor inhiba energia nervoasă și capacitățile copilului; critica adusă răspunsurilor elevului că ar fi incomplete, va conduce treptat la faptul că elevul se va obișnui cu cunoștințele sale limitate, complexându-se astfel și degradând. Dezacordul dintre profesori și copii poate genera insuccesul celor din urmă.

(C) Organizarea timpului liber cuprinde odihna, distracția care contribuie la formarea personalității. Este foarte important a se organiza copilului un așa regim care să-i ofere stabilitate, sau a diversifica genul activităților pentru copiii temperamentalii. La acest capitol un rol important îi revine și statului prin crearea unor centre de activitate sau de dezvoltare a copiilor. Multe dintre delictive se comit de către copii din „nevând ce face” [21, p. 211].

Deci, personalitatea delinvențului minor constituie rezultatul unor permanente și multiple raporturi de condiționare reciprocă și de interdependență între trășăturile definitorii ale personalității acelu minor care a comis o infracțiune sau delict, aflate în plin proces de structurare – sub presiunea factorilor individuali și sociali care-l fac să se manifeste specific atât în personalitatea sa ca sistem, cât și în condițiile concrete de mediu în care minorul se dezvoltă, se formează și trăiește.

Pentru un studiu mai amplu al personalității minorului, vom continua cu analiza aspectelor ce țin nemijlocit de formarea acesteia.

Se consideră că personalitatea unui infractor, inclusiv minor, se formează în două rânduri, și anume prin formarea denaturată a personalității sub influența negativă a anumitor factori și condiții din mediul social, și sub formarea și funcționarea mecanismului infracțiunii [22, p. 238].

Personalitatea unei persoane, inclusiv a unui minor este permanent într-o oarecare evoluție, fiind astfel un concept dinamic influențat de totalitatea de factori endogeni, de ordin individual și exogeni de ordin social, care deseori este greu de analizat și prezis.

Odată ce am analizat deja în lucrarea precedentă, componentele mediului psihosocial care influențează cauzalitatea săvârșirii de către minor a infracțiunilor, cum sunt așa elemente ca familia, școala, naționalitatea, organizarea timpului liber etc., în continuare ne vom referi anume la modalitățile prin care se formează personalitatea unui infractor minor, și anume: alienarea sau înstrăinarea, frustrarea, inadaptarea, învățarea, micro- și macromediul minorului.

Alienarea sau înstrăinarea – se are în vedere diversele dificultăți pe care le întâmpină minorul în procesul de integrare în colectiv, grup și societate. Aceasta este o consecință a diverselor influențe negative de ordin social ce intervin în procesul de socializare și reprezintă un factor deviant în creșterea normală a minorului [23, p. 168]. Acest aspect deseori se manifestă prin stări de neație, indiferență, neconformanță, fiind cauzate și de decizii ale adulților, cum este, spre exemplu, cazul de schimbare a școlii minorului.

Frustrarea – apare, de cele mai dese ori, din cauza anumitor eșecuri, greșeli, dezamăgiri, izolări etc. Toate acestea sunt anumite fenomene de respingere, rușine și marginalizare socială a unui minor. Aceasta este însă legată de alienare, deoarece este o cauză în procesul de înstrăinare a persoanei. Autorul Augustin Ungureanu consideră că alienarea se poate petrece fără frustrare, dar frustrarea nu poate fi dezvoltată fără alienare [24, p.182-183]. Dacă am face o legătură cu cauzalitatea infracțiunilor, atunci frustrarea, ca un catalizator al criminalității minorilor, reprezintă cauza din care un minor se simte inegal în raport cu alții, și comite anumite infracțiuni. Din această categorie, spre exemplu, putem include minorii fără ocupație.

Inadaptarea – rezultă din incapacitatea unei persoane de a răspunde în mod adecvat la anumite cerințe înaintate de societate, și nici de a-și satisface propri-

ile cerințe sau necesități. Această incapacitate poate fi provocată de anumite deficiențe fizice, ca în cazul handicapărilor, senzoriale, ca în cazul nevăzătorilor; intelectuale, ca în cazul arieraților sau caracteriale [25, p. 33].

Spre exemplu, alți autori clasifică inadaptația, utilizând termenul de dezadaptare, după alte criterii în trei categorii:

– fizice, legate de tulburări funcționale ale corpului uman;

– psihice, afecțiuni care afectează echilibrul mintal, persoana suferind de dezacord emoțional și intelectual;

– psihologic, care reprezintă un ansamblu de reacții neadekvate care se întâmplă la indivizi normali [26, p. 158-159].

Învățarea – influențează formarea personalității unui infractor prin asimilarea unui model de comportament, care în cazul infractorilor minori, duce la dezvoltarea unui caracter infracțional. Repetând periodic un anumit comportament, în timp minorul consideră acel comportament ca fiind unul corect, în final asimilându-l. De asemenea, învățarea în sens negativ este paralel cu un alt obicei periculos, și anume, educarea în spirit criminal [27, p.35]. Printre exemple legate de acest aspect ar fi utilizarea anumitor argouri, folosirea unei vestimentații delincvente, învățarea legilor și cutumelor anumitor organizații criminale sau hoți etc.

După cum găsim și în *Manualul de criminologie* al autorului Gheorghe Gladchi [28, p. 241], printre primii care au elaborat teoria criminologică a instruirii a fost sociologul Gabriel Tade, care menționează faptul că orice individ nu se naște infractor, ci devine, prin învățare. După el, oricine se poate învăța a fi infractor. De asemenea, poate fi moștenită aptitudinea de a învăța, fiind aceasta mai degrabă o predispoziție, decât ceva complet ereditar.

Influența negativă a micromediului are loc prin faptul că un minor nimerind în anumite anturaje nepotrivite, având nevoia de mai multă comunicare și socializare, și din cauza că deseori nu pot aprecia critic anumite situații, sunt tratați cu bătaie de joc și aroganță de alți membri ai grupului, iar acel minor consideră greșit că aceasta este o normă. Din păcate în prezent se atestă faptul cum se creează diverse grupuri infracționale de minori de circa 10-20 de persoane sub comanda câtorva persoane mature [29, p. 349], care le dictează ce să facă, iar acești minori îndeplinesc întocmai ordinele date, în favoarea unor folosuri patrimoniale, care sunt deseori niște bani puțini sau bunuri furate, fie pentru folosuri nepatrimoniale, cum ar fi respectul și lauda din partea grupului.

Influența macromediului în formarea personalității minorului infractor – are loc prin diversele influențe globale și internaționale pe care le resimte minorul din punct de vedere psihologic, emoțional, fizic, social și de orice natură. Criminologii din toată lumea deja de mai multe decenii ne anunță destul de îngrijorător faptul că toată explozia revoluției tehnico-informatică și globalizării are nu doar o influență

pozitivă, ci și negativă, contribuind nu de puține ori la modelarea unui comportament infracțional al minorilor. În acest sens, au fost elaborate o sumedenie de teorii, cum ar fi teoria anomiei sociale, frustrării, conflictului de cultură etc.

Influențele negative ale macromediului prin diferențele dintre posibilitățile unui minor, și dorințele și viziunile sale, duc deseori la apariția unor momente menționate *supra*, cum sunt de alienare, frustrare și împrumut a unor obiceiuri criminale, în speranța satisfacerii laturii subiective privind acele tendințe pe care le are minorul, dezvoltându-se astfel încet anumite conduite antisociale. Aceasta, după cum menționează și autorii G. Nistoreanu, C. Păun, decurge din înseși crizele economice care bântuie în aceste societăți. Astfel, anomia reprezintă o stare evidentă a acelor societăți care sunt dezorganizate din punct de vedere social, economic, politic și cultural [30, p. 209-210].

Dacă am crea un **profil al personalității infractorului minor**, atunci aceasta ar implica atât elemente de ordin psihologic, cât și juridic, o importanță anumită având și imaturitatea socială a persoanei, gradul de integrare în societate, conflictele interne etc. Din sensul negativ al creării personalității minorului ar mai face parte și următoarele aspecte, precum instabilitate emotiv-acțională, inadaptația socială, tendința de a se satisface moral și material etc.

O altă trăsătură a unui infractor minor este dublicitatea comportamentului său. Aceasta se manifestă în principal prin faptul că un infractor minor, plănuiește și realizează anumite infracțiuni, dându-și seama de gravitatea faptelor sale, însă, în același timp, se ascunde de părinți, profesori și alte persoane, pentru a nu fi deconspirat. Un infractor minor cel mai des acționează într-o manieră ascunsă și pentru a nu fi descoperit, iar anume această frică îl face deseori să se răzgândească sau să facă anumite greșeli. Ceea ce îl ghidează sunt anume motivele, motivațiile și scopurile sale [31, p. 20, 23].

Luând în considerare faptul că majoritatea tulburărilor fizice și comportamentale ale delincvenților își au originea în perioada copilăriei, numeroși specialiști au încercat să evidențieze caracteristicile personalității delincventului minor.

Astfel, P.P. Neveanu [32, p.180] stabilește profilul psihologic al infractorului minor, caracterizat prin:

1) **inclinația spre agresivitate**, inclinație bazată pe un fond de negare a valorilor socialmente acceptate;

2) **instabilitatea emoțională**, generată de carențe educaționale și, în ultima instanță, de fragilitatea eului;

3) **inadaptația socială**, datorată exacerbării sentimentului de insecuritate;

4) **dublicitatea conduitei**, manifestată în discordanță între comportamentul tainic, intim în care individul pregătește infracțiunea și comportamentul său în societate (prin care individul își trădează, de cele mai multe ori, caracterul delincvent);

5) **dezechilibrul existențial**, exprimat prin vicii, patimi, perversiuni etc.

Soții Sheldon și Eleanor Gluek [33, p. 226-230], în urma unui studiu efectuat asupra unui număr de 500 de minori delincvenți și 500 de minori nedelincvenți (cu același sex, etnie, statut socioeconomic, mediu de proveniență) au evidențiat câteva caracteristici mai importante ale minorilor delincvenți:

1) Constituție fizică mezomorfică (solizi, cu o mare forță musculară etc).

2) Temperamental sunt energici, impulsivi, agresivi, extravertiți, instabili emoțional.

3) Au atitudini ostile, sfidătoare, sunt plini de suspiciuni și resentimente, sunt încăpățânați, neconvenționali, egocentriți, nu au spirit autocritic, sau puțin cam nerealiști.

4) Cu toate că în minoritate, nu au un nivel extrem de scăzut de inteligență, totuși nu se exprimă cu ușurință, adoptând alternativa unei forme de exprimare concretă și directă, lipsită de simboluri sau abstracțizări.

5) Sociocultural provin, în proporție mai mare decât minorii nedelincvenți, din familii carentate socioafectiv și moral.

Jean Pinatel [34, p.67] afirmă că personalitatea criminală care determină concretizarea aptitudinii infracționale a individului în actul infracțional propriu-zis este caracterizată de prezența a patru trăsături principale:

1) egocentrismul (individul acționează după „instinct” și nu după normele și valorile sociale);

2) agresivitatea, aparută ca urmare a necesităților artificiale create de societate (ritmul de viață și de muncă etc.);

3) labilitatea, concretizată în imprevizibilitatea comportamentului, în absența inhibiției, în abandonul în fața impresiilor momentului etc.;

4) indiferența afectivă, caracterizată de absența emoțiilor, a înclinațiilor altruiste și simpatetice.

Sintetizând concepțiile diferiților autori, se poate afirma cu certitudine că personalitatea delincventului minor prezintă numeroase disfuncții.

Evident, formarea personalității delincventului minor nu urmează aceleași reguli pentru toți, or, în fiecare caz se ține cont de etapele de vârstă, de factorul intern și cel extern care influențează minorul. De exemplu, cele mai importante achiziții la nivelul personalității preșcolare sunt: extensiunea eului; formarea conștiinței morale; socializarea conduitei. În adolescență însă există cele mai mari pericole ale depersonalizării. Eșecul afirmării de sine a adolescentului poate crea tulburări psihocomportamentale. Depresiile, ca expresii ale crizei de dezvoltare, produc rupturi în comportamentul adolescentului, influențându-i viața familială, școlară și socială. Actele de devianță, consumul de droguri, de alcool, relativ scurte în timp, se pot manifesta ca o dezadaptare trecătoare; dacă însă acestea persistă în timp în mod constant, ele reprezintă semnele unui proces de alterare a personalității cu efecte negative asupra sinelui și a mediului social, trebuind, în acest caz, să atragă atenția specialiștilor.

Dacă ne referim la tipologia infractorilor minori,

în această lumină, tipul este un concept, o idee, o schemă, reprezentându-i pe toți acei care au asemenea trăsături și care fac parte dintr-o asemenea grupă sau categorie. Tipul, așa cum am menționat mai sus, nu reprezintă esența persoanelor din grup, nici doar concretul sau cazul singular. El este undeva la mijloc, la nivel intermediar, însă necesar în procesul cunoașterii [35, p. 24].

În detrimentul poate miilor de studii, în prezent încă nicio tipologie nu reușește să îmbine cu succes toate varietățile personalității umane, iar noțiunea de tip fiind mai mult o concepție mentală a realității sociale care ajută în înțelegerea comportamentului individului [36, p. 175].

Este de subliniat că un tip nu este mereu același:

a) Tipurile nu reprezintă tipuri pure și complete, dar au unele trăsături mai accentuate, care le disting de alte tipuri;

b) Un delincvent nu acumulează toate trăsăturile caracteristice, dar le are pe cele mai importante, încât el constituie un tip;

c) Acceptându-se mai multe tipuri de delincvenți, unele tipuri sunt mai bine conturate și mai frecvente [37, p. 24].

Primele tipologii specifice de criminali au fost realizate de C. Lombroso și E. Ferri. Lombroso a încercat să demonstreze existența unui tip de criminal înăscut, care se caracterizează prin anumite trăsături apreciate ca sigmate ale crimei. Ulterior, acesta a făcut o diferențiere în tipologia sa, distingând între criminalii de tip pasional, bolnav mintal și epileptic. Criminologul austriac Seeling (1956) reține opt tipuri de criminali: criminali profesioniști, criminali contra proprietății, criminali agresivi, criminali cărora le lipsește controlul sexual, criminali care într-o situație de criză nu găsesc decât o soluție „criminală”, criminali caracterizați prin lipsă de disciplină socială, criminali dezechilibrați psihic și criminali care acționează în baza unor reacții primitive.

J. Pinatel distinge între tipul pervers, tipul caracterial și tipul ideologic al infractorului. Tipologiile infractorilor pot fi determinate prin calcularea indicelui de inadaptare. Astfel, în funcție de o serie de criterii, în literatura de specialitate s-au realizat diverse categorii și tipologii ale delincvenților, după cum urmează:

– în funcție de gradul de conștientizare și control al comportamentului delincvent, sunt delincvenți normali și anormali;

– în funcție de tendința de repetare a acțiunilor delincvente, există delincvenți recidiviști și nerecidiiviști;

– în funcție de gradul de pregătire, sunt delincvenți ocazionali și de carieră;

– în funcție de modul în care personalitatea generează conduită delincventă [38, p.114-115].

L. Yablonski (1990) face următoarea clasificare: criminali socializați, criminali nevrotic, criminali psihotici și criminali sociopați. Criminali socializați prezintă o multitudine de tulburări emoționale. În urma impactului cu medii delincvente are loc o socializare

negativă, el învață regulile și valorile grupului delincent. Criminali nevrotici sunt cei care comit acte delincvente datorită pulsioniilor nevrotice. Aceștia conștientizează că există ceva rău în gândirea și comportamentul lor. Principalul simptom al nevroticilor este anxietatea, care poate fi exprimată și în forma unor acțiuni compulsive de comitere a unor infracțiuni de tipul cleptomaniei și piromaniei. Criminalii psihotici au o personalitate puternic destructurată, percep complet distorsionat mediul social. Ei comit, în special, acte violente cu mobil bizar, fără sens. Criminali sociopați sunt cei care se caracterizează printr-o personalitate egocentristă. Compasiunea lor față de alții este limitată sau inexistentă [39, p.115].

În opinia cercetătorului roman N. Mitrofan, delinvenții juvenili pot fi clasificați în funcție de o serie de criterii:

- prezența sau absența intenției;
- numărul de infracțiuni comise;
- gradul de normativitate psihică;
- gradul de responsabilitate;
- motivația.

După legătura dintre minori și fapta comisă poate fi distinsă următoarea tipologie a minorilor delinvenți:

1. Minori pentru care infracțiunea este o acțiune întâmplătoare, contravine orientării generale a personalității.

2. Minori pentru care infracțiunea este cauzată de instabilitatea orientării personalității; este situativă și depinde de motiv și situație.

3. Minori pentru care infracțiunea este condiționată de orientarea generală negativă a personalității care se manifestă prin alegerea mediului de contact, petrecerea timpului liber, imitarea modelelor de conduită socială.

4. Minori pentru care infracțiunea este rezultatul predispoziției criminale a personalității, care include căutarea activă, organizarea motivului și situației pentru infracțiune, prezența unui sistem stabil de aprecieri și atitudini antisociale [40].

Printre cele mai generale criterii de tipologizare a delinvenților ar fi:

a) Criteriul demografic, clasificând delinvenții după sex și vârstă;

b) Criteriul social-economic, clasificând delinvenții după studii, genul de activitate, prezența sau absența unui domiciliu cu caracter permanent, mediul de trai rural sau urban etc.;

c) Criteriul cetățeniei: cetățeni, cetățeni străni sau apatrizi;

d) Criteriul conduitei delincvente: intenționate sau imprudente; agresive, cupidante, primare sau de recidivă etc.

Pornind de la toate clasificările nominalizate, principalele tipuri ale delinvenților, care în egală măsură se atribuie și delinvenților minori, ar fi:

1. Delinvențul agresiv – este autorul faptelor violente. Se caracterizează prin agresivitate, emotivitate puternică, descărcări reactive, stări de mânie, ostilitate, autocontrol scăzut.

2. Delinvențul achizitiv – este caracterizat prin tendința de luare și însușire de bunuri și valori în scop personal, în scop de câștig, cupidant.

3. Delinvențul caracterial – reprezentat de un subsistem relațional-valoric, și de autoreglaj, exprimându-se printr-un ansamblu de atitudini-valori, prezentând unele tulburări de ansamblu ale caracterului, unele deficiențe în organizarea și ierarhizarea valorilor sociale. Îi este specific orgoliul, vanitatea, trufia, ambiția, individualismul, dominația. Încrederea excesivă în sine, desconsiderarea celorlalți, lipsa emoțiilor etc.

4. Delinvențul sexual – se caracterizează prin brutalitate, impulsivitate, indiferență afectivă, devieri ale instinctului sexual, perversitate, afectarea simțului moral etc. La el se produce o regresie comportamentală, evidențiată prin dezinhibiția unor modalități primare în satisfacerea unor impulsuri imediate.

5. Delinvențul ocazional – comite o faptă datorită incitațiilor externe, a unor ocazii speciale. Majoritatea criminologilor și psihologilor susțin că la ei factorii externi sunt predominanți, dar există și o contribuție a factorilor interni. Sunt situații care determină persoana la comiterea faptei pe care în alte împrejurări nu ar fi comis-o. De obicei, delinvenții ocazionali nu recidivează.

6. Delinvențul profesional – are o formare în direcția comiterii faptelor. Unica lui sursă de existență este comiterea infracțiunilor. Refuzul muncii cinste și legale apare ca o trăsătură de bază a acestui tip. De obicei, debutează ca un copil delincent provenind din mediul social disfuncțional. Există delincent profesional pasiv (care nu desfășoară o activitate utilă, câștigându-și existența din comiterea unor activități parazitare, vagabondaj, cerșetorie, jocuri de noroc) și active (își formează deprinderi și abilități de înalt specialist, bine planificându-și activitatea infracțională).

7. Delinvențul recidivist – comite fapte în repetate rânduri, din obișnuință. Se caracterizează prin scepticism, egoism, imaturitate intelectuală, tendință de opoziție etc.

8. Delinvențul debil mintal – are o gândire infantilă, concretă, atenția și memoria funcționează limitat, iar autocontrolul este foarte scăzut.

9. Delinvențul alienat – se caracterizează printr-o dezarmonie structurală a personalității, care afectează funcțiile cognitive, afective, motivaționale. El are o gândire haotică, stăpânire de idei fixe, de tendințe și idei străine de realitatea în care trăiește. Îi este caracteristic procesul de înstrăinare și însingurare, pierzând legătura cu anturajul [41, p. 116-117].

În urma studiilor din literatura de specialitate, susținem și opinia cercetătorului moldovean Mihail Bîrgău [42, p. 348], care delimitează următoarele tipuri principale de infractori minori:

1. Persoane minore cu o orientare generală pozitivă, care comit infracțiuni din cauze precum frivolitatea, incapacitatea de a soluționa corect o situație critică, sau astfel a nimerit într-un concurs nefavorabil de împrejurări;

2. Persoane minore ce comit infracțiuni fiind

provocați de anumite situații, care însă au totuși și o orientare socială instabilă;

3. Persoane minore care au o orientare negativă, dar care încă nu au însușit experiența precriminală;

4. Persoane minore cu orientare antisocială formată deja și cu o experiență infracțională.

Observăm deci că aceste delimitări cuprind patru categorii de minori, începând cu persoanele care au o conduită socială bună, sunt disciplinați, însă nimerind poate fără voia lor în anumite împrejurări, cu sau fără voia lor, comit anumite acțiuni care sunt considerate ca fiind infracțiuni prevăzute de legislația penală; și finalizând cu persoane care sunt deja cu o dispoziție anti-stat și antisocietate, gândindu-se doar la propriul Eu, dorind să își atingă scopurile prin acțiuni bine gândite și criminale, având deja o experiență de săvârșire a infracțiunilor, știind că acestea sunt fapte ilegale și care se pedepsesc de lege.

Astfel, în urma studiilor efectuate, observăm că personalitatea infractorului minor poartă în sine cauzele săvârșirii infracțiunii, fiind veriga principală a întregului mecanism al comportamentului criminal, iar acele particularități ale ei care generează un astfel de comportament trebuie să formeze obiectul nemijlocit al profilaxiei.

Prin urmare, sistemul general de clasificare al delincvenților minori trebuie să fie apt pentru a fi folosit la analiza juridică și criminologică a componentelor de infracțiune, precum și pentru elaborarea măsurilor de profilaxie, de prevenire și de combatere a criminalității, să caracterizeze complex tipurile de persoane care au comis fapte interzise de legea penală, precum și calitățile caracterului care s-au evidențiat la comiterea de infracțiuni.

Referințe:

1. Кудрявцев В.Н. *Криминология*. Москва, 1995, c. 79.
2. Carcea M. I. *Cunoașterea personalității: Suport de curs IDD*. Partea I. Iași: Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, 2000, p. 8.
3. Mutu Strulea M. *Delincvența juvenilă: Suport de curs*. Chișinău: CEP USM, 2008, p. 85.
4. Simiand F. De l'explication. În: *L'analyse empirique de la causalite*. Paris: La Haye, Mouton, 1966, p. 29.
5. Politic G. *Criminologie*. Iași: Chemarea, 1996, p. 94.
6. Gladchi G. *Criminologie generală*. Chișinău: Museum, 2001, p. 232.
7. *Ibidem*, p. 233.
8. Popescu-Neveanu P. *Dicționar de psihologie*. București: Albatros, 1978, p. 532.
9. Mannheim H. *Comparative Criminology, The Sociology of Crime*. Vol. II. New-York, 2002, p. 202.
10. Narcis G. *Elemente de criminologie*. Iași: Chemarea, 1992, p. 162.
11. Golu P., Verza E., Zlate M. *Psihologia copilului*. București: Editura didactică și pedagogică, 1995, p.161.
12. Golu P. *Op. cit*, p.25.
13. Ciobanu Igor A.. *Criminologia*. Vol. II. Chișinău: Cartdidact, 2004, p.13.
14. A se vedea: Granier C. *La femme criminelle*. Paris, 1906; Lombroso C., Ferrero G. *La femme criminelle et la prostituée*. Paris 1906; Pollak O. *The criminality of women*, Philadelphie, 1950; Cockburn J.J., Maclaz I. *Sex differentials in juvenile delinquency*. The British journal of criminology, 1965, p. 289-308.
15. Raymond Gassing. *Criminologie*. Paris: DALLOZ. 4 ed., p. 315.
16. Rîjicova S. *Seminarul pentru avocați privind acordarea asistenței juridice minorilor în conflict cu legea*. Chișinău, noiembrie 2003.
17. Narcis G. *Op. cit*, p. 189.
18. Damir D., Toader E. *Discernopatia și delicvența infanțilo-juvenilă*. În: Rom. J. Leg Med 14(1)51-55(2006), Romanian Society of Legal Medicine, p.52.
19. *Ibidem*.
20. Mutu Strulea M. *Op. cit*, p. 101-103.
21. Chirița V., Pirozynski T., Boișteanu P. *Psihiatrie clinică*. Iași: UMF, 1993, p.211.
22. Gladchi G. *Op. cit*, p. 238.
23. Narcis G. *Op. cit*, p. 168.
24. Ungureanu A. *Prelegeri de criminologie*. Iași: Cuggetarea, 1999, p. 182-183.
25. Bujor V., Bejan O., Ilie S. ș.a. *Elemente de criminologie*. Chișinău: Știința, 1997, p. 33.
26. Ciobanu I. A. *Criminologie*. Chișinău: Cartdidact, 2007, p. 158-159.
27. Bujor V., Bejan O., Ilie S. ș.a. *Op. cit*, p. 35.
28. Gladchi G. *Op. cit*, p. 241.
29. Bîrgău M. *Criminologie: Curs universitar*. Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova. Chișinău: Print Caro, 2010, p. 349.
30. Nistoreanu G., Păun C. *Criminologie*. București: Ed. Didactică și Pedagogică R.A., 1995, p. 209-210.
31. Pașca D. M. *Infractorul minor și reintegrarea sa în comunitate*. Tg. Mureș: Ardealul, 2005, p. 20, 23.
32. Neveanu P. P., *Dicționar de psihologie*. București: Albatros, 1978, p.180.
33. Gluek S., Gluek E., *Delinquants en Herbe: sur les voies de la prevention*. Lyon-Paris: Animus et Anima, 1956, p. 226-230.
34. Pinatel J. *La societate criminogena*. Paris: Calmanu-Levy, 1971, p.67.
35. Pop O. Tipologii de infractori. În: *Legea și viața*, 2006, nr. 5, p.24.
36. *Ibidem*.
37. *Ibidem*.
38. Mutu Strulea M. *Op. cit*, p. 114-115.
39. *Ibidem*, p.115.
40. Rîjicova S. *Op. cit*,
41. Mutu Strulea M. *Op. cit*, p.116-117.
42. Bîrgău M. *Op. cit*, p. 348.

Recenzent:

Gheorghe GLADCHI,

doctor habilitat în drept, profesor universitar

ASPECTE TEORETICE PRIVIND PUTEREA CONSTITUANTĂ

*Dragoș GRIGAN,
judecător (Judecătoria Chișinău)*

The constituent power is defined as the power that is entitled to adopt or amend a constitution. Equally, the original constituent power adopts a new constitution, when a solution of continuity and rupture in the legal system as a result of the transition from one regime to another. On the other hand, the derived or established constituent power is characterized by a mode of operation and organization established by a previous constitution. In the formal conception, the derived constituent power and the original constituent power are distinguished by formal criteria. Thus, the main criterion for distinguishing between the two powers are when they are exercising.

Keywords: constitution; derived constituent power; original constituent power; constitution adoption.

Hegel afirma că „poporul trebuie să aibă, față de constituția lui, sentimentul dreptului său și al stării sale de fapt, altfel ea poate exista, e drept, în chip exterior, dar nu are nicio semnificație și nicio valoare”, iar „fiecare popor își are constituția care i se potrivește și care i se cuvine”.

Privite lucrurile în realitatea lor social-politică, trebuie de adăugat că cel care adoptă constituția (individ, grup de indivizi, organisme sociale, politice, statale) nu-i purtătorul unei idei abstracte, generale de drept, ci al ideilor de drept și justiție ca valori sociale, fundamentale ale unor categorii (grupuri) sociale date, este în ultimă instanță exponentul intereselor celor care învingând în revoluții preiau puterea [1].

Până a stabili care sunt modalitățile de adoptare a constituției, este necesar să stabilim care este autoritatea competentă să adopte constituția. Aceasta este necesar pentru că de tipul autorității în cauză depinde ulterior tipul constituției. Or, o constituție adoptată unipersonal de un guvernant autoritar va fi diametral opusă unei constituții adoptate de un organ reprezentativ al poporului.

În cadrul acestor autorități competente să adopte constituția, de asemenea, există o deosebire și chiar o ierarhie. Astfel, spre exemplu, numai între autoritățile reprezentative ale poporului chemate să adopte constituția, tot putem reliefa deosebiri după statutul lor sau legitimitatea constituției adoptate la finalul creației sale legislative. Or, constituția adoptată de o adunare constituantă aleasă special de popor cu ocazia adoptării constituției va avea o legitimitate mai mare decât constituția adoptată de un parlament, care a fost ales pentru adoptarea legilor, dar care a decis pe parcursul mandatului să adopte o nouă constituție.

Pornind de la această idee, a luat naștere teoria puterii constituante. Problematika ridicată de conceptul de „putere constituantă” reprezintă o veritabilă sursă de teorii pentru o cultură juridică obișnuită să lucreze cu două noțiuni complementare: cel care legitimează și cel care este legitimat. Cu diferite variații de terminologie este acceptată dualitatea acestor poziții juridice fundamentale, compuse dintr-un subiect care conferă puterea și un altul care o primește și o exercită [2].

Unul din doctrinariii naționali din domeniul dreptului constituțional, A.Arseni, definește puterea con-

stituțantă organul care, beneficiind de o autoritate politică specială, are dreptul de a adopta constituția [3]. Analizând această definiție, vom remarca că puterea constituantă nu tot timpul are un drept stabilit anterior printr-un act normativ de a adopta constituția. Astfel, din cercetările efectuate, nu am depistat constituții care să reglementeze dreptul unei alte autorități de a adopta o nouă constituție, precum nu am găsit nici norme care ar reglementa procedura abrogării constituției. Credem că este și logică această lipsă de reglementare, pentru că aceste reglementări ar fi niște proceduri de „autodistrugere (autolichidare)”.

De asemenea, nu suntem într-un tot de acord cu formularea că o putere constituantă de fiecare dată este o autoritate politică specială. Astfel, în majoritatea cazurilor, această putere are cu totul alte competențe, precum cea legiuitoare ori șeful statului și care, într-un anumit moment, își arogă o competență suplimentară de a adopta constituția.

Suplimentar la cele relatate, mai constatăm că prin definirea generală a oricărei puteri constituante, este necesar de a defini puterea ce adoptă orice tip de constituție. Având în vedere clasificarea constituțiilor în scrise și nescrise, este evident, că prin adoptarea constituției, poate fi adoptată nu numai o constituție scrisă, așa cum rezultă din cele mai multe analize la acest subiect, dar și formată din mai multe acte constituționale, o constituție nescrisă, de tipul celei din Marea Britanie sau Israel.

În asemenea circumstanțe, considerăm necesar de a corela definirea puterii constituante cu definiția generală a constituției. Din aceste considerente, vom reitera definițiile date constituției, dintre care una din cele mai reușite o considerăm pe cea expusă de doctrinarii I.Muraru și S. Tănăsescu, conform cărora constituția poate fi definită ca legea fundamentală a unui stat, constituită din norme juridice, investite cu forță juridică supremă, și care reglementează relațiile sociale fundamentale ce sunt esențiale pentru instaurarea, menținerea și exercitarea puterii [4].

Bazându-ne pe această noțiune, vom încerca să expunem o definiție proprie a puterii constituante, în conformitate cu care **puterea constituantă reprezintă autoritatea instituită de titularii suveranității naționale, investită cu prerogativele de elaborare și punere în vigoare a normelor cu putere juridică**

supremă, ce reglementează relațiile sociale fundamentale, indispensabile procesului de instaurare, menținere și exercitare a puterii de stat.

După cum deja am statuat, se disting două tipuri de putere constituantă. Totuși, în doctrina constituțională nu există unanimitate de terminologie pentru numirea acestor două tipuri de putere constituantă. Primul tip de putere constituantă este numit generic – *putere constituantă originară*. Dar se mai întâlnesc și alte denumiri ale acestei puteri: putere constituantă inițială, putere constituantă *stricto sensu* sau, mai simplu, putere constituantă. Al doilea tip de putere constituantă poartă denumirea de putere constituantă derivată sau instituită. În mod egal, o parte dintre autori preferă și alte denumiri: putere constituantă instituită, putere constituantă constituită, putere de revizuire constituțională sau, simplu, putere de revizuire.

Astfel, puterea constituantă, în general, este definită ca fiind puterea care are competența de a adopta sau a modifica o constituție. În egală măsură, puterea constituantă originară adoptă o nouă constituție, în situația unei soluții de continuitate, de ruptură în sistemul legal, ca urmare a trecerii de la un regim politic la altul. De cealaltă parte, puterea constituantă derivată sau instituită se caracterizează prin existența unui mod de funcționare și organizare stabilit printr-o constituție anterioară [5].

Oricare ar fi modalitatea de denumire, adevărata problemă este aceea de a ști prin ce criteriu se disting. Se pot identifica două mari curente în ceea ce privește deosebirea dintre puterea constituantă originară și puterea constituantă derivată.

Primul curent propune un criteriu formal de distincție. Cel de-al doilea operează distincția în baza unui criteriu material. Deși Sieyès este considerat părintele noțiunii de „putere constituantă”, acesta nu a realizat și distincția dintre cele două tipuri de puteri. Astfel că această divizare este de dată recentă. Se apreciază că secolul XX reprezintă momentul în care a fost cristalizată această distincție. Pentru prima dată, această divizare a termenilor a fost sistematizată de Raymond Carré de Malberg [6].

În concepția formală, puterea constituantă derivată și puterea constituantă originară se disting prin criterii formale. Astfel, principalul criteriu de distincție între cele două puteri constă în situația în care ele se exercită. A. Iorgovan, consideră că aceasta acționează când apare un nou stat ori când, după perioade apuse, legea fundamentală trebuie pusă de acord cu noile realități politico-sociale [7].

Potrivit autorilor formalști, puterea constituantă originară se exercită în situația unui vid juridic. Astfel, P. Pactet arată că puterea constituantă originară este „puterea de a stabili regulile fundamentale relative la moștenirea și la exercițiul puterii politice” [8]. Și tot potrivit lor, pot exista două tipuri de vid juridic: vidul juridic deja existent și vidul juridic creat. Vidul juridic deja existent se produce în circumstanțele apariției unui stat nou. În acest caz, puterea constituantă originară, pentru a fonda un nou stat, pentru a stabili o nouă constituție nu distruge un stat, nu abrogă o constituție; aceasta doar construiește. Statul fondat

astfel este un stat nou integral, care nu a mai existat înainte; constituția nou-instituită este, de asemenea, prima din statul nou-creat. Un astfel de vid juridic se poate produce în circumstanțe, precum: război, dezmembrarea unui stat, câștigarea independenței ori federalizarea unui stat independent. Puterea constituantă originară este autoritatea care și-a asumat responsabilitatea înfăptuirii revoluției și care și-a stabilit ca obiectiv prioritar și o nouă ordine juridică [9]. În această ipoteză, puterea constituantă originară își trage validitatea din ea însăși, și nu dintr-o regulă juridică prealabilă.

Un exemplu elocvent de adoptare a unei constituții în cadrul unui vid juridic apărut ca urmare a formării unui nou stat este adoptarea Constituției SUA. Astfel, această constituție a fost adoptată ca urmare a sfârșitului războiului de independență și necesității de a forma un nou stat. Deoarece părinții fondatori ai Uniunii (SUA) au decis de a uni statele ce și-au dobândit independența de coroana britanică într-o federație, unul din actele care trebuia să consacre actul unirii statelor din America de Nord într-o uniune ei au văzut-o în Constituția SUA. Acest act a și consacrat, de rând cu Declarația de Independență a SUA din 4 iulie 1776, formarea Uniunii, aceasta urmând a fi ratificată de toate statele ce urmau să facă parte din această Uniune.

Cel de-al doilea tip de vid juridic, cel creat, apare în circumstanțele schimbării unui regim într-un stat deja existent. În acest caz, există deja o ordine juridică în vigoare, reglementată de normele constituționale în vigoare. Astfel, puterea constituantă originară întâi distruge ordinea constituțională existentă și apoi reconstruiește o nouă ordine constituțională în baza noii constituții adoptate. Ca argumentare ne poate servi Constituția celei de a cincea Republici Franceze.

Ținem să observăm totuși că această schimbare se face într-o consecutivitate inversă, pentru că, în majoritatea cazurilor, ca acest vid juridic să nu afecteze societatea, mai întâi se adoptă o nouă constituție, care și abrogă constituția în vigoare în momentul adoptării celei noi. Astfel, drept exemplu poate fi și Constituția Republicii Moldova, care a fost adoptată la 29 iulie 1994, în locul Constituției din 1978, fiind pusă în vigoare prin însuși textul Constituției la 27 august 1994.

În concepția formală, puterea constituantă derivată este definită ca fiind puterea de revizuire a unei constituții prin punerea în practică a procedurii prevăzute în însuși textul fundamental. Puterea constituantă originară apare dintr-un vid juridic. Din contra, puterea constituantă derivată se exercită într-o ordine juridică. Așadar, puterea constituantă derivată presupune o constituție în vigoare. Este așadar o putere dependentă de reglementările constituționale prestabilite, depășirea acestora constituind fraudarea Constituției [10].

Puterea constituantă, ca putere a dreptului, exprimă starea fluidă de conștiință a colectivității constituite în stat, încă neînstituită și neconcretizată, în funcție de care se instituționalizează puterea acestui stat însuși și se constituie fundamentele sistemului său juridic. Pu-

terea constituantă nu trebuie să se impună prin forță, ci prin autoritate [11].

Savantul Ion Guceac, într-un studiu complex în domeniul științei dreptului constituțional „Curs elementar de drept constituțional”, referindu-se la organul competent să adopte constituția, a reflectat că organul competent să adopte constituția este desemnat prin noțiunea de putere constituțională sau putere constituantă. Puterea constituantă poate fi de două tipuri:

– Putere constituantă originară: are menirea de a stabili o Constituție nouă, atunci când apar state noi sau în urma înfăptuirii revoluțiilor.

În lucrarea *Fenomenul constituționalismului în evoluția Republicii Moldova spre statul de drept*, autorii ei, Gh. Costachi și I. Guceac, au menționat că instituția puterii constituționale originare este condiționată, în mare măsură, de două probleme conceptuale: prima – a cunoaște titularul puterii constituționale originare: a doua – a justifica legitimitatea acțiunilor puterii constituționale [12].

Titularul puterii constituente originare poate fi poporul sau guvernul.

– Putere constituantă derivată sau instituită: modul de organizare și funcționare este prestabilit într-o Constituție anterioară. Se consideră că puterea constituantă derivată nu este în drept de a adopta o nouă Constituție, ci numai de a o revizui pe cea existentă. În practică sunt cazuri când puterea constituantă derivată și-a asumat prerogativele puterii constituente originare [13].

În contextul celor expuse, ținem să menționăm că puterea constituantă derivată în majoritatea constituțiilor este instituită tot aceeași putere constituantă originară. Aceasta pentru că majoritatea constituțiilor reglementează în calitate de autoritate competentă de a adopta legile de revizuire a constituțiilor aceeași autoritate care a adoptat-o. Sunt desigur unele excepții, când în calitate de o astfel de autoritate este prevăzut poporul, prin intermediul referendumului, cum este cazul Constituției celei de a cincea a Republicii Franceze. Nu suntem într-un tot de acord cu o astfel de ultimă abordare, chiar cu riscul de a diminua autoritatea poporului, ca unic deținător al suveranității naționale, dar este puțin problematică, în viziunea noastră, capacitatea poporului de a se expune asupra unor texte normative, fără o prealabilă examinare și adoptare de către adunarea constituantă originară.

Aplicativ la Republica Moldova, discuțiile în jurul raportului dintre puterea constituantă originară cu cea derivată, indirect și la nivel practic a avut loc în 2010, cu ocazia referendumului din 5 septembrie 2010. Atunci guvernarea, prin Codul electoral a instituit o nouă putere constituantă derivată, diferită de cea reglementată la articolul 143 din Constituția Republicii Moldova – referendumul popular. Considerăm că o astfel de procedură nu mai poate fi repetată în Republica Moldova în pofida faptului că cea din 2010 indirect a fost acceptată de Curtea Constituțională.

Am ajuns la o astfel de concluzie din două considerente. Prima ține de dezacordul cu eludarea prevederilor art.143 din Constituție, care este o normă specială pentru procedura revizuirii Constituției în

raport cu normele art.2 și 75 din Constituție, iar în baza principiului *lex speciali derogat lex generali* art.143 din Constituție are prioritate. A doua ține de dezacordul cu modificările aduse la Codul electoral în ce privește dreptul de a adopta o lege de revizuire a Constituției Republicii Moldova și în situația când la referendumul constituțional se vor prezenta 1/3 din electorat. În prezent avem un paradox, când pentru validarea rezultatelor referendumului constituțional pentru respectarea limitelor de revizuire a Constituției prevăzute de art.142 alin.(1), este necesar să fie prezentă cel puțin jumătate din electorat, iar pentru referendumul de revizuire a Constituției este necesar să fie prezentă a treia parte.

În concluzie, am dori să menționăm importanța stabilirii mai clare de Constituție sau prin interpretările Curții Constituționale a Republicii Moldova a puterii constituente derivate pentru a avea o certitudine în acest sens. Noi credem că în Republica Moldova vor mai fi discuții la această temă și ar fi necesar ca mediul academic să se implice în aceste discuții până la abordarea acestei probleme de practicieni, pregătind soluțiile doctrinare anticipat.

Referințe:

1. Muraru I., Tănăsescu S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a IX-a (revăzută și completată). București: Lumina Lex, 2001, p.66.
2. Mihăilă A. Puterea constituantă. În: *Analele științifice ale Universității „Al.I. Cuza”*. Iași, Tomul LV: Științe Juridice, 2009, p.79.
3. Arseni A. *Drept constituțional și instituții politice. Teoria Constituției*. Chișinău, 1997, p.13.
4. Muraru I., Tănăsescu S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a XII-a (rev.). București: ALL Beck, 2005, p.45.
5. Mihăilă A. *Op. cit.*, p.81.
6. Carré de Malberg Raymond (1861-1935). *Contribution à la théorie générale de l'État, spécialement d'après les données fournies par le droit constitutionnel français*. Paris, 1920 & 1922, éd. Sirey, réimpression C.N.R.S., 1985, 2 vol., p.28.
7. Iorgovan A. *Drept constituțional și instituții politice. Teorie generală*, București: Ed. „Galeriile J.L.Calderon”, 1994, p.50.
8. Pactet P. *Institutions politiques. Droit constitutionnel*. 11 edition. Paris: Masson, 1992, p.71.
9. Rusu I. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Lumina Lex, 2001, p.47.
10. Deleanu I. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Europa Nova, 1996, p. 273-275.
11. Dan Claudiu Dănișor. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. I. Teoria generală. București: C.H. Beck, 2007, p.361.
12. Costachi Gh., Guceac I. *Fenomenul constituționalismului în evoluția Republicii Moldova spre Statul de drept*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2003, p.123.
13. Guceac I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. I. Ministerul Afacerilor Interne, Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”. Chișinău, 2001, p.157.

Recenzent:
Veaceslav ZAPOROJAN,
doctor în drept, conferențiar universitar

CONSTITUȚIONALIZAREA DREPTURILOR ECONOMICE ALE OMULUI

*Valeriu BAEȘU,
master în drept (ULIM)*

The process of constitutionalising the economic human rights is a complex process that involves three systems of activity: lawmaking, law enforcement and constitutional justice, the first two being generating contradictions between laws and the Constitution of the State, and the last is meant to resolve these contradictions in order to remove unconstitutional legal norms from the system of law.

Keywords: economic human rights; process of constitutionalising; lawmaking; law enforcement; constitutional justice; constitutional norms; system of law.

Introducere. Termenul de „constituționalizare” este frecvent utilizat atât în vorbirea curentă a cetățenilor Republicii Moldova prin mijloacele de informare a populației, numite mass-media Republicii Moldova, având semnificația unui proces de acordare a unei dispoziții legislative, caracterul unei dispoziții constituționale, precum și în doctrina de specialitate [6, p.3] cu sensul de proces ce decurge din principiul supremației Constituției, în conformitate cu care normele stabilite prin Legea fundamentală au forță juridică superioară și se impun tuturor celorlalte norme juridice ierarhizate într-un sistem piramidal.

Scopul studiului a fost de a reliefa, în materie consecventă, procesul de constituționalizare a drepturilor economice ale omului, precum și contribuția deosebită a savanților la procesul respectiv, care se exercită asupra întregului sistem de drept al statului și se individualizează printr-o raportare elocventă a acestuia nu doar la norma juridică, ci și la activitățile pe care le desfășoară autoritățile publice pentru adoptarea, executarea și organizarea executării, și aplicarea regulii de drept, ca ansamblu unitar și coerent structurat de activități desfășurate de subiecții de drept (participanții la raporturile juridice), care folosesc anumite instrumente (interpretarea, competențele), după reguli prestabilite (actele juridice normative sau individuale), având un obiect determinat.

Materiale și metode aplicate. A fost consultată literatura de specialitate la tema de cercetare, inclusiv articole din reviste, cărți, pagini web ș.a. Pentru obținerea cunoștințelor obiective referitor la problematica cercetată, au fost utilizate metoda istorică, metoda logică, precum și alte metode de analiză a datelor faptice.

Rezultatele obținute și discuții. Procesul de constituționalizare a drepturilor economice ale omului este indispensabil legat de regimul de guvernare bazat pe existența unei legi supreme a statului, numit constituționalism, și care a stat la baza statului de drept al Republicii Moldova, a parlamentarismului, a libertăților publice, a echilibrului dintre cetățeni și puterile publice, precum și dintre puterile publice. Procesul respectiv trebuie examinat, în contemporaneitate, ca o stare politico-juridică ce a evoluat odată cu evoluția instituțiilor politice, juridice și statale, cărora le-a și configurat structura și funcțiile sale.

Constituționalizarea drepturilor economice ale omului este un proces complex ce implică trei sisteme de activitate: legiferarea, aplicarea dreptului și justiția constituțională. Primele două fiind generatoare de contradicții între legi și Constituția statului, iar cel din urmă are menirea de a rezolva aceste contradicții în sensul eliminării normelor legale neconstituționale din sistemul de drept și al asigurării unei interpretări care să dea expresie supremației Constituției prin acțiunea asupra normei inferioare sau prin acoperirea unui domeniu nelegiferat. Cele trei sisteme de activitate interacționează între ele, o transformare a unui element implicând alte transformări greu de anticipat în complexitatea lor. Intervalul de timp dintre identificarea contradicțiilor, care presupune un simț al legii dezvoltat și constituționalism este de ordinul secolelor.

În continuare, ne propunem cercetarea fundamentului de constituționalism ca noțiune specifică pe baza autoproducerii și ierarhiei normative ca elemente fundamentale ale oricărei construcții pozitiviste ce susțin definirea dreptului ca sistem juridic. Întru realizarea acesteia, vom porni de la elaborarea unei definiții a dreptului ca sistem juridic.

Teoria constituțională, dezvoltată începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, implică în logica sa ideea de sistem ca un fundament al ordinii juridice și al supremației Constituției. Abordarea dreptului ca sistem este determinat de eșecul viziunilor bazate pe normă ca instrument de identificare a juridicului, condiție a unei evoluții continue a definitivării dreptului. Norberto Bobbio sublinia în 1960 că problemele generale ale dreptului au fost abordate în mod tradițional mai mult din punctul de vedere al normei juridice, asemuită întregului, decât din cel al unei norme văzută ca parte a acestui întreg [2, p.160]. Analizând cele spuse putem afirma că aspectul tradițional care se transpune, potrivit metaforei aceluiași autor, copacul în locul pădurii, nu făcea posibilă o definiție acceptabilă a dreptului, fără a evidenția un cadru redat atât de normele juridice, cât și de alte tipuri de norme. Această definiție a juridicului devine posibilă doar dacă se adoptă punctul de vedere al ordinii juridice, pentru că doar într-o teorie a ordinii, fenomenul juridic își găsește o explicație adecvată [2, p.167].

Suntem de acord cu ideea că dacă nu se poate consta-

ta în mod unanim existența unei deosebiri conceptuale între ordine juridică și sistem, folosirea din ce în ce mai frecventă a termenului de sistem juridic, în limbajul teoriei generale a dreptului, are drept scop depășirea unei viziuni a ordinii juridice ca o simplă colecție de norme. În acest sens, utilizarea sinonimă a termenilor de ordine juridică și sistem ar fi posibilă doar din perspectiva propusă de Hans Kelsen, ca rezultat al încercărilor sale de a stabili măsura în care ordinea juridică este un sistem juridic. Astfel, toate normele a căror validitate poate fi raportată la o singură normă fundamentală formează un sistem de norme, o ordine normativă [10, p.165]. La elaborarea definiției dreptului ca sistem juridic, teoria ordinii juridice propusă de Hans Kelsen constituie originea de plecare, dat fiind faptul că Kelsen are meritul de a fi primul care a distins între problemele atașate studiului normei juridice și cele specifice abordării ordinii juridice ca întreg, și de a le fi tratat pe acestea din urmă ca o parte autonomă a teoriei generale a dreptului [2, p.161].

În opinia lui Kelsen ordinea juridică este o structură în care toate normele pot fi raportate la o singură normă fundamentală, problemele unității și validității normelor juridice fiind legate, atâta timp cât unitatea sistemului reiese din modalitatea în care sistemul atribuie validitatea normelor. Invariabilitatea fiecărei ordini juridice depinde de realitatea și aspectul normei fundamentale, în funcție de care se pot desluși sisteme statice și dinamice, atâta timp cât aceasta este cea care generează raporturi materiale sau formale de atribuire a validității între normele sistemului.

Sistemele statice sunt acelea în care relațiile dintre norme se aseamănă raporturilor dintre propozițiile unui sistem deductiv. Normele unei ordini de tip static sunt valabile datorită conținutului lor, validitatea lor bazându-se pe o normă sub al cărei conținut se pot subsuma (...) Astfel, de exemplu, normele conform cărora nu trebuie să mințim, să înșelăm, trebuie să ne ținem de cuvântul dat sunt derivate dintr-o normă care impune adevărul [10, p.236]. Aspectul diferit al normelor juridice ale acestui sistem fiind o consecință juridică a normei fundamentale, fiecare normă particulară caracterizându-se prin capacitatea de a fi dedusă prin inferență de la norma fundamentală [2, p.202].

Sistemele dinamice se caracterizează prin faptul că raporturile dintre norme sunt formale [2, p.202], în sensul că norma fundamentală nu conține nimic altceva decât instituirea unei stări de fapt care să producă norme, adică împuternicirea unei autorități care stabilește norme, ceea ce înseamnă același lucru sau o regulă care stabilește cum trebuie produse normele generale și individuale ale ordinii bazate pe această normă fundamentală [10, p.238]. Norma juridică face parte dintr-un sistem dinamic nu pentru că are un anumit conținut, ci pentru că este produsă conform unei proceduri, de o anumită autoritate a sistemului, ambele fiind determinate de norma fundamentală.

Cu privire la individualizarea sistemului pe care îl va îmbraca ordinea juridică, împărtășim ideea susținută de Kelsen care afirmă că sistemul de norme pe care îl denumim ordine juridică aparține tipului de sistem di-

namic [10, p.238]. O normă juridică va fi considerată validă doar dacă a fost emisă respectându-se procedura descrisă în norma de bază a sistemului, conținutul normei juridice respective neluându-se în considerație în momentul elaborării ei, ea urmând a fi stabilită ulterior de către autoritatea împuternicită să le emită. Conținutul normelor nu are astfel niciun efect asupra validității acestora, asupra juridicității lor.

Nu suntem de acord cu afirmația potrivit căreia ordinele juridice sunt incompatibile cu alte sisteme, cu excepția sistemului dinamic, dat fiind faptul că având în vedere definiția sistemului dinamic ca un sistem ce își construiește unitatea pe criterii formale de stabilire a validității normelor, autoritatea investită să producă drepturi va putea emite orice normă, pentru că potrivit lui Kelsen orice conținut este drept, această autoritate putând stabili și norme contrare celor emise de o altă autoritate din sistem [2, p.203]. În cadrul unui sistem dinamic, din momentul în care au fost constatate îndeplinite condițiile de creare, validitatea unei norme nu mai poate fi contestată, chiar dacă conținutul său ar fi contrar celui prescris de o normă superioară [15, p.751]. În această ordine de idei, se poate conchide că în cadrul sistemului dinamic două norme contradictorii sunt perfect legitime (...) și chiar dacă pentru a judeca conținutul normelor nu este suficientă referirea la autoritățile care le-au creat, trebuind invocate criterii materiale, poate fi calificat ca sistem o ordine juridică care admite în cadrul său existența unor norme incompatibile [2, p.204].

Aceeași idee poate fi desprinsă din lucrarea lui Kelsen care menționa că, în cazul în care există un act normativ lipsit de sens, chiar dacă a fost elaborat conform prevederilor normei fundamentale, nu suntem în prezența unei norme juridice valide, căci norma de bază nu conferă oricărui act sensul obiectiv al unei norme valabile din punct de vedere obiectiv, ci doar unui act care are un sens, și anume – sensul obiectiv că oamenii trebuie să se comporte într-un anumit fel [10, p.252]. Kelsen admite de altfel că principiile statice și dinamice pot fi reunite în unul și același sistem de norme, dacă norma de bază presupusă împuternicește după principiul dinamic autoritatea ce stabilește norme și dacă aceasta sau autoritatea instituită de ea nu stabilește doar norme prin care delegă alte autorități producătoare de norme, ci și norme care impun un anumit comportament al subiectului supus normei și din care – ca particularul din general – pot fi deduse alte norme prin operații logice [10, p.239].

Așadar, static și dinamic sunt niște noțiuni care nu fac indicații la diferite tipuri de sisteme, ci doar sunt niște puncte de vedere asupra aceleiași ordini juridice, această situație manifestând o anumită viziune asupra criteriilor în funcție de care este stabilită juridicitatea normelor, inclusiv validitatea lor. În această ordine de idei, invocăm o opinie separată și diametral opusă cu cea a teoriei kelseniene formulată de către M. Troper, care stabilește că dreptul pozitiv al societăților moderne este un sistem atât static cât și dinamic, pentru că toate deciziile sunt justificate atât prin conformitatea lor la conținutul unui alt enunț, cât și prin abilitatea conferită

autorului lor de norma superioară [18, p.43]. Normele juridice pot forma un sistem juridic veritabil doar dacă își extrag juridicitatea din raporturile reciproce, acestea fiind spuse, Troper menționa că: acest tip de definiție permite identificarea normelor juridice, imposibilitatea definirii separate a acestora determinând întoarcerea teoreticienilor spre teoria dreptului, depășindu-se prin aceasta concepțiile juridice care considerau dreptul o simplă colecție de norme [18, p.30].

Elaborând o formulare analitică a sistemului juridic, putem afirma că sistemul juridic autentic este un sistem normativ caracterizat printr-o îmbinare reușită a principiilor statice și dinamice, care au ca element esențial „unitatea” reieșită din atribuirea validității normelor, sprijinită de un așa mecanism juridic ca principiul autogenerării dreptului. Astfel, unitatea ordinii juridice nu este altceva decât o consecință a situației ce survine din modalitatea în care este atribuită validitatea normelor din sistem, așa încât realitatea unor fundamente constituționale ale dreptului civil nu pot fi examinate în afara ierarhiei normative și a unității.

În continuare, ne propunem să analizăm principiul de autogenerare a dreptului, care pare a fi un principiu fundamentat de pozitivismul normativist al lui Kelsen pe baza distincției dintre Sein și Sollen, dintre ceea ce este și ceea ce trebuie să fie. Consecințele acestui dualism, pe care Kelsen îl atașează mai întâi „Criticii rațiunii pure” și mai apoi filosofului neokantian Hermann Cohen [11, p.17], structurează întreaga teorie kelseniană și face posibilă dezvoltarea unei veritabile științe a dreptului după modelul științelor naturii. O normă juridică poate fi înțeleasă în funcție de limbajul pe care îl folosim, astfel, pe de o parte, comunicăm informații descriind realitatea, iar pe de alta, încercăm să influențăm comportamentul celuilalt, îl determinăm să facă ceva [12, p.10]. Astfel, există enunțuri descriptive, prin care este descris ceea ce este, și enunțuri prescriptive prin care indicăm că ceva trebuie să fie. Normele juridice fac parte din a doua categorie de enunțuri care arată că ceva trebuie să fie, că o anumită conduită trebuie să aibă loc, acestea ocupând un spațiu restrâns al categoriei mai vaste reprezentată de normele prescriptive [1, p.164]. Actul a cărui semnificație este aceea că ceva este ordonat sau prescripționat, este un act de voință [10, p.76], elementul de bază al fenomenului juridic fiind pentru Kelsen, și pentru toți cei care aparțin pozitivismului juridic, tocmai acest act uman care poate căpăta o semnificație juridică [14, p.142]. Astfel, se poate spune că norma este semnificația unei fraze prin care se declară că ceva trebuie să fie, că o anumită conduită trebuie să aibă loc [10, p.10]; norma este în ultimă instanță semnificația unui act de voință. Trebuie făcută însă distincția dintre normă și actul de voință care o instituie: norma este un Sollen, iar actul de voință, a cărui semnificație aceasta este, un Sein [10, p.299]. Deosebirea dintre semnificația obiectivă și cea subiectivă a unui astfel de act de voință se deduce din faptul că Sollen este semnificația subiectivă a oricărui act de voință care tinde să obțină o anumită conduită din partea celuilalt, dar nu orice astfel de act posedă și din punct de vedere obiectiv această semnificație [10,

p.299]. Semnificația obiectivă care dictează individului că trebuie să se conformeze semnificației subiective a actului de voință nu reiese din faptul pozitiv, real care este actul de voință [10, p.299]; actul de voință este un Sein care nu poate produce regula de drept. Semnificația obiectivă a actului de voință reiese și nu poate reieși decât dintr-o normă [17, p.146]. Atribuirea conținutului obiectiv al acesteia distinge astfel norma juridică din spațiul normelor prescriptive, și astfel se instituie criteriul juridicității acestora.

Suntem de acord cu afirmarea că Kelsen arată că este imposibilă orice încercare de a trece de la observații particulare la legi științifice generale, pentru că nimeni nu poate nega că afirmația potrivit căreia ceva este – aserțiune care descrie un fapt pozitiv – este esențial diferită de propoziția că ceva trebuie să fie – aserțiune care descrie o normă; la fel cum nimeni nu poate nega că din faptul că ceva este nu poate fi dedus că ceva trebuie să fie [10, p.245]. Reieșind din aceasta, nu există între norme și propozițiile care descriu realitatea vreă legătură logică, nefiind posibilă trecerea de la lumea faptelor la lumea și domeniul juridic compus din norme, situat în Sollen [3, p.186].

Acestea fiind spuse, o normă fundamentală este considerată acea normă a cărei validitate nu mai poate fi apreciată prin deducerea dintr-o normă superioară. Căutarea fundamentului unei norme nu este așadar un *regressus ad infinitum* [10, p.165], ci se sfârșește cu norma fundamentală, cea care asigură validitatea și unitatea întregului sistem juridic. Aceasta determină semnificația obiectivă a Constituției și prezintă astfel punctul de plecare al producerii pozitive a dreptului [10, p.241].

După cum am menționat puțin mai sus, în acest paragraf noi ne propunem cercetarea fundamentului constituțional ca noțiune specifică atât pe baza autoproducerii, cât și a ierarhiei normative ce susțin definirea dreptului ca sistem juridic. De aceea în continuare ne vom opri la ierarhia normelor, fenomen care reiese din modalitatea în care este atribuită juridicitatea normelor potrivit principiului autogenerării dreptului. O normă cu altă normă sunt într-un raport de normă superioară – normă inferioară, dacă validitatea uneia depinde de validitatea celeilalte [10, p.345]. Ierarhia normativă este deci fundamentul ordinii juridice în contextul în care aceasta stabilește structura ordinii juridice din perspectiva formei pe care o îmbracă relațiile dintre norme [15, p.35]. Structura ierarhică se naște din sistematicitate în sensul de formă spontană și nu din sistematizarea ordinii juridice, atâta timp cât nu se organizează niciodată o întâlnire la nivel înalt pentru a decide structura concretă a ierarhiei normative: ceea ce caracterizează în mod esențial sistemul este organizarea ierarhică [16, p.1].

Suntem de acord cu ideea că sistematicitatea distinsă de sistematizarea ordinii juridice determină aprecierea ierarhiei normative ca înscrisă în însăși natura dreptului [18, p.35]. Dreptul formează sistem nu în urma acțiunii voluntare a legiuitorului sau a oricărei alte autorități normative, ci înaintea și în afara oricărei acțiuni de acest tip [1, p.247]. Ierarhia normativă caracterizează astfel în mod natural ordinea juridică, forma

ierarhică constituind cel mai probabil modul dominant specific de organizare, de expresie și de simbolizare a juridicului în Occident [13, p.14].

Dat fiind faptul că normele juridice fac parte dintr-un sistem care se autoorganizează, normele unei ordini juridice nu se situează toate pe același plan orizontal; existența unei norme este determinată de o normă superioară în măsura în care aceasta din urmă îi determină primei procedura în funcție de care este creată [11, p.39]. Ierarhia normativă astfel introdusă reprezintă forma pe care o iau relațiile dintre norme ca rezultat al procesului de atribuire a validității al cărui început îl regăsim în norma fundamentală a sistemului. Astfel, atunci când se caută fundamentul validității unei norme nu se ajunge la realitate, ci la o altă normă din care cea dintâi a fost derivată [10, p.164], norma fundamentală fiind cea care încadrează procedura de creare a întregului sistem juridic. Obiectivul principal al normei fundamentale este acela de a fonda validitatea unei norme care constituie o ordine juridică [10, p.138]; aceasta distinge între ceea ce este și ceea ce nu este juridic, în calitatea sa de principiu de unitate al ordinii juridice și fundament al validității acesteia [14, p.142]. Norma fundamentală nu poate fi deci produsă conform unei anumite proceduri instituită de o altă normă atâta timp cât ea este cea care justifică juridicitatea tuturor normelor ce formează un sistem; este o condiție a coerenței principiului auto-generării dreptului: și a excluderii oricărei autorități ca fundament al acestuia. Norma fundamentală este așadar presupusă, fără această presupunere niciun act uman neputând fi interpretat ca un act juridic [10, p.170].

Din cele menționate mai sus, putem afirma că funcția principală a normei fundamentale este aceea de a elabora Constituția, legea supremă a statului, care, la rândul său, va ocupa nivelul superior al ierarhiei normative ca un ansamblu de norme care reglementează crearea celorlalte norme generale și abstracte. Astfel, ierarhia normativă este o structură a tuturor ordinelor juridice dintr-un sistem unde se regăsește o Constituție materia care reglementează modalitatea de producere a normelor, și prin aceasta devenind un fundament al validității întregii ordini juridice.

Din conținutul paragrafelor anterioare, am evidențiat că, de-a lungul istoriei omenirii, toate transformările radicale în raporturile social-economice și politice ale unei societăți care au constat în trecerea puterii politice din mâinile vechii clase dominante în mâinile unei clase noi, precum și în sfărâmarea vechilor relații de producție și instaurarea unor relații de producție noi, corespunzătoare nivelului de dezvoltare a forțelor de producție, s-au înfăptuit doar cu scopul de a spori bunăstarea materială a clasei dominante în societate.

Analiza constituțiilor, adoptate până la începutul secolului al XX-lea, atestă faptul că marea lor majoritate nu cuprind bazele generale și principiile vieții economice a statelor emitente. Problema respectivă nu a fost deslușită nici în constituțiile adoptate în perioada antebelică, cu excepția, de exemplu, a Constituției Mexicului din anul 1917, cât și a Constituției Germaniei din anul 1871. Aceasta din urmă în capitolul 7 „Căile

ferate”, art. 41-47, reglementa dreptul de proprietate asupra căilor ferate în scopul formării unei rețele unice a căii ferate întru consolidarea landurilor germane dezmembrate, a vieții economice a imperiului, cât și în scopul orientării strategice a transportului. Constituția de la Weimar de la 1919 în art. 19 a dezvoltat aceste norme, trecând căile ferate în proprietatea exclusivă a imperiului, menită să servească intereselor națiunii [20, p.47].

Este important de a releva faptul că statele ce au acceptat concepția materialistă marxist-leninistă au rezervat reglementarea principiilor vieții economice în conținutul constituțiilor sale, ceea ce ne permite să afirmăm că în cadrul lor nu au fost realizate principiile constituționalismului menționate *supra*, mai mult decât atât, după cel de-al Doilea Război Mondial concepția a fost implementată nu doar de constituțiile statelor „socialiste” noi, dar și de constituțiile multor state aflate în curs de dezvoltare și de un șir de state capitaliste (ca Spania, Italia, Portugalia, Brazilia etc.).

Liberalismul economic promovat de Adam Smith, bazat pe o neîncredere de principiu în implicarea statului în economie, considerând că inițiativa privată este superioară necesității implicării publice, nu mai corespunde realității. „Nimeni nu mai crede astăzi că inițiativa privată ar fi tot timpul un bine și că implicarea statului ar fi tot timpul un rău” [5, p.166]. Actualmente, dezbaterea mai are loc asupra gradului de implicare a puterii publice în procesele economice, aceasta fiind concepută ca absolut necesară și firească. Respectiv, o constituție modernă nu poate refuza principiile fundamentale de organizare a vieții economice, în caz contrar, ea ar pierde funcția de factor stabilizator și de întreținere a ordinii publice în cadrul statului.

Constituțiile moderne stipulează bazele și principiile relațiilor economice, fie în capitole introductive, după preambule (exemplu – constituțiile Cubei din 1976, Chinei din 1982, Kârgâzstanului din 1993, Rusiei din 1993, Cehiei din 1993, Belarusiei din 1994, Kazahstanului din 1995, ex-URSS din 1977 ș.a.) sau în compartimente speciale (constituțiile Italiei din 1947, Portugaliei din 1976, Spaniei din 1978 ș.a.). Astfel, Constituția Italiei din 1947 conține capitolul „Relațiile economice”, în Constituția Braziliei din 1988 capitolul respectiv este intitulat „Structura economică și financiară”, Constituția Portugaliei din 1976, pe lângă multe dispoziții privind drepturile omului, conține partea a doua numită „Organizarea economică a societății”, Constituția Uzbekistanului din 1991 cuprinde capitolul „Relațiile economice” etc.

Pe de altă parte, se restrânge și numărul adepților ideii că statul de drept, aflat în curs de creare, este nepotrivită cu încadrarea regimului totalitar în organele administrației de stat. Suntem de acord cu afirmația precum că imixtiunea excesivă a statului și a constituției sale în viața economică prezintă un pericol real pentru democrație și umanism și poate genera autoritarismul și totalitarismul. De aceea statele democratice moderne și constituțiile lor, elucidând acest domeniu al vieții sociale, de obicei, statuează bazele generale principiale ale relațiilor sociale preponderent prin prisma politicii

și activității statului. Tendința de a reglementa cât mai amplu și cât mai detaliat, inclusiv în constituții, relațiile economice este caracteristică pentru regimurile autoritare și totalitare [4, p.33].

În acest sens este Constituția Iemenului din 1991 care, în capitolul II, intitulat „Bazele economice”, consacră reglementării relațiilor economice 24 de articole. Dintre ele, în contextul celor abordate, mai semnificativ ne pare art.9, care stabilește că politica economică a statului se bazează pe planificarea științifică care asigură exploatarea eficientă a resurselor naturale și a posibilităților pentru toate sectoarele economiei și în toate domeniile dezvoltării sociale economice, în limitele planului de stat de dezvoltare, orientat spre satisfacerea intereselor obștești și a economiei naționale [21, p.230].

Așadar, caracterul normelor constituționale economice se află în strânsă corelație cu forma economiei consacrată de Constituție statului respectiv. În cazul unui stat democratic, care a aderat la economia de piață (liberalizată), Constituția consfințește principiul inviolabilității proprietății și diverse forme de proprietate (privată, publică, de stat, municipală); libertatea activității de întreprinzător, neamestecul statului în multe domenii economice ș.a, iar în cazul statelor care au aderat la economia de stat (fenomen caracteristic, de regulă, statelor „socialiste”) constituțiile acestora prevăd dominația absolută a proprietății de stat, metodele administrative de comandă și gestiune, subordonarea necondiționată a economiei politicii statului etc.

Astfel, constituțiile statelor democratice asigură drepturile economice ale omului, iar această asigurare, fără un mecanism specific bine determinat, este lipsită de orice merit.

În concluzii putem expune următoarele:

1. În perioada modernă și contemporană a avut loc constituționalizarea drepturilor economice ale omului, iar asigurarea lor devenind o normă constituțională.

2. În majoritatea statelor democratice, Constituția consfințește structura economică a societății bazată pe ideea dezvoltării continue a factorului economic.

3. Constituțiile moderne stipulează bazele și principiile relațiilor economice în conținutul lor: fie în capitole introductive, fie în compartimente speciale ale acestora.

4. Procesul de constituționalizare a drepturilor economice ale omului este un proces de acordare a drepturilor economice ale individului caracterul unei dispoziții constituționale, fapt ce are loc doar dacă acestea sunt stabilite printr-o lege fundamentală care se impune tuturor normelor juridice ale statului ierarhizate într-un sistem piramidal.

Referințe:

1. Bechellion D. *Qu'est-ce qu'une regle de droit*, Ed. Odile Jacob, 1997. 304 p.

2. Bobbio N. *Teoria generale del diritto*. Torino: Giappichelli Editore G. 1993, p.167. https://giuseppicapograssi.files.wordpress.com/2015/07/norberto_bobbo_teorija_generale_del_dirittobookzz-org.pdf (citată la 9.12.2015).

3. Cristophe Gr. Le positivisme comme méthodologie juridique. In: *Le positivisme juridique*, p.186. http://www.persee.fr/doc/AsPDF/dreso_0769-3362_1996_num_33_1_1722_t1_0458_0000_2.pdf (citată la 30.11.2015).

4. Cușmir C. *Asigurarea constituțională a dreptului la proprietate: elemente comparate* / Teză de doctor. Chișinău, 2006. 153 p.

5. Duverger M. *Éléments de droit public*. Paris: PUF, 1983, p.166. <http://www.worldcat.org/title/elements-de-droit-public/oclc/832604469> (citată la 25.11.2015).

6. Draghici S. *Fundamente constituționale ale dreptului civil*. București: C. Beck, 2010. 164 p.

7. Helsen H. Théorie générale du droit et de l'État, L.G.D.J., 1997, p.238; după Draghici S. *Op.cit.*

8. Helsen H. Extras din Allgemeine der Normen. In: Grzegorz C., Michaut F., Troper M. *Le positivisme juridique*. L.G.D.J., 1992. 536 p. <http://www.gbv.de/dms/spk/sbb/recht/toc/278448143.pdf> (citată la 30.11.2015).

9. Helsen H. *Teoria pură a dreptului*. București: Humanitas, <http://www.universalis.fr/encyclopedie/hans-kelsen/3-theorie-du-droit-et-de-l-etat/> (citată la 20.11.2015).

10. Helsen H. *Théorie générale des normes*. Paris: PUF, 1996, p.345. http://www.puf.com/Auteur:Hans_Kelsen (citată la 10.11.2015).

11. Hererra C. *La philosophie du droit de Hans Kelsen. Une introduction*. Ed. Université Laval, 2004. <https://www.pulaval.com/produit/la-philosophie-du-droit-de-hans-kelsen-une-introduction> (citată la 30.11.2015).

12. Hamon Fr., Troper M., Burdeau G. *Droit constitutionnel*. 27 ed., L.G.D.J. <http://www.amazon.fr/Droit-constitutionnel-Francis-Hamon/dp/2275036520> (citată la 30.11.2015).

13. Idem. *Hierarchies des normes et hierarchies des fonctions normatives de l'État*. Paris: Economica, 1996, p.4.

14. Ost Fr. *Entre ordre et désordre: le jeu du droit*. Discussion du paradigme autopietique au droit, în Archives de philosophie du droit <http://cat.inist.fr/?aModel=e=afficheN&cpsid=11930456> (citată la 27.11.2015).

15. Puig P. Hierarchie des normes: du système au principe. In: *Revue Française de droit constitutionnel*, 2001, no.4, p.751. <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00583842/document> (citată la 30.11.2015).

16. Seve R. Introduction. In: *Archives de Philosophie du droit*, t.31. <http://www.gbv.de/dms/spk/sbb/recht/toc/195003101.pdf> (citată la 28.11.2015).

17. Troper M. Systeme juridique et l'État. In: *Archives de philosophie du droit. Le Système juridique*, Syrei, 1986, t. 31. <http://www.dhdi.free.fr/recherches/theoriedroit/articles/ostvdkcomplex.htm> (citată la 27.11.2015).

18. Troper M. *Le positivisme comme méthodologie juridique*. http://www.persee.fr/doc/AsPDF/dreso_0769-3362_1996_num_33_1_1722_t1_0458_0000_2.pdf (citată la 30.11.2015).

19. Troper M. Kelsen et l'idéologie des constitutionnalistes français. In: *L'actualité de Hans Kelsen en France*. <http://www.historiaconstitucional.com/index.php/historiaconstitucional/article/viewFile/223/191> (citată la 25.11.2015).

20. Фоков А.П. Конституционное регулирование ответственности в России и некоторых зарубежных странах (сравнительно-правовое исследование). В: *Научные труды. Российская академия юридических наук*. Выпуск 3. В трёх томах. Том 3. Москва: Из. Группа «Юрист», 2003, с. 46 - 48.

21. Сапронова М. А. *Государственный строй и конституции Арабских Республик*. Москва: Муравей, 2003. 328 с.

Recenzent:

Vitalie GAMURARI,

doctor în drept, conferențiar universitar (ULIM)

APĂRAREA VIETII INTRAUTERINE PRIN NORME JURIDICO-PENALE: ABSURDITATE SAU NECESITATE?

Alina GAJA,
studentă, anul III (USM)

In this article, the author tries to determine if it's a must to protect the existence of the fetus through the Penal Code of Republic of Moldova. Nowadays, in comparison with other countries like Romania, France, Germany or Spain, the penal rules do not offer any defense to the intrauterine life, which cause certain gaps in the process of applying the law. Moreover, the lack of protection will be proved by the research of another crimes related with pregnant women. Through this, it will be shown that those crimes from the Penal Code are made to protect the women, their health and lives, and not the fetus at all. Also, in the article is analyzed the jurisprudence of ECHR, in order to find out the position of the Court toward the subject. In the end, the author purposes to change the penal law by introducing one more article which will regulate the harms that some people's actions can cause to the fetus. The creator of law from Republic of Moldova has to prevent all the crimes that someone can commit, that is why the author considers that the protection of intrauterine life through penal rules is a necessity.

Keywords: fetus; intrauterine life; lack of protection; crime.

Progresul continuu de care are parte rasa umană, dezvoltarea științifică, tehnologică, socială, se datorează perpetuității acestei națiuni. Omul, ca entitate fizică, are menirea de a continua lanțul de generații care nu se lasă întrerupt de milioane de ani. Totuși, există oare modalități de eradicare a fenomenului infracționalității îndreptate, în special, împotriva instalării vieții omenești? Întru elucidarea acestei întrebări mai puțin retorice, urmează a determina care instrumente reglementează expres sau implicit dreptul la viață.

Așadar, potrivit art. 2, titlul I al Convenției Europene a Drepturilor Omului, dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege [1].

Mai mult, regăsim în preambulul Convenției pentru Drepturile Copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite că „dată fiind lipsa sa de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de protecție și îngrijire specială, inclusiv de o protecție juridică adecvată, atât înainte cât și după nașterea sa”. Este de o importanță enormă această prevedere, or este un instrument internațional în care se menționează un minim de drepturi cu referire la produsul concepției dintre două persoane [2].

De asemenea, Constituția Republicii Moldova prevede, în cap. II, art. 24 alin.(1), faptul că statul garantează fiecărui om dreptul la viață și integritate fizică și psihică [3]. Și Codul penal al RM, la art. 2, *inter alia*, stipulează că legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia [...] [4].

Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului, la fel, relevă la art. 4 că dreptul copilului la viață și la inviolabilitatea fizică și psihică este garantat [5].

În cele ce urmează, se cere a răspunde la întrebarea „Când începe protecția legală a vieții”? Tot în acest

cadru al obiectivelor se urmărește a se delimita cine anume beneficiază de dreptul la viață garantat de instrumentele naționale și internaționale și dacă se necesită a proteja viața intrauterină în legea penală a RM.

Așadar, prin viață înțelegem o sinteză a proceselor biologice, fizice, chimice, mecanice care caracterizează organismele; faptul de a fi viu; stare a ceea ce este viu. De asemenea, viața reprezintă existența socială a persoanei, adică realizarea posibilității de a participa la relațiile sociale, de a-și exercita drepturile și interesele și de a-și executa obligațiile, având ca premisă ansamblul proceselor biochimice din organismul uman, ce condiționează dezvoltarea persoanei, reproducerea acesteia, relația persoanei cu mediul ambiant etc. [6].

Doctrinarii români Gheorghe Nistoreanu și Alexandru Boroi, în momentul în care oferă o descriere obiectului material al infracțiunilor împotriva persoanei, pun în lumină că acesta este corpul victimei, atunci când prin acțiunea (inacțiunea) ilicită sunt vizate valori precum: viața, integritatea corporală, sănătatea, libertatea fizică ori viața sexuală. Este indiferent dacă acel corp aparține unei persoane tinere sau în vârstă, ori dacă persoana este sau nu în plenitudinea facultăților fizice sau psihice. Este necesar ca persoana respectivă să fie în viață (*subl. ne aparține*), iar făptuitorul să acționeze asupra corpului acesteia [7].

În știința dreptului există două concepții cu privire la momentul apariției vieții persoanei:

1. Concepția „*pro life*”, conform căreia viața persoanei începe din momentul concepției.

2. Concepția „*pro choice*”, în conformitate cu care viața persoanei începe din momentul nașterii.

Interpretarea sistematică a art. 145 – **Omorul intenționat** și art. 147 – **Pruncuciderea**, din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare CP RM), denotă că, în sensul legii penale, momentul de început al vieții persoanei este nu cel al concepției, dar cel al declanșării nașterii [8]. Așadar, conform teoriei acceptate în doctrina de drept a Republicii Moldova

(în continuare RM), viața în sens juridico-penal începe în momentul desprinderii unui organ al fătului de corpul mamei și se termină la survenirea morții biologice a persoanei. De-a lungul timpului, s-au perindat mai multe concepții cu privire la începutul vieții. Unii savanți consideră că apariția vieții individului este marcată de începutul nașterii fiziologice [9]. O altă opinie științifică propune ca începutul vieții să fie considerat din momentul când procesul nașterii a luat sfârșit și fătul a fost expulzat, începându-și viața extrauterină [10]. Conform altei idei, drept moment de începere a vieții trebuie socotit momentul apariției unei oarecare părți a corpului fătului din abdomenul mamei [11]. De asemenea, este înaintată opinia că viața propriu-zisă a nou-născutului începe odată cu respirația sau odată cu momentul de separare a cordului ombilical [12].

Important de subliniat este că normele Codului civil al Republicii Moldova oferă anumite drepturi fătului, adică ființei încă nenăscute. Art. 18 determină clar faptul că dreptul la moștenire a persoanei fizice apare la concepțiune, dacă se naște vie. Un alt exemplu extrem de elocvent este art. 1500 alin.(1) lit. a), care prevede că în cazul succesiunii legale, moștenitori cu drept de cotă egală sunt: a) de clasa I – descendenții (fiii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, la fel și cei născuți vii după decesul lui, precum și cei înfiați [...] (*subl. ne aparține*) [13]. Observăm că această reglementare este o transpunere a adagiului latinesc: *Nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis eius agitur*. Din cele expuse, deducem că fătul în sens civil deține un anumit statut juridic, în comparație cu dreptul penal al RM.

Statuăm acest lucru pornind de la faptul că în foarte multe țări, legislațiile naționale recunosc și confirmă ideea că fătul aflat în pântecul mamei este dependent de corpul matern și ca atare nu este o persoană, ci o probabilitate de viață umană [14]. În cazurile distrugerii fătului aflat în uterul mamei, aceste fapte nu vor fi recunoscute ca infracțiuni contra vieții acestui făt, dar ca altă categorie de infracțiuni săvârșite împotriva mamei [15].

Statutul de embrion și făt este indisolubil legat de femeia gravidă, or acesta se află timp de 9 luni (în mod normal) în cavitatea uterină a mamei. Unele infracțiuni din CP RM care au legătură cu femeia gravidă, deci implicit cu fetusul, conțin obligatoriu agravanta „cu bună știință, printre altele, asupra unei femei gravide”. Cu titlu de exemplu sunt infracțiunile prevăzute la lit.e) alin.(2) art.145, lit.b) alin.(2) art.151, lit.c) alin.(2) art.152 CP RM etc. În sensul acestor circumstanțe agravante, nu se poate vorbi despre o pluralitate de victime, așa cum fătul nu este considerat subiect ce intră sub incidența protecției legii penale [16]. Componenta de infracțiune de rezonanță pentru subiectul cercetat este art.159 CP RM (provocarea ilegală a avortului). La o simplă analiză, putem determina că obiectul juridic special al acestei infracțiuni îl formează relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei, iar victimă poate fi numai femeia însărcinată căreia i se provoacă avortul. Astfel, condiția esențială vizând victima infracțiunii este existența unei sarcini

a femeii. Prin „sarcină” se înțelege intervalul de timp cuprins între fecundare și avort, interval în care produsul concepțiunii se dezvoltă în interiorul organelor genitale ale femeii [17]. Întrucât produsul concepțiunii nu este o persoană, aceasta nu poate fi considerată victimă în sensul infracțiunii de la art. 159 CP.

Din cele analizate *supra*, deducem lesne că fătul nu intră sub incidența protecției legii penale a Republicii Moldova. Concluzia este una singură – dreptul la viață este protejat numai în cazul copilului născut. Fătului nu i se recunoaște posibilitatea a fi victimă a vreunei infracțiuni, vătămarea sa, dacă a fost soldată cu avort, este reglementată doar ca circumstanță agravantă (ex. art. 151 CP RM „Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care este periculoasă sau care a [...] condus la întreruperea sarcinii”). Produsul concepțiunii este dependent de corpul matern și, ca atare, nu este o persoană, ci o probabilitate de viață.

În cele ce urmează, ținem să punem în lumină anumite note comparative. Așadar, luând drept referință sistemele de drept a asemenea state ca Spania (art. 157 CP – Vătămarea fătului) [18] sau Germania (art 218b – Întreruperea cursului sarcinii fără o constatare medicală; constatarea medicală falsă; art 218c – Încălcarea obligațiilor medicale; art. 219 – Consilierea femeii însărcinate care se află într-o situație excepțională sau conflictuală; art.219a – Propaganda pentru întreruperea cursului sarcinii) [19], urmează a concretiza că legea penală oferă protecție fătului încă din momentul concepției lui. Totuși, la acest capitol, trebuie să oferim mai multe detalii. Curtea Constituțională Federală a Germaniei stipulează că legea trebuie să protejeze viața umană în devenire atât timp cât acest lucru nu aduce o îngrădire drepturilor și libertăților femeii însărcinate. Relativ același lucru s-a încercat și în Franța. Astfel, o să se protejeze embrionul doar dacă interesele acestuia nu vin în contradicție cu interesele mamei. Dacă acest lucru are loc, atunci drepturile mamei au prioritate, ea fiind o ființă deja vie, în paralel cu o probabilitate de viață.

Legea protejează fătul din momentul concepției și în asemenea state ca Irlanda, pe când Austria, *per exemplum*, a adoptat explicațiile CtEDO, cum că este o ființă vie doar persoana născută.

În continuare, se cere a analiza legislația României, ori, fiind țări cu o cultură și limbă comună, asemănătoare sunt și sistemele de drept. Așadar, Noul Cod penal al României reglementează prin intermediul a două articole agresiunile contra fătului, formând astfel un capitol aparte ce poartă aceeași denumire. La art.201 este reglementată întreruperea cursului sarcinii, iar la art.202 – vătămarea fătului [20]. Trasând o linie paralelă, se denotă că reglementarea întreruperii cursului sarcinii menționată *supra* coincide, în mare măsură, cu art. 159 CP RM, adică provocarea ilegală a avortului. Deosebirea constă în aceea că legea penală a României subliniază clar într-un alineat separat că nu se pedepsește femeia însărcinată care își întrerupe cursul sarcinii. Mai mult, după denumirea capitolului din Codul penal Român, și anume „Agresiuni contra fătului”, deducem că obiectul protecției acestei nor-

me este chiar fătul, sau altfel spus, viața intrauterină a acestuia. În schimb, CP RM protejează doar femeia gravidă împotriva unor fapte prejudiciabile din partea altor subiecți. Cu toate cele enunțate, se cere a accentua că avortul ca infracțiune nu reprezintă tocmai obiectul acestei cercetări, or fiecare țară decide în măsura unor concepții de ordin moral, religios, social ori chiar economic legalitatea sau ilegalitatea avorturilor.

De un interes mai sporit este art. 202 din Noul Cod penal al României, sau tocmai o asemenea reglementare lipsește cu desăvârșire în CP RM. Așadar, acest articol cuprinde în conținutul său variante speciale ale infracțiunilor de ucidere, vătămare corporală, ucidere sau vătămare corporală din culpă a copilului nenăscut, având ca victimă circumstanțială fătul și la un moment determinat – în timpul nașterii și în timpul sarcinii. Obiectul juridic special al infracțiunii este reprezentat de relațiile sociale privitoare la ocrotirea fătului în momentul nașterii, precum și relațiile sociale ce privesc integritatea corporală, sănătatea sau viața copilului după naștere, împotriva faptelor săvârșite în timpul nașterii sau chiar în timpul sarcinii. Obiectul material îl constituie corpul fătului sau al copilului asupra căruia a fost îndreptată activitatea incriminată. Așadar, articolul în cauză încearcă să prevadă toate situațiile de o potențială vătămare sau lipsire de viață a fătului [21].

Cât ține de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, subliniem, cu toate că acest instrument internațional reglementează dreptul la viață al persoanelor, nu prevede absolut nimic cu referire la protecția vieții intrauterine. Această lipsă a dat dreptul de interpretare, cu care ocazie la Curte au fost depuse o serie de sesizări ce tratează acest subiect. Cu toate că în unele cazuri ce se raliază la viața intrauterină se dispută avortul ca o măsură legală sau ilegală, jurisprudența CtEDO este importantă pentru a determina viziunea Curții cu privire la protecția fătului.

O cauză relevantă este *Vo. c. Franței, 2004*. Este vorba despre o confuzie în spital, în urma căreia reclamantei i s-a aplicat un sterilet în loc să fie supusă unei proceduri de naștere, ceea ce a condus la pierderea sarcinii. Reclamanta a depus plângere penală pentru ucidere din culpă, însă Curtea de Casație a considerat că fetusul nu poate fi considerat persoană, astfel încât în raport de acesta nu există infracțiunea de ucidere din culpă. În asemenea fel, în încercarea găsirii unei soluții problemei de a ști dacă în momentul în care o sarcină este întreruptă din culpă medicală (deci, fără voința mamei), fătul se bucură de protecție penală în lumina art.2 din Convenție, Curtea a decis că punctul de plecare îl constituie interpretarea dată de fiecare stat în parte. Prin această trimitere la dreptul național se consolidează ideea păstrării suveranității, dar există o contradicție în termeni, aceea că acolo unde începe domeniul drepturilor omului suveranitatea sa nu mai poate să îmbrace un caracter absolut. Așadar, copilul care urmează să se nască nu este considerat drept „persoană” care beneficiază de prevederile art. 2 din Convenție și de „dreptul” la „viață”, care, dacă

există, este implicit limitat de drepturile și interesele mamei sale. În prezent, instanța europeană consideră că nu este indicat să se dea un răspuns la problema calificării drept „persoană”, conform art.2 a copilului care nu este încă născut [22].

O altă cauză cu rezonanță este *Evans c. Regatului Unit*. Reclamanta și partenerul ei au optat pentru fertilizarea *in vitro*, din cauza stării precare a sănătății. La despărțirea de partener, acesta și-a retras acordul pentru utilizarea embrionilor de către reclamantă. Ca urmare, embrionii au fost distruși. În hotărârea sa asupra pretensei încălcări a art.2 din Convenție, Marea Cameră a considerat că embrionii nu au drept de viață în sensul art.2 și că nu a existat așadar o violare a acestui text. Curtea a făcut referire și la argumentul conform căruia, referitor la dreptul la viață al embrionilor, statele părți au o marjă de apreciere [23].

În cele din urmă, *cauza A, B, C c. Irlandei, 2010*, are de asemenea tangențe cu subiectul. În fapt, toate cele trei reclamante erau rezidente în Irlanda la epoca faptelor, au rămas însărcinate, fără voia lor, și au decis să facă avort, deoarece au considerat că circumstanțele lor personale nu le permiteau să ducă sarcina la termen. Prima reclamantă era o mamă singură și fără serviciu. Cei patru copii ai săi se aflau în plasament și se îngrijora că având alt copil ar putea pune în pericol șansele sale de a recâștiga custodia acestora, după eforturi susținute de a depăși unele probleme legate de consumul de alcool. Cea de a doua reclamantă a fost înștiințată că exista un risc substanțial de sarcină ectopică și, în orice caz, nu dorea să devină părinte unic. Cea de a treia reclamantă, bolnavă de cancer, nu a putut găsi un medic care să dorească să se pronunțe asupra faptului, dacă viața sa ar fi fost în pericol în situația păstrării sarcinii sau dacă fătul va fi afectat de testele medicale contraindicate, efectuate înainte de a descoperi că este însărcinată.

Ca rezultat al restricțiilor din Irlanda, toate cele trei reclamante au fost obligate să solicite efectuarea avortului în clinici private în Anglia, printr-o procedură pe care ele o descriau ca fiind inutil de scumpă, complicată și traumatizantă. Prima reclamantă a fost forțată să împrumute bani de la un cămătar, în timp ce cea de a treia reclamantă, deși se afla într-un stadiu timpuriu al sarcinii, a trebuit să aștepte timp de opt săptămâni efectuarea avortului chirurgical, deoarece nu a putut identifica o clinică care să efectueze un avort medical (indus ca urmare a administrării medicamentelor) unei persoane nerezidente. Toate cele trei reclamante au suferit complicații la întoarcerea în Irlanda, dar s-au temut să ceară îngrijiri medicale datorită existenței restricțiilor privind efectuarea avorturilor [24].

CtEDO a refuzat argumentul cum că art. 8 din Convenție oferă dreptul la avort, dar a determinat că Irlanda a încălcat Convenția cu privire la cea de a treia reclamantă, prin faptul că nu a fost clar dacă aceasta avea dreptul de a avorta în condițiile în care sarcina îi punea în pericol propria viață.

În urma expunerii anterioare, s-au clarificat anumite teze importante în scopul determinării necesității sau absurdității reglementării și protejării vieții intra-

uterine în legea penală a Republicii Moldova. Pentru început, se merită a menționa că CtEDO oferă libertatea statelor de a reglementa acest subiect în legislațiile naționale, în virtutea principiului suveranității. După cum a fost explicat mai sus, legiuitorul RM a ales să nu ofere protecție fătului, acesta fiind considerat o probabilitate de viață, și nu o persoană propriu-zisă.

De asemenea, am reușit să reflectăm că în legislația unor state dezvoltate de pe continentul european, așa ca Franța, Spania, Germania etc., protecție fătului se acordă din momentul conceperii acestuia, și nu al nașterii.

Explicația rezonabilă la faptul că în Republica Moldova se atestă o asemenea lacună poate rezulta din aceea că instanța europeană pentru drepturile omului nu oferă, prin prisma art. 2 al CEDO protecție și vieții intrauterine, doar celei extrauterine.

Am reliefat în prezentul studiu că sub incidența legii penale a României intră totuși protejarea fătului de vătămarea sau lipsirea lui de viață. Considerăm acest lucru perfect logic. Dacă ne imaginăm o situație abstractă în care asupra femeii gravide se acționează într-un anumit fel, ce aparent nu îi provoacă niciun prejudiciu de ordin fizic sau psihic, dar din această cauză copilul se naște cu anumite vătămări ori chiar fără viață, o asemenea faptă nu ar putea fi incriminată de către legea penală a RM, așa cum aceasta nu conține nicio prevedere cu referire la protecția fătului la victimă a unei fapte penal-condamnabile.

Totuși, în opinia lui N.Sadovei, pe toată perioada dezvoltării sale intrauterine, noul organism uman – embrionul, nu poate fi considerat parte componentă a corpului mamei. Astfel, interpretând art. 1 al Convenției privind drepturile copilului, se pretinde că ființa umană poate fi considerată copil și până la naștere, adică din momentul conceperii embrionului. [25].

Drept concluzie la cele enunțate, autorul consideră că lipsa protecției vieții intrauterine este o lacună a legiuitorului, admisă în CP RM, iar introducerea unei componente de infracțiune care să reglementeze domeniul în cauză este necesară.

În acest sens, propunem, cu titlu de *lege ferenda*, introducerea în CP RM a unui nou articol, care să fie art. 147¹ intitulat „Vătămarea fătului”, cu următorul conținut:

(1) Vătămarea fătului, în timpul nașterii, care a împiedicat instalarea vieții extrauterine se pedepsește cu închisoare de la 2 la 5 ani.

(2) Vătămarea fătului, în timpul nașterii, care a cauzat ulterior copilului o vătămare gravă, medie și ușoară a integrității corporale sau a sănătății, se pedepsește cu munca neremunerată în folosul comunității de la 200 la 240 h sau cu închisoare de până la 3 ani.

(3) Acțiunile ilegale comise asupra femeii gravide, care au împiedicat instalarea vieții extrauterine a fătului se pedepesc cu închisoare de la 4 la 7 ani.

(4) Acțiunile ilegale comise asupra femeii gravide care au dus la vătămarea gravă, medie și ușoară a integrității corporale sau a sănătății fătului se pedepesc cu închisoare de la 3 la 5 ani.

Referințe:

1. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, semnată la 4 noiembrie 1950 la Roma, în vigoare pe 3 septembrie 1953. [Accesat 12.02.2017] Disponibil: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf
2. Convenția pentru Drepturile Copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. [Accesat 12.02.2017] Disponibil: https://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf
3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, în vigoare, 27.08.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.08.1994, nr. 1.
4. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14.04.2009, nr. 72-74.
5. Legea Republicii Moldova nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. Publicată: 02.03.1995 în *Monitorul Oficial*, nr. 13.
6. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 147.
7. Nistoreanu Gh., Boroi A. *Drept penal. Partea specială*. București: ALL Beck, 2002, p.66.
8. Brînză S., Stati V. *Op.cit.*, p. 55.
9. Пионтковский А. А., Меньшагин В. Д. *Курс советского уголовного права*. Том 1. Москва: Госюриздат, 1995, с. 520.
10. Loghin O., Toader T. *Drept penal român. Partea specială*, București: Șansa, 2001, p. 70.
11. Ковалёв М. И. *Уголовный кодекс РСФСР. Научные комментарии*, Том 2. Свердловск, 1962, с.126.
12. Шаргородский, М. Д. *Преступления против жизни*, Москва: Госюриздат, 1948, с. 59.
13. Codul civil al Republicii Moldova din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.06.2002, nr. 82-86.
14. Dobrinescu I. *Infracțiuni contra vieții persoanei*. București: Ed. Academiei, 1987, p. 21.
15. Avram M., Popovici T., Cobășneanu V. *Cercetarea infracțiunilor contra persoanei*. Chișinău: Arc, 2010, p. 17.
16. Plop A. *Răspunderea penală pentru provocarea ilegală a avortului: Monografie*, Chișinău: CEP USM, 2015, p. 22.
17. Pascu I., Lazăr V. *Drept penal: Partea specială*, București: Lumina-Lex, 2003, p.17.
18. Codul penal Spaniol, adoptat prin Legea 10 la 23.11.1995. [Accesat 12.02.2017] Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/91084903/Codul-Penal-Spaniol>.
19. Codul penal German, adoptat la 13.11.1998. [Accesat 12.02.2017] Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/93570222/Codul-Penal-German>.
20. Noul Cod penal al României, adoptat prin Legea nr. 286/2009. [Accesat 12.02.2017] Disponibil: <http://legeaz.net/noul-cod-penal/>
21. Cioclei V. *Drept penal. Partea specială: Infracțiuni contra persoanei*. București: C.H. Beck, 2009, p. 67.
22. *Cauza Vo. contra Franța*, cererea nr. 53924/00, 8 iulie 2004. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66445>
23. *Cauza Evans contra Regatul Unit*, cererea nr. 6339/05, 7 martie 2006. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80046>
24. *Cauza A, B, C contra Irlanda*, cererea nr. 25579/05, 16 decembrie 2010. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102332>
25. Sadovei N. Avortul și dreptul la viață al copilului. Aspecte juridice. În: *Legea și viața*, 1998, nr. 5, p.12-13.

Recenzent:

Sergiu BRÎNZĂ,

doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

РЕЦЕНЗИЯ

на учебный комплекс для студентов медицинских и юридических вузов члена-корреспондента РАМН, Заслуженного юриста Российской Федерации, доктора медицинских наук, профессора Юрия Дмитриевича Сергеева. «Медицинское право. Учебный комплекс: в 3-х – тт.». Москва: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 784 с.

Издание, подготовленное основателем медицинского права России профессором Ю.Д. Сергеевым, является первым в Российской Федерации официальным учебником по медицинскому праву, полностью отвечающим положениям действующей программы данной учебной дисциплины и обладающим соответствующим грифом.

В нем глубоко и всесторонне исследованы и в доступной форме изложены основы теории государства и права, основные положения всех отраслей права применительно к медицинской деятельности и особенно подробно в разделе X – «Медицинское право».

С многочисленными примерами из следственно-судебной и экспертной практики изложены вопросы дисциплинарной, административной, гражданско-правовой и уголовной ответственности за вред, причиненный жизни, здоровью и имуществу пациента при неоказании или ненадлежащем оказании медицинской помощи, повлекшем гибель пациента или причинение ему тяжких телесных повреждений при нарушении по халатности правил и методов оказания медицинской помощи с теми же тяжкими последствиями.

Большое внимание уделено защите как пациентов в процессе судебного разбирательства, так и законопослушных медицинских работников, в связи с оказанием (неоказанием) медицинской помощи, а также правовому обучению медицинских работников всех уровней.

Остановимся на вопросах уголовной ответственности за врачебные преступления. Анализируя состав преступления, предусмотренного ст. 124 УК РФ (ст. 162 УК РМ), Ю.Д. Сергеев справедливо подчеркивает, что неоказание помощи больному выражается не только в бездействии, «ничегонеделании». Зачастую это неэффективные, спорадические попытки что-либо предпринять, явно не соответствующие объективной ситуации (с. 409).

К таковым относятся и случаи, когда больного доставляют в больницу, а после поверхностного беглого осмотра не госпитализируют либо под надуманным предлогом об отсутствии мест, либо без оказания необходимой помощи перенаправляют в другую больницу. Иногда такое приводит к самым тяжким последствиям, а нередко – и к гибели пациента.

Большое теоретическое значение имеет исследованное профессором Ю.Д. Сергеевым содержание понятия неосторожной вины применительно к врачебным преступлениям. «Неосторожная вина медицинских работников может проявляться, по нашему мнению, в трех видах: это преступная небрежность, преступная самонадеятельность и преступное невежество» (с. 414-415).

На основе изучения значительного количества (1127 заключений) комиссионных судебно-медицинских экспертиз по делам о профессиональных правонарушениях медицинских работников, личного опыта участия в работе экспертных комиссий, а также обобщения материалов следственно-судебной практики, Ю.Д. Сергеевым составлен дифференцированный примерный перечень основных обстоятельств, способствующих ненадлежащему оказанию лечебно-профилактической помощи. Это недостатки организационного характера, диагностические и лечебно-тактические, недостатки в хирургической практике, в акушерско-гинекологической, педиатрической практике, недостатки при оказании скорой и неотложной медицинской помощи (с. 418–423).

Указанный перечень имеет большое теоретическое и практическое значение. На практике следователи, прокуроры и судьи, сталкивающиеся с необходимостью расследования и судебного разбирательства дел о врачебных преступлениях, нередко беспомощно разводят руками, оправдываясь перед потерпевшими и их родственниками: «Извините, мы в медицине ничего не понимаем, как решат судебно-медицинские эксперты, так и будет». То есть перекладывается обязанность доказывания с юристов на судебных медиков. Между тем знание данного перечня поможет правоприменителям сосредоточить свое внимание на выявлении вышеуказанных недостатков при разрешении «врачебных» дел.

Ю.Д. Сергеев первым опубликовал извлечение из приказа Генерального прокурора СССР от 11 августа 1939 г. № 153-3, которым предписывалось, что врачи могут быть привлечены к уголовной ответственности только с санкции прокурора республики, края, области, а само расследование должно проводиться исключительно следователями прокуратуры (с. 463).

В связи с этим думается: а не пора ли Генеральной прокуратуре РФ, других стран СНГ, спустя 69 лет, вернуться к данной проблеме и дать оценку существующему положению дел с учетом реалий сегодняшнего дня?

Автор впервые приводит также содержание письма Минздрава СССР от 12 июня 1987 г. № 06-14022 «О порядке проверки фактов нарушения правил, регламентирующих профессиональную деятельность медицинских работников». Пункт 2 этого письма предписывает: «При установлении медицинской комиссией упущений в профессиональной деятельности медицинских работников, которые причинили тяжкий вред здоровью больного или вызвали его смерть, органы здравоохранения осуществляют необходимые организационные и профилактические мероприятия, привлекают медицинский персонал к дисциплинарной ответственности, а материалы проверки не позднее 3 дней после ее завершения направляют в прокуратуру района по месту нахождения медицинского учреждения, где допущены указанные нарушения» (с. 464).

Очень правильное требование, но все дело в том, что в странах СНГ аналогичное требование никем не выполняется, материалы проверки в следственные органы, как правило, не направляются.

Весьма ценным и крайне необходимым является принятие предложения Ю.Д. Сергеева о дополнении действующего УК РФ самостоятельной, единой, отдельной статьей, предусматривающей ответственность лиц медицинского персонала за ненадлежащее оказание лечебно-профилактической помощи, грубое несоблюдение правил и методов медицинской науки и практики, нарушение профессиональных обязанностей в форме преступной небрежности, преступной самонадеянности (легкомыслия) и преступного невежества (с. 480).

Это тем более важно, что практически именно в редакции, предложенной Ю.Д. Сергеевым, в новый УК Украины (2001 г.) включена отдельная специальная ст. 140 «Ненадлежащее выполнение профессиональных обязанностей медицинским или фармацевтическим работником», а в УК Республики Молдова (2002 г.) – аналогичная ст. 213: «Нарушение по халатности правил и методов оказания медицинской помощи».

Несмотря на то, что учебный комплекс «Медицинское право» адресован в основном студентам медицинских вузов, он очень полезен и организаторам здравоохранения, врачам-клиницистам, экспертам, юрисконсультам медицинских учреждений, аспирантам и профессорско-преподавательскому составу медицинских и юридических вузов не только России, но и других стран СНГ. Книга полезна и для следователей, прокуроров, адвокатов и судей, так как дает четкий и исчерпывающий ответ всем сомневающимся: да, врачебные преступления и объективно доказуемы, и наказуемы при условии усвоения и правильного применения на практике содержащихся в ней предложений, выводов и рекомендаций.

Коллеги, ученики и соратники – все, кто интересуется проблемами медицинского права в России, в странах ближнего и дальнего зарубежья, сердечно поздравляют известного ученого с мировым именем, президента Национальной Ассоциации медицинского права (Россия) и Ассоциации медицинского права стран Восточной Европы (со штаб-квартирой в Праге), члена Совета директоров Всемирной Ассоциации медицинского права профессора Юрия Дмитриевича Сергеева с завершением и опубликованием данного фундаментального научного труда, являющегося одним из крупных результатов многолетней активной творческой деятельности автора. Желаем Юрию Дмитриевичу крепкого здоровья, счастья, благополучия, успешного осуществления всего задуманного, новых творческих успехов.

ФЛОРИЯ В.Н.,

профессор
Академии «Штефан чел Маре» МВД
Республики Молдова